

జననం తే. 2-8-1924

బి. ఏ. దాకా చదువు

కుటుంబ నియంత్రణలో శిక్షణ

వక్త, గ్రంథకర్త,

స్వచ్ఛంద సమాజ సేవకురాలు

మల్లాది సుబ్బమ్మ ట్రస్టు

మహిళాభ్యుదయ సంస్థ

ప్రజాస్వామ్య ప్రచురణలు

వైవాహిక, కుటుంబ సలహాసంఘం

మహిళాభ్యుదయ గ్రంథాలయం

వ్యవస్థాపకురాలు

అధ్యక్షురాలు

మేనేజింగు డైరెక్టరు

కార్యదర్శి

ప్రెసిడెంటు

ఆం. ప్ర. అభ్యుదయ వివాహవేదిక డైరెక్టరు

ఆం. ప్ర. హేతువాద సంఘం ఉపాధ్యక్షురాలు

అ. భా. రాడికల్ హ్యూమనిస్టు సంఘ జాతీయ సమితి సభ్యురాలు

భారత హేతువాద సంఘ కార్యనిర్వాహక సమితి సభ్యురాలు

చీకటి వెలుగులు

మల్లాది సుబ్బమ్మ

ప్రజాస్వామ్య ప్రచురణలు [ప్రై] లిమిటెడ్

9, ఎం. ఐ. జి. హెచ్. కాలనీ, మెహదీపట్నం,

హైదరాబాద్ - 500 028

ప్రజాస్వామ్య పరిచరణలు నెం. 28

చీ క టి వె లు గు లు

రచన : మల్లాది సుబ్బమ్మ

ప్రథమ ముద్రణ 1984

ప్రతులు 1000

అన్ని హక్కులు రచయితవి.

వల్లభరు :-

ప్రజాస్వామ్య పరిచరణలు (పై) లిమిటెడ్

హైదరాబాద్ - 500 028

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ :-

వికాసం

9, ఎం. ఐ. జి. హెచ్. కాలనీ,

మెహదీపట్నం, హైదరాబాద్.

ఫోన్ : 500 028 ఫాను 31423

వెల మేలుప్రతి రూ. 15-00

సాదాప్రతి రూ. 10-00

ముద్రణ :

లిబర్టీ ప్రింటర్స్

చీరాల - 523 155

ఒక్క క్షణం ఆలోచిస్తే!

నేటి శ్రీ కోరుతున్నది దాంపత్యం సుఖపరిధి కావాలని మాత్రమే లేదు. వ్యక్తిగా స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి వాంఛిస్తోంది. సంఘంతో గృహిణిగా కాక తన వ్యక్తిత్వ వికాసాన్ని కోరుతోంది; ఇతరతాళి పరిగణన వుండాలని అరాటపడుతోంది. భర్తను అరాధించటం కన్నా అభిమానించడమే మిన్నగా భావిస్తోంది. ఈ భావ చైతన్యంవల్ల శతాబ్దాల, సహస్రాబ్దాల చరితావస్థ కృంఖలాలు తెగిపోతాయని, అలా తెగిపోతే పురుషాధిక్యత నరిస్తుందని చూడిలిపోతున్నారు అర్హత పరాయణులు, కనుక వ్యాధిగ్రస్తులే వ్యాధిని గురించి అడుగొడవాలి.

వ్యక్తిత్వంలో వ్యక్తికీ, వ్యక్తికీవుండే నైరుధ్యం లాగానే జీవిత సమస్యలు సైతం వైవిధ్యంతో కూడి ఉంటాయి. మానవ జీవితం ఏ సూత్రానికీ కట్టుబడని మహాపరీవాహం. తలకొక రీతిలో సమస్యలు భాదిస్తూవుంటాయి. కొన్ని మనిషిని, పీల్చి పిప్పిచేస్తాయి. మరికొన్ని సర్వ సామాన్యంగా వుంటాయి. ఏది ఏమైనా సమస్యలులేని వ్యక్తులుండరు. అయితే కొందరికి ఎంతటి కష్టాలున్నా ధైర్యంగా. చిరునవ్వుతో స్వీకరించగల మనోనిబ్బరం, సహనం వుంటాయి. కొందరు తల్లిడ్లిల్ని పూజాలను సైతం జారవిడుస్తారు. అది వారి వారి అజ్ఞాన అవివేకాలకు చిహ్నం. జీవితంలో విషాదం తాత్కాలికమేనని, కష్టాలు - బాధలు శాశ్వతాలు కావని, వాటిని అధిగమించడమే విజ్ఞత అని రచయిత తన సాహిత్యంలోని పాత్రలద్వారా నడిపించాలి. అంతగా అవసరమైతే అణచబడ్డవాళ్ళు తిరుగుబాటు ద్వారానైనా తమ సంకెళ్ళను తెంచుకోగల ప్రోమతను పాతకులలో ప్రోదిచేయాలి. అలాంటి రచనలే విలువైనవి బుచ్చినవి అనక తప్పదు. అందుకు ముందుగా రచయితలో చిత్తశుద్ధి, భావనా పటిమలు ముఖ్యమైనవిగా భావించాలి. జీవితం మారుతున్నంత వేగంగా సాహిత్య పద్ధతులు, రీతులు మార్పు చెందటంలేదు. కారణం వారిలోకూడా మార్పు అంత వేగంగా రాకపోవటం ; కొందరిలో నిబద్ధత (కమిట్మెంట్) బోపించటం ; మరి కొందరు ఈ సనాతన సంప్రదాయ పరవశిని ఆధిగమించ లేకుండటం లాంటివి అవి.

అదికాక యథాతథ వాదాన్ని చిత్రించక రహస్యమేదా? నేల విడిచి సాము చెయ్యి గలమా? అంటూ అనేకమంది రచయిత్రులు సమర్థించు కుంటున్నారు. మరి అయితే అసలు రచనలు ఎందుకు చేస్తున్నట్లు? ఎవరికోసం రాస్తున్నట్లు? మీ సందేశం ఏమిటి? అని ప్రశ్నిస్తే రకరకాల సమాధానాలొస్తాయి.

జీవితపు తోటల్లోకిచూసి రచనలు చేయటం సంతరించుకున్నవారు సామాజిక సమస్యలను కవచస్తువుగా స్వీకరిస్తారు. తాను కోరే సమాజావిప్లవాలని తన రచన ద్వారా పాఠకుడికి నిరూపించడమే ఉత్తమ రచయిత ధ్యేయం కావాలి. శ్రీ వ్యక్తిత్వ వైవిధ్యాన్ని చూత్రమేకాక జీవితానుభవ వైవిధ్యాన్ని కూడా పాత్రులద్వారా నడిపించ గల దైర్ఘ్యమూ, సాహసమూ రచయితలకుండాలి. ఊహ రచనలు ప్రాతిపదికలు కాదు. శ్రీలు ఎలాగూ తొంగివుంటున్నారు కనుక ఆలాంటి యథాతథ వాదాన్నే బలపరచటం అన్యాయం అనకతప్పదు. అది పరిష్కారమార్గంకాదు. తన రచనద్వారా తానుహించిన సామాజికచూపును తన పాత్రద్వారా విశ్లేషించడం రచయిత పరమ కర్తవ్యం. కేవలం వ్యాపార దృష్టితో రచనలు చేయడం సంఘ విఘ్నసకమనక తప్పదు. తన చుట్టూవున్న శ్రీల సమస్యలు విడిచి సంఘర్షణలను ఊహగానంతో సర్వకాలాలూ నిలిచే రచనలుగా చేయడం వృధాప్రయాస. సామాజిక ప్రయోజనం, సామాజిక దృక్పథం లేని సాహిత్యం నిరుపయోగం. పాటికి శాశ్వతత్వం వుండదు కనుక ఏదో ఒక సందేశాన్ని అందివ్వటానికే కథ కాని, నవల కాని, వ్యాసం కాని రాయాలి. అది నిగూఢంగా వుండాలా బహిర్గతంగా నిరూపించాలా అనేది రచయిత తన రచనా శిల్పంలో నిరూపిస్తుంది. లేక తన ఎన్నికనుబట్టి, తన ధోరణిని బట్టి రచయితే తేల్చుకోవాల్సి వుంటుంది.

జీవితాన్ని మదిస్తే జీవిత సత్యాలు గోచరిస్తాయి. జీవితం ఇహముఖం. అనేక ఛాయలుగా ప్రవహించే కొండవగు అది. ఒక్కొక్క ఛాయకు ఒక్కొక్క పరిశ్రేయత జీవితాన్ని అవగతం చేసుకోవాలనే సమగ్రమైన పరిజ్ఞానం, అవగాహన అవసరం. ఇలాంటి ప్రయత్నంవల్ల ఒక దృష్టి ఏర్పడుతుంది. దానినే తాత్వికదృష్టిగా పేర్కొంటాము. దాని ఆసరాతో సూతన సంఘటనలను, క్రొత్త పక్షులను పరిశీలన చేస్తాము. అంతకు క్రితం అర్థంకాని విషయాలు లేటతెల్లంగా దర్శనమిస్తాయి. అంతేకాక జీవితానుభవం ఏ ముక్కకు ఆ ముక్కగా కాక సమ్యక్దృష్టితో గోచర

మవుతుంది. అన్ని కలసి ఒకే సూత్రంలో ఇమిడివుండే పూసల లాగా అమిరి పోతాయి.

కదా వస్తువును ఏరుకోవటం రచయిత ఇష్టా ఇష్టాలపై ఆధారపడివుంటుంది. ఆ విషయాన్ని గురించి అతనికి ఉన్న పరిజ్ఞానం, దానిని మధించగల సత్తా, దానిని విడమర్చి చూడగల నేర్పు, అన్నింటికన్న మిన్న దానిపై సానుభూతితో కూడిన ఆసక్తి ఇవన్నీ అతని యిష్టాయిష్టాలను నిర్దేశిస్తాయి. మానవ జీవితపు విలువలను పరీక్షిస్తే అన్నింటికన్న సుఖ్యమైన విలువ, ప్రాతిపదిక అయిన విలువ ఒకటి కన్పడుతుంది. దానినే మౌలిక విలువ అంటారు. అదే స్వేచ్ఛాపిపాన. ప్రతిజీవి మనుగడ కోసం ఆరాటపడుతుంది. మానవుడు జీవరాసులలో వాడేకదా : మనుగడ కోసం జీవించే పోరాటం మానవస్థానిలో స్వేచ్ఛా పిపాసగా రూపొందుతుంది. తన ఇష్టంవచ్చినట్లు సంచరించగల్గిననే ఆవేదన మానవుని ఆలోచనాస్థాయిలో, సంకల్పపు మట్టంలో స్వేచ్ఛా పిపాసగా మారుతుంది. ప్రతి వ్యక్తి ఈ ఆరాటానికి లోనుకాక తప్పదు.

స్వేచ్ఛ పలుతెరగులు. భావాలలో, ఆర్థిక విషయాలలో, రాజకీయ సమస్యల సందర్భంగా, సాంస్కృతికంగా ఇలా ఎన్నో రకాలుగా స్వేచ్ఛను ఆశించవచ్చును; అనుభవించవచ్చును. ఆయా వ్యక్తుల సంస్కారాన్ని బట్టి వారు ఆశించే స్వేచ్ఛ ఆకారం ఏర్పరచుకుంటుంది. ఒకరికి ఆకలిబాధనుండి స్వేచ్ఛ అత్యవసరమూ, మౌలికమూనూ. సురొకరిలో ఉండే విజ్ఞానతృప్తి ఈ ఆకలిబాధ నివారణకు తక్కువ ప్రాధాన్యత ఇస్తుంది. ఇంగ్లండులో ఒక రచయిత (చార్లెస్ లాండ్) అతని సోదరి (మేరి లాండ్) ఇరువురూ వారానికి ఒకపూట భోజనాలు చూసేసి అలా ఆదాచేయగా వచ్చిన పైకతో పాతపుస్తకాలు కొనుగోలుచేసి చదువుకొని తృప్తిపడేవాళ్ళు. మరి వారికి ఆహారం అక్కరలేదా? ద్రుతకాలని లేదా? ఉంది. కాని విజ్ఞాన జీవులుగా జీవించాలనే తాపత్రయం మిక్కుటంగా ఉంది. “బాగా భోజనం పెట్టాం కాని మీరు చదవటానికి వీలేదు” అంటే బహుశః వారు అంగీకరించి వుండేవారు కాదేమో : ప్రాణి త్యాగానికికూడా సిద్ధపడి వుండేవారేమో! అంటే విలువలలో స్థాయి భేదాలుంటాయని తేలుతున్నది. ఒక్కొక్క వ్యక్తి ఒక్కొక్క విలువకు అత్యధిక ప్రాధాన్యతను ఇస్తాడని రుజువు అవుతున్నది.

కనుక అకలి సమస్యకు ప్రాధాన్యతను ఇచ్చేవి మాత్రమే మంచి రచనలని, కతిమూల చెత్తచెదారాలని భావించడం పొరపాటు. రచయిత స్థాయినిబట్టి, అతని చిత్తసంస్కారాన్ని బట్టి, ఇంకా లోతుగా అలోచిస్తే అతని చదువరుల స్థాయి సంస్కారాలపై ఆధారపడి రచయిత స్వేచ్ఛలో ఒక అంశాన్ని ప్రధానంగా తీసుకుని కథావస్తువుని ఎంపిక చేసుకుంటాడు ; చేసుకోవాలి కూడాను.

ప్రతి వ్యక్తి తన వ్యక్తిత్వ వికాసాన్ని ఆశిస్తుంది. తన ప్రతిభా పుష్కలమైన బయటి ప్రపంచానికి చాలు కోరుతుంది. అది ఆ వ్యక్తి మనోవిశ్లేషణానికి చూడా నుబంధించిన సమస్య. ఒకరికి వీడా నాదం ఇష్టమయితే మరొకరికి చిత్రలేఖనంపై ఆసక్తి. ఒకరికి సామాజిక సేవ ఊపిరి ; మరొకరికి ఆత్మ సంయమనం ధ్యేయం. ఇలా ఎన్నో వైవిధ్యాలు.

సామాజిక దౌష్ట్యాలవల్ల, పురుష దురహంకార ప్రేరిత పురుషాధిక్యతవల్ల స్త్రీ జాతి అజగరిపోతున్నదనేది వచ్చి నిలం. ఆ జాతి సమస్యలను రచయిత్రులు చిత్రించడానడం ఆశ్చర్యంకాదు. కాగా స్త్రీల యెడల జరిగే దౌర్జన్యం వివిధ రూపాలతో చికటాట్రహాసం చేస్తున్నది. ఏదో ఒక దౌష్ట్యాన్ని- అది మానసికం కావచ్చు- తీసుకొని దానిని చిత్రించడం సమంజసం కావచ్చు. హింస శారీరకంగా మాత్రమే ఉండనవసరంలేదు. మానసిక హింసకూడా భరించరానిదే. ఏదైనా స్త్రీలపై జరిగే దారుణ హింసాకాండను కథావస్తువుగా తీసుకొని వ్రాయమనితే వేల, లక్షల సంఖ్యలో రచనలు రావలసి ఉంటుంది ; రావాలి కూడాను. అలాంటి బృహత్తర ప్రయత్నంలో ఒక చిన్న అడుగే ఈ నా నవల చీకటి వెలుగులు.

ఈ నవలను దారావాహికంగా ‘ విశ్వరచన ’ లో ప్రకటించిన పోతుచూచి సాంబశివరావుగారికి నేను రుణపడి ఉన్నాను. ముఖచిత్రం గీసి ఇచ్చిన “ పాశాల ” గారికి నా ధన్యవాదాలు. ఈ నా ప్రయత్నానికి సహాయ సహకారాలు అందించిన నా జీవిత సహచరుడు ఎం. వి. రామమూర్తిగారిని ఈ సందర్భంగా విన్నవించలేను.

రచయిత.

మల్లాది సుబ్బయ్య

చీకటి వెలుగులు

అఫీసునుంచి ఉరుకులు పరుగులతో ఇంటికొచ్చిన వెంకట్రావ్ హాల్లో దృశ్యంచూచి షాక్ తిని ఆగిపోయాడు. కోడలి వీపుమీద చెయ్యి చేసుకుంటున్న శాంతమ్మ కొడుకునుచూచి,

“చూశావుట్రా దీని పల్లదనం. సంగీతం సాధనచేస్తుందట. ఇదేం సొనికొంపా : దానికి బుద్ధిలేకపోతే మనకన్నా జ్ఞానం వుండొద్దూ”? అని కేకలు పెట్టింది.

కొత్తకోడలు గతుక్కుమంది. బిత్తరచూపులతో భర్తవైపు చూసింది. మూడునెలల క్రిందట కాపురానికొచ్చిన సరోజతో సరదాగా కాలక్షిపం చేద్దామని ఆఘమేఘాలమీద ఇంట్లోవాలిన వెంకట్రావుకు తల దిమ్మెత్తింది. తనవంకే దీనింగామాస్తున్న భార్య మొహంలోకి సూటిగా చూడలేకపోయాడు. తల దించేసుకున్నాడు.

“ఏరా ! బెల్లంకొట్టిన రాయిలా వులక్కుండా వలక్కుండా దిగాలువడి పొయ్యావు. నామాటలు నీకు వినపడటంలేదా ఏం?” అని శాంతమ్మ కొడుకును గద్దించింది పట్టరానికోపంతో. మళ్ళీ ఈ ప్రపంచంలో వడ్డాడు వెంకట్రావు.

“అమ్మా ! ఇంతకూ జరిగిందేమిటి ?” అని తల్లినడిగాడు. పడగ విప్పిన త్రాచులా విజృంభించింది శాంతమ్మ.

“ఏరా ! ఇంతలోనే అంత మతిమరుసా ! నా మాటలు నీ చెవి కెక్కవా ? నాలుగురోజులు కాపురం చేశావో లేదో ! ఆ నంగనాచి యెదుట సిల్లివై పొయ్యావు. సిగ్గులేదూ ! ఆడవానిముందు అంత చులకనకొవబానికీ!” అని హూంకరించింది శాంతమ్మ.

ఈ మాటలు వింటున్న సరోజ కళ్ళలో నీళ్ళు గిరునతిరిగినై. తన వల్ల తన భర్త అవమానంపాలు గావటం భరించలేకపోయింది.

“నేను కానివని ఏమీ చెయ్యలేద తయ్యా!” అని చెప్పబోయింది. మాట పెగిలిరాలా. గొంతులో గురగుర అస్పష్టంగా “నేను నేను” అనే పదాలు వినపడ్డాయి.

ఉగ్రురాలయింది శాంతమ్మ. “చూశావట్రా దీని పొగరు నీ ఎదుటనే నన్ను నానా మాటలనాలని దాని తాపత్రయం ! ఇంకా ఊరుకుంటావేం” అని హెచ్చరించింది శాంతమ్మ.

అప్పటికి అర్థమయింది పరిస్థితి అంతా. హాలుమధ్య చిరిచావ. దానిపై వీణ కనపడినయి. సరోజ కాపరానికొచ్చేటప్పుడు వీణపెట్టె ఆమెతో వచ్చిన విషయం గుర్తుకొచ్చింది. అప్పుడు తానెంత గర్వంగా తదితర ప్రయాణీకుల ముందు తీవిగా నడిచాడో మనస్సులో మెదిలింది. ఈనాటి దృశ్యం వేరు. బండెడు ఇంటి చాకిరి కిక్కురు మనకుండాచేసి కాస్త విశ్రాంతిగా వీణ వాయించు కుందామనుకున్న సరోజ ఒకవైపు, సంప్రదాయాన్ని పరిరక్షించాలన్న తపనతో సతమత మౌతున్న తల్లి మరోవైపు యుద్ధరంగంలో ఇరు వక్షాలుగా సాక్షాత్కరించారు అత్తా కోడళ్ళిద్దరూ అతని దృష్టికి. కన్నవారి నందరిని ఒదులుకొని తన్నే నమ్ముకొని కాపుగానికొచ్చిన సరోజ ‘అబ్బా!’ ఎంత జాలిగా ఆశతో తనవైపు చూస్తున్నది. భీ! ఆమె నాదరించలేని బ్రతుకు ఎందుకు? అనుకున్నాడు వెంకట్రావు. ఇటుచూస్తే తల్లి శాంతమ్మ ‘ఆమె నిజంగా తనవట్ల శాంతమ్మే. చిన్ననాడు తానెన్ని చిలిపిపనులు చేసినా తనను వల్లెత్తమాట అని ఎరుగని తనతల్లి. పాపం ఆమె మాత్రం ఏం సుఖపడింది? తన తండ్రి చేతుల్లో అష్టకష్టాలు అనుభవిస్తోంది.’ ఇల్లు పట్టక సంగీత కచ్చేరీల నెపంతో సానికొంపల చుట్టూ తిరుగుతున్న తన తండ్రి ఆమెను హింసించిన ఘట్టాలు తన కళ్ళముందు మెరిశాయి. భార్యను కాదనలేడు. తల్లిని బెననలేడు.

ఇలా ఆలోచిస్తూ స్థాణువులా నీలబడ్డ కొడుకును చూచి “ఏం మగాడివిరా! ఎగర్దించే పెళాన్ని అదుపులో పెట్టుకోలేవు.” అని ఈసడించింది శాంతమ్మ.

దాంతో వెంకట్రావుకు రోషం వచ్చింది. అతనిలోని పురుషత్వం విరాట్రూపం తాల్చింది.

“ఇంకా దిష్టిబొమ్మలా ఇక్కడే నిలబడ్డావేం? ఫో ఇక్కణ్ణించి ఇక ముందు ఈ ఇంట్లో వీణ తాకావో వీపుచిట్లుతుంది. జాగ్రత్త.” అని గావు కేకలు పెట్టాడు రావు.

గ్రుడ్లనీళ్ళు గుడ్ల కుక్కుకొని కిక్కురుమనకుండా డాబామీద కెళ్ళి మనశ్శాంతి కోసం సరోజ.

దిగాలుపడి కూర్చున్న సరోజ మెడకులో తన చిన్ననాటి స్మృతులు సినీమా రీలులా గిట్టునతిరిగాయి. పుట్టింటి ముచ్చట్లు ముసురుకున్నాయి. ఆ రోజుల్లో తనచేత వీణపాట వాయింది చుట్టుప్రక్కల వాళ్ళూ, ముత్తయి దువులు ఎంత మురిసిపొయ్యే వారో!

“దీనికి వీణ పాటెందుకండీ! సంగీత పాఠానికి నెలకు యాభై రూపాయలు కట్టాలి ఎలా కట్టాం. ఆ! ఇంతకూ పాటలేకపోతే పెళ్ళికాదా ఏమిటి? ఏదో గంతుతగ్గ బొంత అన్నట్లు మనకుతగ్గ సంబంధం దొరకదా ఏం” అని మొదట్లో వ్యతిరేకించిన తల్లీ తర్వాత తన పాటవని ఉబ్బి తబ్బిబైబై పోయింది. ఇక నాన్న సంగతి సరేసరి. ఏ మాత్రం వీలున్నా వచ్చి ఎదురుగా కూర్చునేవాడు. అబ్బా! ఆయన కళ్ళల్లో ఆనందం యెంతగా చిందులాడేదో! ఒకనాడు తను సాధన చేస్తోంది. నలుగురు పెద్దమనుషులను వెంటపెట్టుకొని గబగబావచ్చాడు తనతండ్రి పరంధామయ్య.

“ఇన్నాళ్ళూ మీతో చెప్తావుండే వాడినే ఈ అమ్మాయే కాకుమార్తె” అంటూ సగర్వంగా వలికాడు తండ్రి. వాళ్ళందరినీ సుఖాసీనుల్ని చేసి కాఫీ ఫలహారాలు తెమ్మని అమ్మకు పురమాయించాడు. అమ్మతెచ్చిన ఆ తినుబండారాల్ని ఆప్యాయంగా తింటూ వారు తన పాటవిన్నారు.

“అమ్మాయి కేమండీ మహాలక్ష్మి. సంగీతమంటారా సరస్వతీ ప్రసన్నం. మీరు ఈమె పెండ్లి విషయమై బెంగళడకండి పరంధామయ్యగారూ చక్కని సంబంధం తేవటం మా బాధ్యత. కోరిన కట్నం ఇచ్చుకోలేమని మీరు కుంగి పోనక్కరలేదు. అండం చూద్దామా రంభలాంటిది. పిల్లను చూచాక ఏ అప్రమేయ్యడండి మిమ్మల్ని కట్టుమడిగేది. ధైర్యంగా వుండండి ” అంటూ నాన్న స్నేహితులు సెలవు పుచ్చుకొని సాగిపోయారు.

ఈ మాటలతో నాన్నకు కొండంత ధైర్యమొచ్చింది. ప్రక్కగదిలో ఓరవాకిలి వద్దనున్న అమ్మ ఫలహారాలు చేసిన కష్టమంతా మరచిపోయింది. అమాంతంవచ్చి తన్ని కౌగిలించుకొని “నా తల్లికేమండీ ! బంగారపు బొమ్మ ఇట్టేనచ్చి ఏ రాజకుమారుడో ఎగరేసుకు పోతాడు.” అంటూ చూశారా నా బిడ్డ గొప్పతనం అన్నట్లు చూసింది తన తండ్రివైపు.

“ఇంతకూ ఆ కల్యాణమిడియ రావాలిగదే ” అంటూ తాపీగా తాంబూలం నములుతూ ఉత్తరీయం బుజానవేసుకు చకచకాసాగిపోయాడు తన తండ్రి.

* * * *

ఆనాడు తన పెళ్ళిచూపులు. హాల్లో ఓ ప్రక్క నాన్నగారు, మరోప్రక్క పెండ్లికొడుకు, అతని మేనమామ, ప్రక్కంటి గోపాలంగారు కుర్చీల్లో కూర్చున్నారు. హాల్లో అవతలివేపుగా పెండ్లికుమారుని తల్లి, ఆమె బంధువు, పొరిగింటి పుల్లమ్మగారు చావమీద కూర్చున్నారు. అవతలి గదిలోంచి పెండ్లిచూపులకొచ్చిన అబ్బాయిని తాను తొంగిచూచింది. తన ప్రక్కనున్న తన స్నేహితురాలు గిరిజ తన చెయ్యిగిల్లింది. ఈ సంబంధమైనా కుదురు తుందా ! కట్నం చాలదని కనురుకొని వెళ్ళిపోతారా ! అని భయపడింది తను.

ఇంతలో హాల్లోనుంచి నాన్నమాట వినపడింది. “అబ్బాయి గారికి సంగీతమంటే ఇష్టమేనా ” నాన్న ఆ అబ్బాయి మేనమామను అడిగాడు.

“ఆ ఎందుకంటే సంసారులకు సంగీతాలు ” అన్నాడతగాడు.

ఆ అబ్బాయి ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు.

“ సానివాళ్ళకుగాని సంగీతాలు మనకెందుకంటే ” అన్నది అబ్బాయి తల్లి శాంతమ్మ పుల్లమ్మగారితో.

ఈ మాటలు తన తండ్రి చెవినవడ్డాయి.

“నా అభిప్రాయంకూడా అదేనండీ” మాటకలిపాడు నాన్న. సంబంధం తప్పిపోతుందేమోనన్న గాభరాతో. అమాయకురాలైన తనకు ఆనాడు అది అర్థం కాలేదు. లోపలికివచ్చి పిల్లను తీసుకురమ్మన్నాడు తండ్రి. ఇదంతా వింటున్న తన తల్లి తనను తీసుకొచ్చి వారికెదురుగా కూర్చోబెట్టింది. తను తలవంచుకొని కూర్చుంది తన అందాన్ని చూచి మెచ్చుకుంటూ పల్కుతున్న అత్తగారి మాటలు తనకు బాగా గుర్తు. తలెత్తి తానప్పుడు ఓరకంట ఆ అబ్బాయిని చూచింది. “అబ్బా! ఎంత నలువో ; అయితే పాపం ! అందగాడు కాడుకానీ, అరాకారి మాత్రం కాడు.” పోనీలే కట్నం తక్కువ అడుగుతారు. నాన్నకు కష్టం ఉండదు. అని సంతోషించింది తన ఆనాడు. అనుకున్నట్లే జరిగింది. పెళ్ళిలో సంగీత కచ్చేరీల ఆర్భాటం లేకుండానే ఉన్నంతలో పెండ్లి వైభవంగాచేశాడు నాన్న. మూణ్ణిద్రలయ్యాక అత్తగారి ఇంటికి పోవటానికి సామాను సర్దుకుంటుంటే “ అమ్మా! సరోజా! ఆ వీణ పెట్టి నీతో తీసుకెళ్ళు ” అన్నాడు తన తండ్రి సంతోషంతో.

తను ఎంతగా హింగిపోయిందో ! తన సామానులో ఉన్న ఈ వీణ పెట్టెనుచూచి తనకు ప్రాణప్రదమైంది వీణ ; ప్రాణంతో ప్రాణం పాట. తన భర్త పింతల్లి ఎంత మురిసిపోయిందో !

ఆనాటి తన భర్త కళ్ళల్లోవెలుగు ఈ నాటికి తనకు బాగా జ్ఞాపకంవుంది. మరి ఈనాడు !!!

తనను వీపుమీద ఎసరో చరిచారు తను ఉలిక్కిపడింది. గిరుక్కున వెనక్కు తిరిగిచూస్తే నవ్వుతూ గిరిజ ప్రత్యక్షమయింది.

“ ఏమిటి వక్కత్తైవు కూర్చోని నింపాదిగా కలలు కంటున్నావు? నిశ్చేపంలాంటి మొగుడింట్లోవుంటే కలలెందుకే పిచ్చిదానా ” అదిలించింది గిరిజ.

ఈ లోకంలో వడ్డది సరోజ. తమాయించుకొని తెచ్చి పెట్టుకున్న చిరునవ్వుతో తన చిన్ననాటి స్నేహితురాలిని కౌగలించుకుంది.

“ చెప్పాపెట్టుకుండా హఠాత్తున ఉడిపడ్డావేం? ఇంతకూ మీవారు కదలనిచ్చారా? ” అంది సరోజ.

“ మా వారికి అకస్మాత్తుగా ఈ ఊరు బదిలీఅయింది. క్వార్టర్సుకూడా ఖాళీగా ఉన్నాయి. నిన్ననే సామానులతో వచ్చేశాం. ఈ రోజు హుటా హుటాగా నీవద్దకు వచ్చా ” గిరిజ ప్రత్యుత్తరం ఇలా పలికింది.

“ ఏం చేస్తున్నావు? ఉద్యోగంలో ప్రవేశించావా? లేకపోతే కాలక్షేపం ఎట్లా అవుతోంది? ” కుతూహలంతో ప్రశ్నలవర్షం కురిపించింది సరోజ.

“ ఉద్యోగం లేదూ సద్యోగం లేదూ. గాత్రసాధన చేస్తున్నాను. అక్కడ బెంగుళూరులో మంచి పండితులున్నారు. మరిక్కడ సరియైన గురువు దొరుకుతాడో లేదో! అనుమానం వెలిబుచ్చింది గిరిజ.

ఈ మాటలు విని సరోజ నిట్టూరుస్తూ; కలవరపడ్డది.

“ ఏమిటి! అలా ఉన్నావు. బడలికగా ఉందా ఏమిటి? ఆ! ఇంతకూ ఏమన్నా విశేషమా? ” అదరంగా అడిగింది గిరిజ.

సరోజ పెద్దపెట్టున నవ్వి, “ విశేషమా! పాడా! ప్రత్యేకించి ఏమీ లేదు. కాకపోతే అదోలా ఉంది ” బిక్కమొగంతో సమాధానం చెప్పింది సరోజ.

“సరేలే నేను వెడతాను. రేపు సాయంత్రం మా ఇంటికి రా. ఊ! కాదులే. ఈనాటికి నాల్గోరోజు తప్పకరా. అప్పటికి నిన్ను — కూర్చో పెట్టబానికి ఇంట్లో ఇంత జాగా దొరుకుతుంది ” కూనిరాగంతీస్తూ చరచరా నడిచింది గిరిజ.

గిరిజా సరోజల ఇళ్ళు వైజాగ్ లో ప్రక్కప్రక్కనే ఉన్నాయి. ఒకటో క్లాసునుండి వదోక్లాసు వరకు పట్టు విడువకుండా కలిసి చదివారు ఇద్దరూ. ఒక సంవత్సరం తరగతిలో ఒకరు ఫస్టుయితే రెండో సంవత్సరం మరొకరు ఫస్టు వచ్చేవారు. సరోజ వీణ నేర్చుకుంటే గిరిజ గాత్ర సంగీతం నేర్చుకునేది. ఇద్దరికీ గురువాకడే. ఒకనెల సరోజ ఇంట్లో మరోనెల గిరిజ ఇంట్లో పాఠాలు చెప్పేవాడు నూష్టారు. అలా ఎనిమిదేండ్లు సాగిపోయింది. సరోజకు ముందుగా పెండ్లి అయింది. ఆ పెండ్లికి పెళ్ళికూతురు తాలూకు వనంతా గిరిజదే. కాని గిరిజ పెండ్లికి సరోజ వెళ్ళలేకపోయింది. అప్పటికామె అత్తింటి కొత్తకోడలు. గిరిజ భర్తనుచూచి ఎరుగదు; కాని అతన్ని గురించి చాలవరకు తనకు తెలుసు. వారానికోసారి తప్పకుండావచ్చే గిరిజ ఉత్తరాలే ఆమె భర్తను సరోజకు పరిచయం చేశాయి. వాళ్ళది ఎంతో అనుకూలమైన దాంపత్యమని గిరిజ వ్రాస్తూఉండేది. ‘తన కాపురమూ అలాగే సాగింది పెద్దల్లోనుండి వీణ బైటికి తీసేదాకా. మరింక ముందేమవుతుందో? పెండ్లికి ముందు కన్న కలలన్నీ ఊహామాత్రాలేనా?

2

ఇంటి పనులు చటుక్కున జ్ఞాపకంవచ్చి చకచకా మెట్లుదిగిపోయింది సరోజ.

“ఏమే! బుంగమూతి పెట్టుకొని తిరుగుతున్నావు? అంత చిన్న మాటకు ఇంత చిటపటలాడాలా! ఇంట్లో కోడలుపిల్ల కళకళలాడుతూ నవ్వుతూ తిరుగుతుంటే అందంకాని ముంగిగా ఉంటే ఏం బాగుంటుందీ చెప్పు” అంటూ సరోజ అత్తగారు వంటింట్లో పనులు పురమాయించటం

మొదలు పెట్టింది. సమాధానం ఇవ్వకుండానే యంతలా పనులు చేసుకుపోతుంది సరోజ. భోజనాలవేళ తలెత్తి బార్య మఃభాన్ని చూడలేకపోయాడు వెంకట్రావు. అయిదున్నర అడుగుల మనిషి అంగుష్ఠమాత్రుడైనట్లు అనిపించిందతనికి. సరోజ తన్ను ఎంతగా అసహ్యించుకుంటుందో! ఆమె దృష్టిలో తను అల్పాతి అల్పాడు. అనరానిమాట తను అన్నాడు చేయరాని పని తను చేశాడు. దానికి ప్రతిఫలం తను అనుభవించాల్సిందే.

“హే భగవాన్! నన్ను రక్షించు. నా సరోజకు నన్ను దూరం చెయ్యకు” అనుకుంటూ తలదించుకున్నాడు.

పులుసు వడ్డించవచ్చిన సరోజ తన భర్త వాలకంచూచి అతని పరధ్యానాన్ని గమనించింది. తనలో తాను నవ్వుకుంది.

“కలుపుకోండి, మరోగరిటె వడ్డిస్తా” అన్నది కోకిల కంఠంతో.

ఆమె స్వరం వినగానే వెంకట్రావు ముఖంలో కళాకాంతులు వెలిశాయి. ‘అమ్మయ్యా! నా సరోజకు నా మీద కోపంలేదు, ఎంత మంచిది’, అనుకుంటూ హాయిగా తృప్తిగా భోంచేసి ఈలపాట పాడుకుంటూ తన గదిలోకి వెళ్ళాడు వెంకట్రావు.

ఈ కథంతా కొడుకు ప్రక్కనే కూర్చుని భోంచేస్తున్న అత్తగారు గమనిస్తూనే ఉన్నది. కొడుకుమీద కోపం వచ్చింది. వెనువెంటనే జాలి వేసింది కూడాను. ఎంతయినా క్రొత్తమోజుకదా! అనుకున్నది. ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుకొంది, తను కావరానికీవచ్చిన రోజులు జ్ఞాపకంవచ్చి ఆ దృశ్యాలను సెమరువేసుకుంది.

“సరోజా! మీ మామగారు ఎలాగో ఇంటికి వచ్చేటట్లులేదు కాని, నీవు భోంచేసి పనులు పూర్తిచేసుకొని పోయివుడుకో అమ్మా” కోడల్ని హెచ్చరించి వెళ్ళింది శాంతమ్మ.

వంటిల్లు సర్ది పడకగది తెళ్ళేటప్పటికి వెంకట్రావు నిద్రపోతున్నాడు. అతనికి నిద్రాభంగం చెయ్యటం ఇష్టంలేక దుస్తులు మార్చుకొని ప్రక్కమీద

చీకటి వెలుగులు

మేనువాల్చింది సరోజ. కాని నిద్ర రావటంలేదు. మనస్సులో ఎన్నో ఆలోచనలు 'తన భర్త ఈనాడిలా ఎందుకు వ్రవర్తించాడు? ఈ రోజు ఉదయం అఫీసుకెడుతూ ఎంతో ఆప్యాయంగా మాట్లాడాడు. తనపై ఎంతో ప్రేమతో, మరెంతో కాంక్షతో చూచాడు. మరి ఎందుకిలా మారిపోయాడు? అఫీసు నుంచి ఇంటికి వచ్చినప్పుడు అతని ముఖంలో వరుష స్వభావం కన్పడలేదే! మరి మాటల్లో అంత కర్కశత్వం ఎలా వచ్చింది? ఇందులో ఏదో చిదంబర రహస్యముంది. అదేదో ఆచున నోటనే వినాలి. నేనేం తొందరపడకూడదు. ఏనాటికైనా విషయం తేలకపోదు. ఈ మధ్యలో నేనెందుకు పరువు పొగొట్టుకోవాలి?' అని వితర్కించుకుంటూ కన్నుమూసింది సరోజ — ఇంతలో వెంకట్రావు చేతిస్పర్శతో ఉలిక్కిపడి భర్తవైపు తిరిగింది. 'సరూ' అనే పదం వినిపించింది. 'అబ్బా! ఎంత మధురంగా ఉంది ఆ పిలుపు. దీనికేకాదా తను పరవశించేది.'

మళ్ళీ 'సరూ' అనే పిలుపుతో పాతకథ సర్వమూమరచి మధురానుభూతితో —

'ఏమండీ' అని మాత్రం అనగలిగింది.

దగ్గరకు లాక్కొని, "సరూ! నీకు కోపంవచ్చిందా?" గోముగా అడిగాడు వెంకట్రావు.

"మీ మీద నాకు కోపం ఎలా వస్తుందండీ?" సన్నగా పలికింది సరోజ కంఠం.

అవును భార్యకు భర్తమీద ఎలా కోపంవస్తుంది? వచ్చినా ఎంతకాలముంటుంది? వస్తేమాత్రం తనకు కోపం వచ్చిందని ఏ భార్య చెప్తుంది? చెప్తే మాత్రం ఏం లాభం? ఔను. భార్య తన మనస్సులో మాట చెప్పటానికి వీలులేదు. చెప్పనియదు సాంప్రదాయం. పలుకనివ్వదు సమాజం. హర్షించలేదు భర్త. అపేక్ష భావాలు అపేక్షలో ఇమిడిపోవలసిందేనా? అవి ఇసుకలో నీరులాగా ఇంకిపోవలసిందే. బైటికిరావు. పైకి పొక్కువు.

అందుకే కాబోలు ఆడదాని మనసు దుర్భేద్యం అన్నారు. ఏకశరీరులయిన భార్యాభర్తలు ఇద్దరు వ్యక్తులు. ఎవరి గుణం వారిది. ఎవరి నైజం వారిది. ఎవరి ఆలోచనలు వారివి. అబ్బా! ఎంత చిత్రాతి చిత్త్రం. ఒకే క్షణంలో ఒకవైపు ఏకత్వం; మరోవైపు భిన్నత్వం. ఒకచెంప సమత్వం; మరోచెంప వైవిధ్యం. ఇదే కాబోలు సృష్టిరహస్య మంటాదు. ఏదైనా భార్య లొంగుబాటు చూపుతూ సర్దుకొని పోతూవుంటేనే దాంపత్య జీవితం సాఫీగా సాగిపోగలదు.

“ఔను సరూ నువ్వు మంచిదానవు. నీకెన్నడూ నా మీద కోపం రాదు.” అన్నాడు వెంకట్రావు తన అశక్తతను గుర్తుకు తెచ్చుకుంటూ.

“ఇందులో నా మంచితనమేముందండీ! భర్తగా మీరామాత్రం కోప్పడితే తప్పేముందండీ! అప్రయత్నంగా అనేసింది సరోజ.

‘ఔను తను భర్త కదూమరి. భర్తంటే భరించేవాడు. సమాజానికి, దేశానికి వీసమెత్తు పని చెయ్యని ఈ అమ్మాయిని తను పోషిస్తున్నాడు కదూ! తను యజమాని. యజమాని మాట తదితరులు వినాలి. విసుక్కోటానికి, కోపగించు కోవటానికి యజమానికి అధికారం వుండొద్దా? ఆమాట కొస్తే యజమానిపై అందరూ కోపగించుకుంటూ వుంటే ఆ కుటుంబం ఎలా సాగుతుంది. సరోజ చెప్పింది నిజమే. అసలామె కోపగించు కోటానికి హక్కులేదు. ఈ విషయం సరోజకు బాగా తెలుసు. ఇందులో ఆమె మంచితనం ప్రసక్తి ఏముంది! పరిసరాలను గ్రహించి మనసుకోవటమే విజ్ఞత. మరి ఆ విజ్ఞత ఆడవాళ్ళకే వచ్చిందే! వీళ్ళకు ఎవరు నేర్పారు చెప్పా!’ ఈ భావాలు అతని మస్తిష్కంలో మూకొమ్మడిగా పరిగెత్తాయి.

‘సరూ’ అని పిలిచాడు మళ్ళీ.

ఈసారి ఆ గొంతుకలో మొదట్లో ఉన్న మాధుర్యం లేదు. భర్తగా అతనికున్న అధికారం అంతా ఆ పిలుపులో ఘనీభవించింది. అతనిలోని

భర్తృత్వం విలయతాండవం చేసింది. అది అతని ఆజ్ఞాయుతమైన పిలుపు. సరోజ అతని దగ్గరకు జరిగింది.

“భోంచేశావా” అడిగాడు వెంకట్రావు. ‘ఏంపగిళ్ళు! ఎందుకీ పగిళ్ళు? దీనికి సందర్భమేమిటి? తను తింటేవీ, తినకుంటేయేం. ఆయనకేం పట్టింది. అతనికి కావలసింది తన వెచ్చని కొగిలి; తన శరీరం అందిచ్చే సుఖం. ఇంతేకదా అతని ఆశ.’ ఈ తలపులు ఆమె మనస్సులో ముప్పిరిగొన్నాయి.

భార్యగా తన విధి నెరవేర్చక తప్పదని గ్రహించింది. సీతా సావిత్రిలు తనకు దర్శనమిచ్చారు. పతివ్రతలంతా పలకరించారు. యాంత్రికంగా వెంకట్రావు బాహు పంజరంలోకి జారింది సరోజ.

3

అత్తగారివద్ద అనుమతి తీసుకొని గిరిజ ఇంటికి ఆత్మతతో వెళ్ళిన సరోజకు బ్రహ్మాండమైన స్వాగతం లభించింది. అమాంతం కొగిలించుకొని లోపలికి నడిపించుకొని వెళ్ళింది గిరిజ. వెంటనే మొదలెట్టారు చిన్ననాటి ముచ్చట్లు. వైజాగ్ లో తామిద్దరుకలసి అల్లతద్దినాడు ఉయ్యాల లూగడం, సంక్రాంతి రోజుల్లో గొబ్బిళ్ళ పాటలు పాడటం, స్కూలు వార్షికోత్సవం నాడు పొగ్గన గీతం పాడటం, స్వాతంత్ర దినోత్సవంనాడు వందే మాతరం ఆలాపించడం, తామిద్దరూ చెరో పది పైజులూ సుచ్చకుంటుంటే తోటి విద్యార్థినులు హర్షధ్వానాలు చేయటం, ఇంగ్లీషు నాటకంలో ఒకరు ఒకెల్లో వేస్తే రెండోవారు డెస్టిమోనా పాత్ర ధరించటం అలా అలా గతాన్ని మననం చేసుకొన్నారు. నీ గాత్రంవినీ చాలా రోజులయిందట నీ వాయిద్యం వినీ ఎన్నాళ్ళయిందో అని ఒకళ్ళనొకళ్ళు పరామర్శించుకుంటూ గంటలు గడిచి పోవటం గమనించనేలేదు వారప్పడు.

ఇంతలో “హల్లో హల్లో మైడియర్ గిరీ” అంటూ ఒక సుందరా కారుడైన యువకుడు డ్రాయింగు రూంలోకి ఒక్క ఊపులో అడుగు పెట్టాడు.

గిరిజ పక్కన ఉన్న యువతిని చూచి ‘సమస్కారం! సరోజగారూ! అనుకోకుండా మీ ఊరు వచ్చేశాం. మీరూ మీ వారూ కలసాయేనా! మాట్లాడుతూ ఉండండి ఇప్పుడే వస్తాను’ అని లోపలికి వెళ్ళాడు. ఐదు నిమిషాలు తరువాత అందమైన బ్రేలో రెండు ఐస్క్రీం కప్పులతో, కాఫీ కప్పులతో ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

“ఐస్క్రీం తీసుకోండి సరోజగారూ, మీకు చాలా ఇష్టం కదా” అన్నాడు.

గిరిజ తన పెండ్లి ఫొటోను సరోజకు పంపించింది. అందువల్ల మోహన్ ను గుర్తుపట్టటం తేలికయింది. “తన ఫొటో ఎలాగూ గిరిజ ఆల్బమ్ లో ఉండనేఉంది. కాకపోతే తనకు ఐస్క్రీం ఇష్టమని భర్తకు చెప్పింది కామోను. తరువాత దానిని చెవులు మెలేద్దాంతే” అని నిశ్చయించుకుంది సరోజ.

“గిరికి బ్రూ కాఫీ అంటే పంచప్రాణాలు లేచివస్తాయి” అంటూ కాఫీకప్పు గిరిజకు అందించాడు.

“నా మోహన్ కు నా ఇష్టాయిష్టాలన్నీ తెలుసు” సగర్వంగా పలికింది గిరిజ.

సంభ్రమాశ్చర్యాలతో సతిపతులను చూస్తూ ఐస్క్రీం సంగతి మరచిపోయిన సరోజకు “ఐస్క్రీం కరిగిపోతున్నదండీ. తీసుకోండి” అని హెచ్చరించి

“నాకు ఐస్క్రీం అంటే మాచెడ్డ ఇష్టమండీ” అన్నాడు మోహన్.

‘ఇంతకూ ఐస్క్రీం తన కోసం చేసిందా లేక భర్తకోసమా?’ మీమాంసలో పడింది సరోజ.

“మోహన్! మామూలుకన్నా అరగంట ముందుగా వచ్చేశావ్” ప్రశ్నార్థకంగా అడిగింది గిరిజ.

“నాల్గురోజులనుంచి మా స్నేహితురాలు వస్తుందని ఒకటి కలవరింపు కదా నీకు, తీరా మీ స్నేహితురాలు వచ్చేటప్పటికి నేను లేకపోతే ఆమె యేమనుకుంటుందో ! మరి నీవేమి కోవగించుకుంటావో అనే భయంతో పై ఆఫీసర్ని వర్మిషను అడిగి ఎకాఎకిని అర్జంటుగా ఇంటికి వచ్చేశా”

మోహన్ మాటలను పకావకా నవ్వింది గిరిజ. వాళ్ళిద్దరి మాటలూ సరదాగా వింటోంది సరోజ.

“గిరిజా ! ఇటీవల నీ గాత్రం విననేలేదు. ఒక పాట పాడవూ” కోరింది సరోజ.

మోహన్ పరుగుపరుగునా లోపలికిపోయి అ ర ని ము ష ం లో హార్మోనియం పెట్టతో సహా హాజరయ్యాడు. ఇక పాడక తప్పలేదు గిరిజకు.

“చలమేలరా మోహనా, అరడి పెట్టగా నీకు తగునా?”

వదం గిరిజ పాడుతూఉంటే మోహన్ మరోలోకంలోకి మ ర లి పొయ్యాడు. పాట ఆగింది. మోహన్ను క్రిగంట చూసింది గిరిజ. ఇంకా కన్నులు మూసుకొని మైమరిచే ఉన్నాడు మోహన్. ఈ దృశ్యమంతా చూస్తూ ఉంటే విచిత్రంగా ఉంది సరోజకు. ‘ఈ లోకంలోనే ఉన్నానా లేక ఇదేమైనా గంధర్వలోకమా ?’ ఆశ్చర్యాంబుధిలో మునిగి తేలుతూ వుంది సరోజ.

“వా ! వా ! చాల బాగుంది. ఎంతో హాయినిచ్చింది. ఎంచక్కా పాడావు” అభినందిస్తున్నాడు మోహన్.

“నా పాటంటే చెవి కోసుకుంటాడు నా మోహన్” సగర్వంగా చెప్పింది స్నేహితురాలికి గిరిజ.

“మీరు మీ వారిని నాకు చూపించాలి. మీ ఇద్దరూ మా ఇంటికివస్తే సంతోషం. మమ్మల్నే మీ ఇంటికి రమ్మంటే మరి సంతోషం. ఏమంటారు ?” సరోజతో ప్రార్థనాపూర్వకంగా అన్నాడు మోహన్.

‘మావారిని మీ ఇంటికి తీసుకొస్తాలెండి, అనాలనిపించింది సరోజకు. కాని దైర్యం చాలలా. తెస్తానని ఈ దంపతులతో మాటంటే తీరా ఆయన రానంటే తన పరువేమైపోతుంది? పోనీ మీరే రండి మా ఇంటికి అని ఆహ్వానిద్దామంటే తన భర్తను, అత్తగారిని అడగలికదా! స్వతంత్రించి తానే వారిని తన ఇంటికి రమ్మంటే తన స్నేహితురాలి భర్తను తన భర్త గౌరవంగా పక్కరించకపోతే గిరిజకు కోపం రాదా? వస్తే తను భరించకలదా? ఇలావచ్చిందేం ఈ చిక్కు పరిస్థితి. అయినా ఇదేమంత గడ్డు సమస్య. తను ఎందుకింత భయపడాలి? తన భర్త అంత చెడ్డవాడు కాదే! మర్యాదస్తుడేనే. అయినా ఆఫీసులో ఉద్యోగాలు చేసేవాళ్ళు పది మందిలో ఎలా నడుచుకోవాలో తెలియదా ఏమిటి? ఏమిటో పిచ్చిభయాలూ అనుమానాలు తనకుగాని.’ ఈవిడ సందిగ్ధస్థితిని చూచిన గిరిజా మోహన్లు తెల్ల మొగాలు వేశారు తామేదో తప్పు మాట్లాడామన్నట్లు.

“మావారి వీలును కనుక్కొని ఎలాగో అలాగా చేద్దాం లెండి” అన్నది చివరకు గుండె చిక్కబట్టుకొని సరోజ. భర్త వచ్చేవేళయిందని జ్ఞాపకంవచ్చి వెళ్ళివస్తానంటూ తేచింది. వాకిట్లోకి వచ్చేటప్పటికి ఎదురుగా వనజ కన్పడింది.

“ఏమే! నన్నుచూచి పారిపోతున్నావా?” అంటూ గద్దించింది వనజ.

సరోజకూ, గిరిజకు చాలవీండ్లు క్లాసుమేటు వనజ. కాకపోతే స్కూలులో ఒకప్పుడు సీనియరు. ఇద్దరికన్నా వయస్సులో నాలుగేండ్లు పెద్ద కూడాను. ఉద్యోగం చేస్తున్నదని మాత్రం వీరిద్దరూ కర్ణాకర్ణిగా విన్నారు. ఏ ఉద్యోగమో, ఏ ఊళ్ళో ఉద్యోగమో తెలియదు. స్కూలు చదువు అయిన తరువాత ఇన్ని వీండ్లకు వనజ మళ్ళీ ఇట్లా తటస్థ పడ్డది.

నిరుత్సాహం సరోజ. అందరినీ లోపలికి తీసెకెళ్ళింది గిరిజ,

“మళ్ళీ అందరం ఒకే చోట చేరాము” అన్నది వనజ.

“ఏంచేస్తున్నావు? ఎక్కడున్నావు? మీనారేం చేస్తున్నారు: పిల్లలా” గబగబా అడిగేసింది ప్రశ్నలన్నింటినీ ఒకేసారి గిరిజ.

చకాచకానప్పి “మీ అందరికీ తెలియకుండానే పెళ్ళి చేసుకుంటానా? ఇంతేనా మీ స్నేహితురాలిని మీరు అడ్డం పెసుకుంది?” ధీమాగా మాట్లాడింది వనజ.

తను డి. ఇ. ఓననీ, తను క్యాంపుకు ఈజిరువస్తే మోహన్ ఈజిరికి బదిలీ అయినాడని తెలిసి అడ్రసు వాకబుచేసి ఇక్కడికి వచ్చానని వనజ చెప్పింది. తను ప్రస్తుతం బ్రహ్మచారిణిగానే ఉన్నానని, తగిన పురుషుడు తనకు తటస్థుడలేదని, తొందరపడి ఎవరినో ఒకరిని వివాహమాడవలసిన అవసరం తనకు లేదని మంటాపధంగా, నిర్మోహమాటంగా గబగబా చెప్పేసింది. సరోజకు ఈ మాటలు దిగ్భ్రాంతి కలిగించాయి.

‘ఈడొచ్చిన ఆడపిల్ల వివాహమాడాలికదా! ఇదేమిటి! వనజ ఇంత విడ్డూరంగా మాట్లాడుతున్నది. వంటరిగా ఆడది ఎట్లా బ్రతకగల్గుతుంది? స్త్రీని లతతో పోల్చలేదా కవులు. ఏదో ఒక ఆధారముండాలికదా మహిళకు! “ఎవ్వతెవీవు?, ఎవ్వరిదానవు?” అని కావ్యాలలో స్త్రీని సంబోధిస్తారు కదా! ఎవరికో ఒకరికి చెందకుండా ఏ తరుణి అయినా ఎలా మనగల్గుతుంది?’ ఈ ప్రశ్నలతో సరోజకు తల దిమ్మెక్కుతోంది. భర్తను పరిచయం చేసింది లాంఛనంగా గిరిజ.

“మిష్టర్ మోహన్! మా గిరిజపై మీరు పెత్తనం చెలాయించడం లేదు కదా! అలా చేస్తే ఊరకునేదిలేదు సుమండీ! చమత్కరించింది వనజ.

“ఏమిటే వనజా, ఆ మాటలు? మోహన్ మామూలు పురుషపుంగవుడు కాదే! అతడు సంస్కారి” భర్త గుణగణాలను వివరించింది గిరిజ.

“అది సరేననుకో అయినా అతగాడు మగవాడిననే ధీమాతో ప్రవర్తిస్తే మాత్రం మా గిరిజ సహిస్తుందా? నాకు తెలియదా ఏమిటి?

అయినా మాటవరసకన్నాను” సర్దుకుంది వనజ. సరోజకీ సంభాషణ అంతు పట్టలా. తత్తిమ్మావారంతా సరదాగా నవ్వుకున్నారు.

“ఏమమ్మా సరోజమ్మా! నీ భర్తను నాకు పరిచయం చేయాలి సుమా. నేను ఆయనను ఈ పగళ్ళల్నే వెయ్యాలని సరదా పడుతున్నాను. ఇంతకూ మాకా అవకాశం ఇప్పిస్తావా లేదా?” హక్కుగా కోరింది వనజ.

సరోజ మళ్ళీ ఇరకాటంలో పడ్డది. ‘తనభర్త ఉద్యోగం చేస్తున్నాడని తెలుసు. తన భర్త ఆఫీసులో మహిళలు ఉద్యోగం చేస్తున్నారో లేదో తనకు తెలియదు. ఆ మహిళలు తన భర్తకు పై ఆఫీసర్లలో లేక తాబేదార్లలో కూడా ఎవరూ చెప్పలేదు. తన భర్త పరాయి స్త్రీలతో ఎలా నడుచుకుంటాడో తనెప్పుడూ చూడలేదు. తనభర్త తన తల్లివల్ల ఎంత గౌరవం చూపిస్తాడో మాత్రం తనకు అవగతమే. తనసంగతి సరేసరి. చెప్పనక్కరలేదు. అతడు భర్త; తమభార్య. ఇంతకూ ఇప్పుడు వనజకు ఏమని సమాధానం చెప్పాలి? ఏదో ఒక సమాధానం చెప్పకపోతే తనను గురించి ఆమె ఏమనుకుంటుందో? తనను కుసంస్కరియని ఆమె భావించదా? పదిమందిలో పాడుపేరువస్తే అది ఊరికే పోతుందా?’ ఈ ఆలోచనలతో సతమతమవుతోంది సరోజ.

ఇదంతా సనికట్టాడేమో మోహన్ “నున ఇంట్లో పాక్టి ఏర్పాటుచేద్దాం. అందరం కలుద్దాంలేండి. అప్పటిదాకా మీ పగళ్ళు మరొకరి మీద కురిపించండి” అని సర్దాడు.

విరగబడి నవ్వింది వనజ. భర్త సమయస్ఫూర్తికి మురిసిపోయింది గిరిజ. కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా మోహన్ కు మనస్సులోనే సమస్కారాలు చేసింది సరోజ. ‘ఇవాళ్ళకి బ్రతికిబయట పడ్డది తను’.

“మా వారు ఆఫీసునుంచి ఇంటికివచ్చే సమయమైంది. వెళ్ళివస్తాను” అంటూ సనాతన సంప్రదాయపు కుటుంబంలోని కోడలు ఫక్కిలో అందరి వద్దా సెలవు తీసుకొని వెళ్ళింది సరోజ.

4

ఇంటికివచ్చిన సరోజకు సందేహాలు ఎక్కువవుతున్నాయి. ఎవరైనా అడిగి వాటిని తెలుసుకోవాలని ఉంది. అనుభవజ్ఞుడు, పెద్దవాడు కదా అని మామగారిని అడిగితే బాగుంటుందేమోనని భావించింది. 'కాని ఆయన మారానికి ఒకసారికాని ఇంటికి దాడే! వచ్చినా తనతో మాట్లాడటానికి ఆయనకు అవకాశం ఉంటుందా? తన అత్తగారి ఈసడింపులు వినటంతోటే ఆయన సతన తమైపోతాడే! అయినా ఆయన దగ్గర ఈ ప్రశ్నలడగడానికి చనువు ఎక్కడుంది కనుక. పోయి అత్తగారిని అడిగితే. ఆమెకు ఏం తెలుసునని ఆమెను అడగాలి? ఆమె చదివింది నాల్గో క్లాసు. వినాడు ఇంటి గడప దాటి ఎరుగదు. అడది అత్తింటి గడప దాటకపోవటమే స్త్రీ సభ్యతకు, సంస్కారానికి విలువ చడతారుకదా! అదే వారికి గర్వకారణంగా వుంటోంది నాడు, నేడూ కూడా. ఆమెకు ప్రసంగ వ్యవహారం ఏం తెలుసు? పోనీ తన భర్తను అడిగితే. అతగాడైనా ఎక్కువగా చదవలేదు. ఇంటర్మీడియటు ప్యాస్సై గుమాస్తాగిరి చేస్తున్నాడు. పెద్దగా దేశం తిరగలేదు. కాకపోతే తన ఊరు, జిల్లా, ముఖ్యసబ్బణం మాత్రం చూచిఉంటాడు. పోనీ స్వంతంగా చదువుకొని ఆ విషయాలు తెలుసుకుంటాడా అంటే అదీ మృగ్యమే. ఆఫీసులో ఏం ఉద్యోగం చేస్తాడో ఏమో! తతిమ్మా విషయాలు అసలు తెలియవు. వార్తాపత్రిక చదువుతుండగా తనెప్పుడూ చూడలేదు. పోనీ ఏదైనా సంఘాలలో సభ్యుడా అంటే అలాగని తనతో ఎప్పుడూ చెప్పలేదు. తనతో ఎందుకు చెప్పాలి? భార్యతో ఏ విషయం ఎంతవరకు ముచ్చటించాలో భర్త ఇష్టం. తానెవరు శాసించటానికి? బహుశః ఆయనకు చాలా విషయాలు తెలుసునేమో కాని తను అమాయకురాలని, తనకు అర్థం కాదని తన భర్త తనకు ఏ వార్త చెప్పడేమో! ఏమోపాపం! ఆయన బాధ ఏమిటో! తనైనా నిరక్షరాస్యురాలూ కాదే. పది క్లాసులు పట్టుగా చదివించి కదా. ఏమయినా సరే తన భర్తను ప్రాధేయపడైనాసరే సమాధానం

పొందాలి. ఛీ ! ఏంబుద్ధి తనది. తను ఆయనను ఎందుకు ఒత్తిమాలాల్సి తెలిసిన మోహన్‌ను అడగవచ్చుకదా ! అతడు సంస్కారిలా ఉన్నాడే. అదెలా సాధ్యం? ఎంత తననేస్తం గిరిజ భర్త అయినా పరాయిమగాడు కదా ! పరపురుషుణ్ణి తనకువచ్చే సందేహాలనుడుగవచ్చా? ఏమోనబ్బా! తనకు భయం వేస్తోంది, ఇలా ఆలోచనలతో ఉక్కిరి బిక్కిరి అయింది సరోజ.

ఈ ఆలోచనా సాగరంలో అలలు పెచ్చు పెరుగుతున్నాయి. వీటి ఉధృతం తట్టుకోలేక పోతోంది. 'పోనీ, కాస్సేపు వీణ వాయించుకుంటే?' వీణ పెట్టెవైపు చూచింది. అదొక కొండచిలువలా కనిపించింది. ఇంతలో అత్తగారు వచ్చింది హాలులోకి. కొడలి వాలకం చూచింది. పసిగట్టింది కొడలికి ఏదో ముసింబిందని. కొడలి మనస్సులో ఏముందో తనకు సరిగా తెలియదుగాని ఆమె మనస్సులో మధనపడుతున్నదని మాత్రం గ్రహించింది.

“ఏం? మళ్ళీ వీణ వాయించ బోతున్నవా?” అని సరోజను నిలదీసింది.

“ఆ, ఏం తప్పా?” అనాలని తోచింది సరోజకు. కాని మాట పెగల్లా. పెదవుల మీదికి రాలా.

“అలా ఉన్నావేం. పో! పోయి వంటింట్లో పని చూచుకో. వాడు వచ్చే వేళయింది” పురమాయించింది అత్త.

దీంతో పరిష్కారమయింది సమస్య సరోజకు. వెంటనే వంటింట్లోకి వేంచేసింది.

రావు ఈరోజు అరగంట ఆలస్యంగా ఇంటికి వచ్చాడు. ‘తన సెక్షను హెడ్ గుమాస్తా పెత్తనం చలాయిస్తున్నాడు ఆయన ఉద్యోగం పేరు మారిన తరువాత. జీతపురాళ్ళు అంతే, కాకపోతే ఇప్పుడు సెక్షను సూపరింటెండెంటు అంటారు. దీనికే ఇంతగా ఎగిరిపడాలా సాటి గుమాస్తా లపై. అవునులే! తన ఉద్యోగం పేరులో ‘గుమాస్తా’ అనే పదం

పోయిందిగా. ఏదో కాస్త హిరపాటు వార్లితే ఎంత లేసి మాటలు అన్నాడు తనను. ఏమిటో! తను కాబట్టి చెప్తున్నాడీ వెధవ ఉద్యోగం. మరోదైతేనా ఈరోజు వాడికి శాస్త్రీ జరిగేది! అంటే తగిన శాస్త్రీ చేయలేకపోయాడు కనుక తనువట్టి చవట అనే అర్థమా? ఏమో, ఆలోచించినకొద్దీ సమస్య అంతు చిక్కటంలేదు. ఎక్కడో ఉంది తిరకను. తెలియకపోదు విషయం. కాకపోతే కొంత కాలం పడుంది. జరగనీ; ఏమంత తొందర ఉందికనుక, ఇలా బుర్ర తిరిగిపోతోంది రావుకు.

సరోజ రావుకు కాఫీ అందించింది. అతని ముఖం గంభీరంగా ఉంది. సరోజకు భయం ఆవరించింది. ఏదో ఉప్పెన ముందు ప్రశాంతత అంటారే అలా ఉంది అతని వాలకం. ఇప్పుడు కదిలించకూడదనుకుంది. సందేహాలకు సమాధానాలు అతనినుండి రాబట్టే ప్రయత్నం మానుకుంది.

‘కాకపోతే, ఒకవేళ గిరిజావాళ్ళు పార్టీ ఏర్పాటుచేస్తే తన భర్తను ఒప్పించి తీసుకొని వెళ్ళాలి తనతోపాటు. ఇంత చిన్న విషయం తన భర్తచేత అంగీకరింపచేయలేదా తను. ప్రయత్నంలోపం ఏం ఉండరాదు. ఏమైనాసరే, ఆరు నూరైనా సరే తన భర్తను గిరిజ వాళ్ళింటికి తీసుకొని వెళ్ళాల్సిందే’. అని తీర్మానించుకుంది సరోజ.

ఆరోజు రాత్రి పడకగదిలో రావు మారిపోయాడు. ఆఫీసునుండి తిరిగి వచ్చిన వెంకట్రావు మాయమయ్యాడు. ఎంతో ప్రీతిగా లాలించి పాలించే రావు ఇప్పుడు ఉదయించాడు. తన భర్తమీద తనకు పడకగదిలో గల అధికారంను గురించి గర్వించింది సరోజ. ‘ఎంత మగాడైనా ఆడదాని దగ్గర పిల్లే కదా’ అని తోచింది ఆమెకు. ధైర్యం పెరిగింది.

భర్త దగ్గరకు జరిగి గోముగా “ఏమండీ” అని పల్కరించింది.

రావు మనస్సు సంతోషంతో నిండిపోయింది.

“ఏమిటో చెప్పబోయి ఆగిపోయావేం? చెప్పు” అన్నాడు.

“ఆ ఏం లేదండీ; మా స్నేహితురాలు గిరిజ ఈ ఊరు వచ్చింది వాళ్ళ ఆయన ఈ ఊరుకి బదిలీ అయితే. ఆమె తనింట్లో తన స్నేహితులందరినీ టీ పార్టీకి పిలుస్తుంటుంది. ఆమె-నేను పది ఏండ్లు కలిసి చదువుకున్నాం. మీకు గుర్తుందో లేదో ఆమె. నునపెళ్ళి రోజుల్లో ఎప్పుడూ నావెంటనే ఉండేది.” గజగబా చెప్పేసింది సరోజ మళ్ళీ అవకాశం వస్తుందో లేదో అన్నట్లు.

“అయితే, వెళ్ళు” అన్నాడు తాపీగా రావు.

నిర్ధాంతపోయింది సరోజ.

“మీరు రాందే నేను ఎలాగు వెళ్ళేది? అందరూ తమ భర్తలతో సరదాగా వస్తారు. నేనొక్కతే వెళ్ళను బాబూ” కులుకుతూ చెప్పింది సరోజ. ఇప్పుడు రావుకు పరిస్థితి అర్థమయింది..

కాని ఇంతకూ గిరిజ భర్త ఎవరో? ఏం ఉద్యోగమో? ఆఫీసరేమో? ఈ ఆఫీసర్లకు ఎదుటివారిని గౌరవించటం తెలియదు ఎంతకూ తమ గొప్ప ప్రదర్శించుకోవటం తప్ప. పై పెచ్చు, ఆఫీసు వదలివచ్చినా తాము ఆఫీసర్లమని మర్చిపోరు ఇతరులవద్ద, ఆమాటకువస్తే స్నేహితులవద్ద కూడా ఆఫీసరు దర్జా వెలగపెడతారు. ఆఫీసర్ల విషయం, గుమస్తా గిరి తనకు తెలిసినట్లు మరెవరికి తెలుస్తుంది? ఏదైనా అంతతేలిక వ్యవహారంగా ఉండేటట్లులేదు. తీరా టీ పార్టీకి హాజరుకావడానికి అంగీకరిస్తే అక్కడ వ్యవహారం పెడతెరిగితే! గిరిజ భర్త తనను సరిగా ఆహ్వానించకపోతే! టీ పార్టీకి వచ్చిన తదితరులు తనను చిన్నచూపు చూస్తే! ఎలా సహించగల్గడం? కనుక పోవకపోవడమే మంచిది. ‘ఆమాట చెప్పేకాడు ఆమెతో మరో రూపంలో’.

“గిరిజ భర్తకూ నాకు పరిచయంలేదు. పై పెచ్చు, టీ పార్టీకి వచ్చే వాళ్ళెవరో నాకు తెలియదు. కనుక నేను రావటంలేదు.”

ఆమెకు కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగినై. ఎంత చిన్నకోర్కె కోరింది తను. ఏమీ కానిమాట చెప్పలేదే ! అసాధ్యమయిన దానిని ఆశించలేదే ! స్నేహితు రాలింట్లో టి పార్టీకి రమ్మనమంది. ఇంతమాత్రం కోరరాదా ! ఎంత నిశ్చప్ట జీవిగా ఉన్న భార్య అయినా ? అందులో కోరిన సమయం ఎలాంటిది ? రాత్రివేళ, పడక గదిలో, భార్యభర్తలు ఏకాంతంగా ఉన్నపుడు కోరిన కోర్కెను ఏ మగాడు మామూలుగా కాదంటాడు. “ సీతమ్మ తల్లీ నీవైన చెప్పవమ్మా. కాంతుడు నీవు ఏకాంతమున పెనగువేళ ” అని రామదాసు కీర్తన వ్రాయలేవా ? రామదాసుకు లోకానుభవం లేదా ? ఆయన ప్రసించి పొరపాటా ? అలా అని నమ్మడం తనదే పొరపాటేమో ! అయినా ‘మరోసారి ఆడుగుతాను’ నిశ్చయించుకుంది సరోజ.

“ అదిగదండీ, నా స్నేహితురాండ్రూ వాళ్ళ భర్తలూ అందరూ సంస్కారులు. గిరిజ భర్త మోహనరావే మిమ్మల్ని ఒకసారి పరిచయం చేయమన్నాడు వాళ్ళింట్లో మాటల్లో ” సరోజ వివరించింది.

“ ఇంతకూ వాళ్ళు సలహాలికదా ! పిలిస్తే వెళ్ళకపోతామా ? ” అని సమాధానం చెప్పి సరోజను తన కెగిలిలోకి లాక్కున్నాడు.

5

గిరిజ ఇంట్లో ఈ రోజు టి పార్టీ. గిరిజ స్నేహితురాండ్రూ వాళ్ళ భర్తలకూ, మోహనరావు స్నేహితులకూ వారి భార్యలకు ఆహ్వానాలు వెళ్ళాయి. వాళ్ళ ఇంటిముందు ‘లాన్’ లో కుర్చీలు, బల్లలూ అందంగా అమర్చబడ్డాయి. కొన్ని జంటలు అప్పటికే వచ్చాయి. ఒక చిన్న బల్ల వద్ద రామయ్య అతని భార్య సీతమ్మ కూర్చోని ఉన్నారు. అందరూ కులాసాగా మాట్లాడుతున్నారు. ఇంతలో సరోజ, ఆమెభర్త రామ వచ్చారు. గిరిజా మోహన్లు ఎదురు వెళ్ళారు. సాదరంగా ఆహ్వానించింది గిరిజ. మోహనరావు రావును కెగిలించుకున్నాడు.

“మా గిరి స్నేహితురాలి భర్త మీరు. కనుక మీరు నా స్నేహితులే” అన్నాడు.

దాంతో బెరుకు బెరుకుగా లోపలికివస్తున్న రావుకు కొంత ఊరట కల్గింది. అప్పటికే మోహనరావు పెద్ద ఆఫీసరని తెలుసుకున్నాడు. అందుకే పార్టీకి రావటానికి సంకోచించాడు. ఇక తానురానని మూర్ఖంగా వట్టుబట్టి భార్య అలమటిస్తుందని దయదలచి మరీవచ్చాడు. ఏమైనా, వచ్చినందుకు ఆహ్వానించినవారు చిన్నచూపు చూడలేదు. పైగా ఎంతో గౌరవంగా చూట్టారు. ఇప్పటికిదే పదివేలనుకున్నాడు. ఇంతలో వాకిట్లో ఏదో అస్పష్టమైన శబ్దంవచ్చింది. ఏమిటా అనిచూస్తే, ఇటు ఇద్దరూ అటు ఇద్దరూ మగవాళ్ళతో మాట్లాడుతూ ఒక మధ్య వయస్కురాలు హడావుడిగా రంగప్రవేశం చేసింది.

“రా వనజా, నీవురానిదే లోటుగాఉంది” అన్నది గిరిజ.

“నీవు పిలవడం మరచిపోయినా నేనురావడం మానతానా వెర్రిదానా!” అన్నది వనజ.

“వనజగారూ రండి. మీరు లేకపోతే పార్టీఅంతా చిన్నపోయింది” అన్నాడు మోహన్.

“నాకు తెలుసులేవయ్యా నీ వ్యవహారం. పార్టీ ఏర్పాటు భారం అంతా మా గిరిజ మీదవేసి ఆహ్వానించేహక్కు నీవు అట్టిపెట్టుకున్నావు” దబాయించింది వనజ.

ఈ దృశ్యమూ, ఈ మాటలూ వింటున్న రావు గుండెల్లో డడప్రారంభమయింది. ఈమె తనమీద ఎప్పుడు విరుచుకొని వస్తుందో అని భయపడ్డాడు. వనజ సీతమ్మా, రామయ్యలవైపు తరలిపోయింది. రావుకు కాస్త మనస్తాపితం లభించింది. గిరిజామోహనులు వనజను రామయ్య సీతమ్మలకు పరిచయం చేశారు. రామయ్య రాజకీయ నాయకుడు. ఊళ్ళో పెద్దమనిషని అందరూ గౌరవిస్తారు. బాగా చదువుకున్నవాడు. చిత్తశుద్ధికల

కార్యకర్త. సంస్కారి. ఎవరినీ నొప్పించడు. కాని మొహమాటపడి తనకు నచ్చనివని చేసేది ఎన్నడూలేదు. సీతమ్మ విద్వావతి. తనభర్త శేముషీ వైభవంలో ఆమెకు అవంచలు విశ్వాసం. ఆమె అతనికి రక్షరేకు అంటే అతిశయోక్తికాదు. కంటికి రెప్పలా ఆయన ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుతుంది. ఆయన రచనలను భద్రం చేయడం, అవి అచ్చువేయించే భారం ఆమెదే. ఇల్లు గడవటం ఆమె బాధ్యత. అతని రాజకీయ స్నేహితులతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు సాగించటం ఆమె కర్తవ్యం. అతని నోటవచ్చిన ప్రతిమాట అక్షరరూపం తాలుస్తుంది ఆమె ధర్మమా అని. ఆమె లేకపోతే అతడు లేనట్లే. సీతమ్మకు ఆలోచనాశక్తి లేకపోలేదు. ఆమెకూడా మహాప్రతిభా వంతురాలు. మంచి స్నేహితులుగా, సహచరులుగా, కామ్రేడ్లుగా కార్యకర్తమాలు నిర్వహిస్తారు ఇద్దరూ. ఆదర్శమైన ఆ దంపతులనుచూచి అందరూ మెచ్చుకుంటారు.

వనజ దృష్టిలో నూటికి తొంభయి మంది భర్తలు భార్యల వ్యక్తిత్వాన్ని చంపేవాళ్ళే. ఈ అభిప్రాయం విషయంలో ఆమెకు రాజీలేదు. అన్యథా ఎవరైనా వాదించినా ఆమె వినిపించుకోదు. అదీ ఆమె తత్వం. రామయ్య గారి పరిచయం జరిగి జరగకుండానే ఒక బాంబువేసింది ఆయనమీద.

“ఏమండీ, మీ ఆవిడను ఎవరైనా ఎత్తుకుపోతారని భయమా దగ్గరనే కూర్చోపెట్టుకున్నారు” అన్నది తాపీగా వనజ. రామయ్య తొణకలేదు; సరికదా చిరునవ్వుతో.

“మీబోటి మహిళాసంఘ కార్యకర్తలుండగా నాబోటివాడు ఎందుకు భయపడతాడండీ” చెబుకు విసిరాడు రామయ్యగారు.

ఈ చెబుకును తన కభినందనగా స్వీకరించింది వనజ. సీతమ్మవైపు చూచి ఒక చిరునవ్వు పారేసి మరో ప్రాంతానికి దండువెళ్ళింది. రావు ఇదంతా గమనిస్తూనే ఉన్నాడు. ఏం ప్రళయం ఎలా ముంచుకొస్తుందో అనే దిగులుతో. ఇంతలో రానేవచ్చింది వనజ సరోజ దగ్గరకు. సరోజ తన

భర్తను ఆమెకు పరిచయం చేసింది. రావు నమస్కారం చేశాడు. ప్రతి నమస్కారం చేసిన వనజ పెళుక్కున అన్నచీ,

“ ఏమండీ, మా సరోజపై పెత్తనంసాగిస్తే సహించేదిలేదు మేము.” గంభీరమైన స్వరంతో నిర్భయంగా అన్నది.

దీంతో ఖంగుతిన్న వెంకట్రావు నిరుత్తరుడైనాడు.

“సరోజా, మీ ఆయనకు మాటలుమాన్పించి కొంగున ముడేసుకున్నావా ఏంటి? కంగ్రాచ్యులేషన్ను” అంటూ సాగిపోయింది వనజ మిగిలిన మగవాళ్ళపై దండయాత్రకు. రావుకు అర్థంకాలా ఇదంతా. ఆమెపేరు, ఊరు, హాదా అన్నికనుక్కున్నాడు. ఆమె అపివాహిత అనితెలిసి, అందులో ఆఫీసరని గ్రహించి తల్లకిందులైనాడు. అనుమానం పెనుభూతమై వెంటాడింది. ‘తనను వీణ వాయింపవద్దని శాసించానని సరోజ వనజ గిరిజలతో చెప్పిఉంటుందా అనేదే తన సందేహం. చెప్పే ఉంటుంది వాళ్ళంతా స్నేహితులు కదా! అందుకే వాళ్ళంతా తనను చులకనగా చూస్తున్నారు! కాకపోతే వనజ సూటిగా అన్నది. సంస్కారులుగా నటిస్తున్నారు కనుక గిరిజామోహన్లు ఇంతవరకు ఏమీ అనలేదు. ఇకముందు తనని అవమానించరని గ్యారంటీ ఏమిటి?’

మోహనరావు వెంకట్రావు దంపతులను వెంటతీసుకొని రామయ్య దంపతులకు పరిచయంచేసి అక్కడ కూర్చోపెట్టాడు. ఆ బల్లవద్ద వాతావరణం ప్రశాంతంగావుంది రావుకు. కలకత్తా బేలూరు మఠంలో ఉంటుందనే ప్రశాంతత, ద్రాక్షరామంలో కల్గుతుందనే అనుభూతి అతని పరంగా నిజమైనాయి. రామయ్య గంభీరమనస్కుడు. కాని ఆర్థహృదయుడు. ఆయన మాట్లాడుతుంటే వినీల ఆకాశపుటంచులకు ఆయన తన చేయిపట్టుకొని నడిపించుకొని వెళుతున్నాడా అని తోచింది రావుకు. రామయ్య మాట్లాడుతున్నాడు. సీతమ్మ వాటిని గ్రంథస్తం చేస్తున్నది. తను వింటున్నాడు. ఆయన ప్రసంగించే విషయాలు తనెప్పుడూ వినలేదు. వాటికీ తనకూ పరిచయం లేకంకూడా లేదు. నిజానికి అతనికి అర్థంకాలేదు కూడాను. కాని, వినబుద్ధి

వేస్తున్నది. బహుశః ఆయన తనను దెప్పుతూ మాట్లాడకపోవటం వల్లనేమో! ఎంత మంచివాడు రామయ్యగారు !' రావు సంతోషించాడు సంతృప్తిగా.

ఇంతలో భార్యాభర్తల సంబంధప్రస్తావన వచ్చింది ఎవరివల్లనో. భార్య భర్త ఆజ్ఞలకు లోబడివుంటేనే సంసార రథం సాఫీగా నడుస్తుందని వాదించాడు చాలామంది.

వారి చర్చకు వ్యతిరేకంగా తన భావాలను వారితో ముచ్చటించాడు రామయ్యగారు. “ భార్యాభర్తల సడం తప్పు. వారిని ఆటమగలందాము. ఇరువురు ఎవరికివారే వ్యక్తిత్వం కలవారు. పరస్పర అభిమానంతో, ప్రేమతో, ఆసురాగంతో, గౌరవంతో వారు ఆటమగలుగా జీవించ నిశ్చయించుకుంటారు. ఇందులో ఒకరు ఎక్కువ మరొకరు తక్కువకాదు. ఒకరు యజమాని మరొకరు బానిసకాదు. వారిది పెత్తందారు, సేవకుల సంబంధం కాదు పవిత్రబంధం వారిది. ఒకరిని మరొకరు అర్థం చేసుకుంటూ, ఒకరి వ్యక్తిత్వాన్ని రెండోవారు చంపకుండా సహకరించు కోవడమే పవిత్ర దాంపత్యానికి గీటురాయి. అది ఇద్దరి సంపూర్ణమైన సమ్మతిమీసనే ఏర్పడు తుంది అది. ఒకరు మరొకరిని శాసించప్రయత్నించడం తప్పు; అది అవివేకం. జీవితానుభవసారం ఇదే.” మహర్షివలె, మహోదాత్తమైన దంపతుల అనుబంధాన్ని చాల నెమ్మదిగా నింపాదిగా చెప్పాడు రామయ్యగారు.

‘ఇదంతా తనను గురించే చెప్పున్నాడా ఈ పెద్దమనిషి’ అనే అనుమానం కలిగింది రావుకు.

సీతమ్మ సరోజ క్లాసుమేటు కాదు ; స్నేహితురాలు కాదు. వారిద్దరికీ పరిచయమున్నట్లు తనకు తెలియదు. సీతమ్మ వయస్సు ఏబది ఏండ్లు సరోజకు ఇరవై అయిదేండ్లు. ఇలా ఆలోచించి మనస్సు కుదుట పర్చుకున్నాడు రావు.

“సరోజా, నీవు వీణ వాయించే దానివి నేను స్కూల్లో టీచరుగా ఉండేరోజుల్లో. ఇప్పటికీ వాయిస్తున్నావా” అన్నది సీతమ్మ. గతుక్కు మన్నాడు వెంకట్రావు.

‘ఇంకేం!! సీతమ్మ సరోజ టీచరు; కనుకనే “ఒకరు మరొకరిని శాసించడం తప్పని” అన్యాయదేశంగా చెప్పాడు రామయ్య. ఇక్కడకు రావడమే తప్పు. రోడ్లో తలకాయదూర్చిన తరువాత చేయగల్గిందేముంది? మధ్యలో లేచిపోతే బాగుండదు. సరోజ ఏమీ మాట్లాడకుండా వింటూ కూర్చున్నది. సంగవాచి!’ తను రానంటే బలవంతపెట్టి తనకు తెలిసిన వాండ్లందరిచేతా తనను అవమానం చేస్తున్నది. ఎలా సహించటం? హృదయం ప్రళయమారుతంలా దద్దరి ల్లిపోతోంది. అతలా కుతలం అవుతున్నది రావు మనస్సు.

ఇంతలో మైకులో ‘ఒకచిన్న ప్రకటన’ అంటూ మాటలు వినపడ్డాయి.

అది మోహన్ గొంతు. “సోదర సోదరీమణులారా! ఈ భుభసమయంలో సంగీతం విందాం. ఇతరులకు చెప్పేముందు మనం ఆచరించాలి కనుక ఇతరులను పాడమని అభ్యర్థించేముందు నేనే పాడతాను. అసౌకర్యం కల్గితే మన్నించేది. సిద్ధాంత పరిరక్షణకోసం పాడుతున్నాను. అంతేకాని నేను విద్వాంసుణ్ణి కాదు; పైగా నా కంఠం అంత శ్రావ్యంగా ఉండదు”

‘ఎంత తెలివిగా మాట్లాడాడు!’ ఇదేదో ఇంద్రజాలంలావుంది! స్థబ్ధు పోయాడు రావు. మోహన్ గేయాన్ని ఆలాపించాడు.

‘ఎంతో హాయినిచ్చింది. వినయంగా అలా అన్నాడు కాని తనది మంచిగాత్రం అని బహుశః అతనికి తెలిసి ఉండవచ్చు. అమ్మదొంగా! పైకి పెద్దమనిషిలా కన్నడ్డాడు! కాని ఇతడొక జిత్తులమారి అని తనకిప్పుడే అర్థమయింది’ అని ఆలోచించసాగాడు రావు.

“ఇక మహిళలలో ఒకరు ముందుకురావాలి. మైకు దగ్గర జాగా నేను ఖాళీచేస్తున్నాను వారికోసం” అన్నాడు మోహన్.

గిరిజ గాత్రసంగీతం కావాలని వనజ కేకపెట్టింది. ఆమె ఆ మాట అనీ అనకముందే వేదికమీద హార్మోనియంతో ప్రత్యక్షమయ్యాడు మోహన్. గిరిజ

త్యాగరాజకృతి పాడింది. కళ్ళుమూసుకొని పరవశించి పోతున్నాడు మోహన్. పాట ఆగింది. అతడు మామూలు స్థితిలోకి రాలేదు. మరోపాట పాడాల్సిందేనని పట్టుబట్టింది సీతమ్మగారు. ఈసారి పదం పాడింది గిరిజ. శ్రోతలు అనిర్వచనీయమైన మహదానందాన్ని అనుభవిస్తూ తలలూపారు. ఇంకా తన్మయుత్పంలోనే ఉన్నాడు మోహన్.

“మోహన్ ! తరువాతి పేరు ఏలా ” అన్నది గిరిజ.

ఉలిక్కిపడ్డాడు మోహన్. వెంటనే “సరోజగారు వీణ వాయిస్తారు” అని మైకులో పల్కాడు.

గిరిజవచ్చి సరోజను మైకువద్దకు తీసుకొని పోబోయింది.

“నా వీణలేదుగా, ఇక్కడ ఎలా వాయిస్తాను?” తప్పించుకోచూసింది సరోజ.

“నీవు ఆ మాట అంటూనే మా మాష్టరుగారి మాంచివీణ తెప్పించి సిద్ధంగా ఉంచాను ” అన్నది గిరిజ.

సరోజకు ఏం చెప్పాలో పాలుపోవటంలేదు. దీనంగా చూసింది భర్త వైపు. రావు కలవరపడ్డాడు. చికాకుపడ్డాడు. తన బాధ్యతేమీ లేదన్నట్లు మౌనంగా ఉన్నాడు.

“సరోజా ! ఎప్పుడో విన్నాను నీ కచేరీ. ఒకసారి మా చెవుల తుప్పు, ధూళి పోతుంది ” ప్రోత్సహించింది సీతమ్మ.

సరోజకు వచ్చివెలగకాయ గొంతులో పడ్డట్టయ్యింది. ‘ఏం చేయాలి? వీణ వాయిస్తే భర్తకు కోపం ; వాయింపకపోతే స్నేహితులను, తన టీచరును అగౌరవ పరచినట్లవుతుంది. ముందుకుపోతే నుయ్యి ; వెనక్కు పోతే గొయ్యి.’ ఏమీ పాలుపోక అలనాడు కౌరవసభలో ద్రావదీలా పేడుకోలు చూపులతో భర్తను ప్రార్థించింది.

భార్యమానాన్ని కాపాడవలసినవాడు కనుక, తన అనంగికారాన్ని వెలిబుచ్చలేక నర్మగర్భితంగా “నిన్నరాత్రి ఆమె వంటచేస్తుంటే చేతివేళ్ళు కాలి బొబ్బలు పొక్కాయి. వీణను ఆమె మీటలేదు” రావు తల వంచుకొని స్పష్టంగా నింపాడిగా చెప్పాడు. అందరికీ అప్పుడే అర్థమయింది ఆమె వాచ్యసంగీతం వినిపించడం అతనికి ఇష్టంలేదని. అతిథులు సాభిప్రాయంగా ఒకరినొకరు చూసుకున్నారు.

“ఎంతైనా భర్తగదూ! ఉత్తరువు ప్యాసు చేశాడు” అరిచింది వనజ. అందరూ విన్నారు ఆ లేక. రావు విన్నాడు శరీరంపై తేళ్ళూ జెర్రలు పాకినట్లయింది అతనికి కంపరం పుట్టింది. భార్యపైపు చూచాడు. ఆమె తలవంచుకొని ఉన్నది. ఆమె కనుకొలుకులలో నీళ్ళు నిండాయి.

‘ఏమిస్తున్నది పాపం అమాయకురాలు! వీణ వాయించనీయ నందుకా ఆ ఏడుపు లేక భర్తకు అవమానం జరిగిందనా? అబ్బ! ఎంత తెలివితేటలు. ఈ అడవాళ్ళ మాటలకేకాదు చేతలకు కూడ ద్వంద్వార్థాలుంటాయి. చాలు నాకీ వరాభవం’ అని కుతకుత ఉడికిపోయాడు రావు.

ఫలాని యువతి వచన కవిత్యం చదువుతుందని వెంటనే మోహనరావు ప్రకటించాడు. తరువాత మరో యువకునిచేత ఫిడేలువాయిద్యం జరిపించారు. అతిథులు అంతా ఇళ్ళకు మళ్ళారు. గిరిజామోహనులు మామూలుగానే సాదరంగా సాగనంపారు సరోజ వెంకట్రావులను.

6

టీ పార్టీ రోజురాత్రి వెంకట్రావు అన్నం ముట్టలేదు. నా కాకలి లేదని చెప్పి ముసుగుతన్ని వండుకున్నాడు. సరోజకూడ భోజనం మానేసింది. కొడుకూకోడలూ ఇద్దరూ నిరాహారదీక్ష బూనారెందుకో అని కళవళపడింది శాంతమ్మ. ‘పోట్లాడుకున్నారు కాబోలు. భార్యాభర్తలన్న తరువాత మాటామంతీ అనుకోక తప్పకుండా? అన్నీ సర్దుకుంటాయి తెల్లవారేటప్పటికి’

అనుకుంటూ కిమ్మనకుండా పోయి మేనువాల్చింది. రావుకు ఆ రాత్రి కునుకు పట్టలేదు. ఆలోచనా తరంగాలు పొర్లుతున్నాయి. ‘తనేం చేశానని తనకీ అపమానం. ఆ గిరిజమ్మ తల్లి ఈ ఊరు రాకముందు తన జీవితం సాఫీగా నడిచిపోయింది. ఆ గిరిజా దాని మొగుడు, ఆ మోహన్ గాడా ఇద్దరూ ఎంత గుండెలుతీసిన బంట్లో! పైకి వాడు ఎంత పెద్దమనిషిగా నటిస్తాడో? లోపల అంత స్వయంపాకం. మేడిపండు బావతు. లేకపోతే నా భార్య కచేరి చేస్తుందని స్వతంత్రించి చెప్తాడా? ఎవడిచ్చాడీ అధికారం అతనికి! అదే ఇచ్చి ఉంటుంది. అదే సరోజ. లేకపోతే అతనికి ఎన్ని గుండెలు! ఎంత నాటకం! దానికొక స్టేజీ; ప్రేక్షకులూ సూత్రదారులూ. ఆ, అన్నీ అమర్చారు. స్టేజీ ప్రావర్ణి వీణకూడ సిద్ధంచేశారు. తను కాదంటే రసాభస చేసిన అప్రతిష్ట తనకు. ఎంత పొగరు ఈ వనజకు. నన్ను అవహేళన చేస్తుందీ అంత మందిలో. అందునా నా భార్య సమక్షంలో. వరాయి అడదై పోయింది లేకపోతే పేగులుతీసి ఎండవేసేవాణ్ణి. ఆ మాటకువస్తే, రామయ్య మటుకు రామయ్య! ఎంత వినయం ఎంత నిదానం! మాటలు మాత్రం సూదిపోట్లు. సేతమ్మ భర్తకు అన్నింటా తాన తందాన. ఆమెకూ సరోజ మీద అధికారమే. చిన్నప్పుడు ఏడాదో రెండేళ్ళో సరోజకు పాఠం చెప్పిందట! అందరికీ సరోజమీద అధికారాలున్నాయి. కట్టుకున్నవాడిని నాకు మాత్రం లేవు ఏ అధికారాలు. ఆమెను పోషించేది నేను. వస్తు వాహనాలు ఇచ్చేది నేను. ఆభరణాది అలంకారాలు అందిచ్చేది నేను. రక్షించేది నేను. నాకూ మాత్రం ఆమెపై ఏ హక్కులూ లేవట. ఎంత విడ్డూరం. ఇవాళ స్నేహితు రాలి ఇంట్లో పాడమంటారు. రేపు కచేరి చేయమంటారు. ఎల్లుండి సినిమాలో చేర్చిస్తారు. దాంతో దాని జీవితం చట్టుబంధం అవుతుంది. అనుభవించేది ఎవరూ? ఆమె, నేను కదా! వీళ్ళంతా ఆనాడు ఆడుకుంటారా? మోహన్ అడిగాడే అనుకో. ‘నేను వాయింఛను’ అని అనలేదే సరోజ. ఎందు కంటుంది? అదే ఇలా అడగడని ఆ మో హన్ గా డి కి మున్నుండుగా సూచించి ఉంటుంది. ఇంట్లో వాయింఛ వద్దన్నానుకదా! మనింట్లోకాదు గదా స్నేహితుల ఇంట్లోకదా వాయింఛేది అని అర్థం చెప్తామనుకున్నది

కాబోలు. ఈ బోడి వ్యాఖ్యానాలు నాకు తెలియవు! లాయరు కూతురు అయినంత మాత్రాన ఇలా తెలివి వెలగపెడుతుందా? దీని సంగతేమో తెల్పి వేయాలి. తిరుగుబాటును చిగురులోనే త్రుంచివేయాలి. లేదా అది ఎదుటి వాణ్ణి మట్టు పెడుతుంది. అదికాక మొక్కగా వంగగిది ప్రమాదం వంగుతుందా? చూపించాలి నా తథాకా, నా ఆజ్ఞాబలము. నామాట కాదంటే తనగతి ఏమవుతుందో ఆమెకు తెలియాలి.' ఇలా అనుకుంటూ ప్రక్కన ఒదిగి పడుకున్న సరోజను

“ఏయ్ నిన్నే” అన్నాడు అధికార పూర్వకంగా. ఆ గర్జనవిని పులి ముందు నిలబడ్డ లేడిపిల్లలా గజగజ వణికిపోయింది సరోజ. మళ్ళీ అదే స్వరంతో ‘ఏమేవ్’ అన్నాడు గర్జిస్తూ.

‘ఊ’ అంది నిస్సారంగా.

దీనికి ఎంత నిర్లక్ష్యం. ‘ఏమండీ’ అనికూడా అనలేదా? కానీ, ‘ఎంతసేపు ఉంటుందో ఈ బిగువు, చూద్దాం’ అని తలపోస్తూ

“నాకు తెలియక అడుగుతాను నీకు ఆ మోహన్ గాడికి ఏమి సంబంధం? లేకపోతే నా ఎదుటి వాడికి నిన్ను వీణ వాయింపమనేంత తాహతుందా అంట!” పెద్దగా అరిచాడు.

ఈ మాటలు పిడుగుల్లా చెవుల్లో పడ్డాయి సరోజకు.

‘తనేనా వింటున్నది ఈ మాటలు లేక తనకు భ్రమా? అంటున్నది తాళికట్టిన భర్తైనా? ఆనాడు పెళ్ళి పీటలమీద కూర్చున్నప్పుడు క్రిగంట అనురాగంతో చూచిన తన ప్రాణనాయకుడేనా ఇలా అనేది? శోభనన్నాడు ఎంతో మార్ధంగా మధురంగా తనను లాలించిన ప్రియుడేనా ఇలా నీచంగా పల్కేది? కాదు. ఈయనకు ఏదో ఆవహించింది. దయ్యం పట్టలేదుకదా! తనను వీడించే దయ్యమనుకున్నా తనకు అంతకు క్రితం చనిపోయిన సవతి లేదే! ఏమిటి చెప్పా ఈ వైపరీత్యం?’ సరోజకు నోట మాటరాలేదు.

దాంతో రావు రెచ్చిపోయి ఉగ్రుడై నాడు ఒళ్ళుతెలియని ఆవేశంతో

ఆమె జబ్బపట్టుకొని గట్టిగా ఉపి “నిన్నే అడిగేది. చెప్పు, నీకూ ఆ మోహన్‌కూ ఏం సంబంధం ? చెప్పు, చెప్తావాలేదా ” అంటూ అరిచాడు.

త్రుళ్ళిపడింది సరోజ.

“ ఏమిటండీ ఆ మాటలు, ఎవర్నండీ మీరు అనేది! నేను మీ భార్యను సరోజనండి నేను. శాంతమ్మగారి కోడలునండీ. పరంధామయ్యగారి కూతురునండీ. నన్ను, నన్ను నమ్మలేరుటండీ ” ఏకధారగా కన్నీరుకారుస్తూ వెంకట్రావు పొదాలవద్ద తలపెట్టి వెక్కిరించి ఏడ్వడం మొదలుపెట్టింది. తన రెండు పొదాలను పెనవేసుకున్న ఆమె చేతులస్పర్శ అతనిలో విచిత్రానుభూతిని కలుగజేసింది. ఒకవైపు ఆమెపై కసి, మరొకవైపు ఆమెపై కాంక్ష. రెండూ కలిసి యుద్ధం ఆరంభించాయి అతని మనస్సులో. చివరకు శరీరమే జయించింది. మనస్సు ఓడిపోయింది. కామవాంఛకు దాసుడైన వెంకట్రావు మాయామర్మాలెరుగని సరోజతో

“ పిచ్చిదానా, ఉరికనే అన్నాను నిన్ను ఉడికించటానికి. నాకు మాత్రం తెలియదా నీ సంగతి. అయినా నిన్ను అనుమానిస్తే, నిన్ను ఇతరులు అవమానిస్తే నన్ను అవమానించినట్లు కదూ ? ” అంటూ ఆమె శరీరాన్ని పెనవేసుకున్నాడు పయోముఖ విషకుంభంలాంటి రావు.

7

ప్రొద్దున్నే రేడియోలో వార్త ‘ రామయ్యగారు హృద్రోగంవల్ల హఠాత్తుగా చనిపోయార ’ ని. సీతమ్మగారు తప్ప ఆయనకు నా అనే బంధువులు లేరు. ఇది వినగానే గిరిజామోహన్‌లు హూటాహుటిన రామయ్యగారి ఇంటికి చేరారు. పట్టణ పెద్దలు అనేకమంది వచ్చారు. వనజ కూడా వచ్చింది. సరోజారావులు మాత్రం రాలేదు.

వెళ్ళి ఒక్కసారి తన బీచరు సీతమ్మను పరామర్శించి వద్దామనే భావన సరోజకు కలిగింది. భర్త ఏమంటాడో అని భయం. అప్పటికీ “రామయ్యగారి మరణవార్త విన్నారా రేడియోలో ప్రొద్దున” అన్నది.

“అ, విన్నాను. దేశానికి పీడవిరగడై పోయింది.” పెటుక్కున జవాబిచ్చాడు రావు.

తెలిసిపోయింది ఆమెకు భర్త మనస్సు. ‘తను రామయ్యగారి ఇంటికి వెళ్ళడం అతనికి ఇష్టంలేదు.’ కిమ్మనకుండా ఊరుకున్నది సరోజ.

“పోనీ ఒక్కసారి వెళ్ళి చూచి రానీయరాదురా ఏం పోయింది” సిఫారసు చేసింది శాంతమ్మ.

“హూ మహా చెప్పవచ్చావులే నీకివన్నీ అనవసరం ఊరుకో” అది లించాడు తల్లిని.

తన కెందుకని ఆమె మౌనం వహించింది. సరోజ సంగతి సరేసరి. మాటావలుకూ లేకుండా ఇంటి వనుటలో నిమగ్నమైపోయింది.

ఒక పెద్ద లారీలో పెద్దపెద్ద బల్లలువేసి వాటిమీద ఉంచారు రామయ్యగారి శవాన్ని. అందరికీ కనపడేలా. మొగం మాత్రం కన్నడుతోంది. మిగతా దేహమంతా పూలమాలలతో ముంచెత్తారు. ఆయన బ్రతికుండగా ఆయనను తిట్టిన పెద్దలంతా సానుభూతి ప్రకటనల సాకుతో పేపర్ల కెక్కారు. శవ యాత్రలో ముందు నడిచారు ; మనిషెత్తు పూలదండలు తెచ్చారు. స్కూల నంలో ఉపన్యాసాలు ఇవ్వడానికి సిద్ధపడ్డారు. మోహన్ తన స్నేహితుడు వెంకయ్యకు ఈ పనుల బాధ్యత వప్పచెప్పాడు. వెంకయ్య ప్రభుత్వోద్యోగి కాడు. ఎవ్వరినీ లెక్కపెట్టడు. కాని, మర్యాదస్తుడు మర్యాద ఇచ్చి పుచ్చుకుంటాడు. అవతలివాడు ధూర్తగా ప్రవర్తిస్తే తనూ ఆ భాషలోనే జవాబు చెప్తాడు. ఇతగాడికి ఈ పెత్తనం ఎవరిచ్చారో ఇతరులకు తెలియదు. ఇతనికి రామయ్యకు ఉన్న సంబంధం ఏమిటో అదీ తెలియదు. సీతమ్మ వద్దకు వెళ్ళి ఇతడి విషయం వాకబు చేద్దామంటే అది తగిన సమయంకాదు. కనుక

వెంకయ్య అధికారాన్ని ఆనాడు ఎవరూ కాదనలేకపోయారు. రామయ్యగారి శవం ప్రక్కన ఇరువైపుల ఊరేగుదామనుకున్న ఇద్దరు మంత్రులను వీలు లేదన్నాడు వెంకయ్య. శవయాత్రలో ముందుగా జీపులో వారు వస్తామంటే “పాదచారులై రండి లేకపోతే తిరిగి వెళ్ళండి” అని కబురు పంపాడు వెంకయ్య. స్మశానంలో ఉపన్యాసం ఇవ్వటానికి ముందుకువచ్చిన ముగ్గురు మంత్రులను కామ హిమ్మన్నాడు. చివరకు రామయ్యగారికి సేవజేసిన నౌకరు చేత చితికి నిప్పు అంటింప చేశాడు. ఇదంతా ఉదయం పూట తథంగం.

సాయంత్రం ఒహెరంగనభ జరిగింది. ఊరు ఊరంతా అక్కజే ఉంది. నగరంలోని ఏబది సంఘాలవారు నివాళులర్పించారు. రాత్రి 10 గంటలకు ముగిసింది సభ.

“ఒంటరిగా ఉండలేవు. నీ కూతురువంటి దాన్ని నా ఇంటికిరండి” అని గిరిజ సీతమ్మను ప్రాధేయపడింది.

సీతమ్మ ససేమిరా ఈ ఇల్లు కదిలిరానన్నది.

“రామయ్యగారు వదలిపెట్టి పోయిన వని చాలా ఉంది. దానిని నేను పూర్తిచేయాలి” అని అక్కడే ఉన్నది.

వనజ ఆ రోజుంతా సీతమ్మకు తోడుగా ఉండి వెళ్ళిపోయింది. ఇంటిని చూచుకోమని మోహన్కు పురమాయించి గిరిజ తను సీతమ్మవద్ద 15 రోజులు ఉంది. చివరకు సీతమ్మ బలవంతంచేసి గిరిజను ఇంటికి పంపింది.

8

ఆ రోజు ఆదివారం. వనజకు ఆఫీసులేదు. ఇంట్లోనే ఉండిపోయింది. ఫోను మ్రోగింది. తనూ మోహనూ ఆమె ఇంటికి వస్తున్నామని ఫోనులో కబురుపెట్టింది గిరిజ. రమ్మని స్వాగతం పలికింది వనజ. వాళ్ళు వచ్చేటప్పటికి అన్ని పనులూ సద్దుకొని యెదురు చూస్తోంది. డ్రాయింగు రూములో నాలుగు తైలవర్ణ చిత్రాలు, రెండు రేఖాచిత్రాలు గోడల్ని

నిజంగానే సరోజను బాధపెడుతున్నాడా వెంకట్రావు. ఏమోమరిః ఎంతైనా భర్తకదా! ఏమిటీ పిచ్చిఊహలు. సరోజ మంచిపిల్ల; అమాయకురాలు. పైగా చిన్నప్పటినుండి వాళ్ళ అమ్మ దగ్గర శాంతం, ఓర్పు నేర్చుకున్నది. అటువంటి అమ్మాయిని ఏ మగాడు- అందులో తాళికట్టిన మగాడు బాధపెడతాడు? అనూహ్యం. ఇంతకూ ఆమె కాని పనులు ఏం చేసింది? ఆసలు అటువంటి ఆలోచనలే ఆమెకు రావు. కాని మరి మోహన్ మాటలకు అర్థం ఏమిటి? గిరిజకు సరోజ ప్రాణస్నేహితురాలు కదా! సరోజ జీవితంలో ఏమైనా ఒడుదుడుకులు ఉంటే గిరిజకు తెలియకుండా ఎలా ఉంటుంది. గిరిజకు తెలిసిన విషయాలు మోహన్ ను తెలియకుండా ఉంటాయా? తెలిసే అలాగంటున్నాడా మోహన్. కాక ఏదో మాటవరుసకు అని ఉండవచ్చు కదా! ఆ రోజు- గిరిజ ఇంట్లో పార్టీ రోజున- తనే వెంకట్రావును అపార్థం చేసుకుందేమో. తన భార్యకు వీణ వాయింపటం- ఆ సమయంలో వాయింపటం- ఇష్టం లేదని గ్రహించిన రావు తన భార్యను ఇరకాటంలో నుండి తప్పించటానికి తనుగా స్వతంత్రించి అలా అని తనను ఇతరులు కుసంస్కరించి అని భావించేట్లు అవకాశమిచ్చాడేమో. సరోజా వెంకట్రావుల సంబంధాలలో ఏదో నిగూఢ రహస్యం దాగిఉంది. ఉంటేఉంది తనకెందుకు? ఇలా ఆలోచనలు ఒక్కసారిగా గుంపుగా వనజను ముట్టడించాయి. తన పరధ్యానాన్ని అతిదులు గ్రహించి అపార్థం చేసుకుంటారేమోననే భయం ఆమెను చుట్టుముట్టింది.

“అవునూ. సరోజను నేనుమాసి చాల రోజులైంది. ఒకసారి చూడాలని ఉంది” వ్యగ్రతను తెలిపింది వనజ. “మనందరం ఆమె ఇంటికి వెళ్తే, సలహా చెప్పింది గిరిజ.

“ఏమో అత్తచాటు కోడలు. అందులోనూ క్రొత్తకోడలు. అక్కడికి మనమంతా వెళ్లి ఆమెను ఇబ్బంది పెట్టిన వాళ్ళనువుతామేమో. ఎందుకొచ్చిన ప్రయాస” వనజ వ్యతిరేకించింది. మోహన్ వనజ మాటలను బలపరిచాడు.

“అయితే ఏదో సంచర్యంగా సరోజను కలవాలి” ధృఢాభిప్రాయం పెలువరించింది గిరిజ.

‘ఆ మాట అన్నావు; బాగుంది’ తన భార్య విజ్ఞతకు మెచ్చుకున్నాడు మోహన్.

పెళ్ళినస్తామని చంపతులిద్దరూ లేచారు. వనజ ఇచ్చిన ఆతిథ్యానికి ధన్యవాదాలు తెలుపుతూ ఎంచక్కగా కాలక్షేపం సాగినందుకు సంతోషిస్తూ వనజవద్ద సెలవు తీసుకొని పెళ్ళిపోయారు గిరిజా మోహనులు.

వాళ్ళు గడపదాటగానే వనజ మళ్ళీ సరోజను గురించి ఆలోచించడం ఆరంభించింది. సరోజా రావుల సంసారంలో సామరస్యాన్ని తనకు అపోహలు వచ్చాయి ఇందాక. త్రోసివేసింది అనవసరమైన సందేహాలేమోనని. తర్వాత తనకెందుకు ఆ విషయమని మరి మనస్సుకు సమాధానం చెప్పుకుంది. కాని అది సబబా ? తోటి స్త్రీ కష్టాలలో ఉంటే తను- అందులో విద్యావంతు రాలైన స్త్రీ- ఆదుకోవద్దా ? తను కలుగజేసుకొని చేతకాని సలహాలనిస్తే సరోజ బ్రతుకు బండలైతే ! అయినా తనకేమంత సంసారానుభవం ఉంది కనుక తను ఒక కుల కాంతకు సూచనలు చెయటానికి. తను వివాహమాడ లేదు నిజమే ! అయితే అంత మాత్రాన స్త్రీ పురుష సంబంధాల విషయం, ప్రియసీ ప్రియుల విషయం తనకు తెలియదా ? ప్రతి విషయం స్వామి భవంలోనే తెలిసికోవాలా ? అది సాధ్యమా ? ఇతరుల అనుభవాన్ని తెలిసి కొని వాటివల్ల గుణపారాధానేర్చుకోకూడదా ? అలాగయితే గ్రంథాలెందుకు ? జీవిత చరిత్రలు వ్రాయడమెందుకు ? వాటిని చదవడమెందుకు ? విద్యకు ఆర్థం ఏమిటి ? తను విద్యావంతురాలు. ప్రపంచానుభవం చాలవరకు తనకున్నది. ఆ మాటకువస్తే సరోజకన్న తనకే ఎక్కువగా ఈ సమాజం నడిచే తీరుతెన్నులు తెలుసు. అవసరమైతే సరోజకు సలహా చెప్పాల్సిందే. ఇది ఏమిటి ఈ గొడవ. సరోజకూ తనకూ ఏమంత సంబంధం ? కాకపోతే సరోజ తన క్లాసుమేటు. ఆనాడు క్లాసులో ఉన్న అరవై మందిలో

ఆ అమ్మాయీ ఒకతే. సరోజా గిరిజలు స్నేహంగా మసిలేవాళ్ళు కాని తనకూ సరోజకు అంతగా స్నేహం, ఆప్యాయతలూ లేవు. కాకపోతే ఆ పిల్ల సంగీతపాండిత్యం మీద తనకు ఎనలేని గౌరవం ఉండేది. తను కళాకారిణి. సరోజకూడా కళాధానికూరాలు. ఇప్పుడు అవగతమయింది ఇంతగా తను సరోజను గురించి ఎందుకు ఆలోచిస్తున్నాదో! సరోజ సాటి మహిళ మాత్రమే కాదు. సాటి కళా సేవకురాలు. ‘అదీ ఇద్దరి బాంధవ్యం’. ఇప్పటికీ వనజ మనస్సు కుదుటపడింది. ప్రశాంత మనస్సుతో నిద్రకు నిర్దమయింది.

9

ఆ రోజు చిరాకుగా ఇంటికి వచ్చాడు వెంకట్రావు. భర్త ముఖంచూచి ఏదో గ్రహించింది సరోజ. అతనిని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి ప్రశ్నలు అడిగి అతనికి అసౌకర్యం కలిగించటం ఇష్టంలేక ప్రసన్న వదనంతో పక్కరించింది. అతడు ముఖావంగా ఉండిపోయాడు. ఇంతలో తల్లి శాంతమ్మ వచ్చింది.

“హెడ్ గుమాస్తాగా ప్రమోషను వస్తుందన్నావు ఏంరా అబ్బాయి ! ఆ విషయమేమైనా తెలిసిందా ” ఆదుర్దాగా అడిగింది.

అప్పటికి కొంత అర్థమయింది సరోజకు. అయినా తనుగా కల్పించు కొని మాట్లాడితే- అందులో తల్లి కొడుకుల మధ్య- ఏం గందరగోళం అవు తుందోనని భయపడింది సరోజ ; మౌనంగా ఫలహారపు వశ్యంతెచ్చి భర్తకు ఎదురుగా టీ పాయ్మీద పెట్టింది. వెంకట్రావు తల దించుకొని కూర్చోనే ఉన్నాడు.

“నాయనా ! ఎప్పుడు అనంగానో వెళ్ళావు ఆఫీసుకు. హడావుడిగా అన్నం తిన్నావు. కాస్త ఫలహారం తీసుకో బాబూ ” అని ఆదరంతో కుమారుని వత్తిడిచేసింది శాంతమ్మ. మారుమాట్లాడలేదు వెంకట్రావు.

‘ఇంతకూ ప్రమోషను వచ్చేనా ?’ ప్రశ్నించింది తల్లి.

ఇన్ని ప్రశ్నలకు తల్లికి సమాధానం చెప్పకపోతే ఆమె మనస్సు చివుక్కుమంటుంది. ఆమెకు ముటుకు ఎవరున్నారు కనుక. తను ఒక్కగాను ఒక్క కుమారుడు. ఆమెకు కూతుళ్ళు లేరు. నల్లరు కోడళ్ళు లేరు సేవలు చేయటానికి. శాంతమ్మమీద రావుకు జాలివేసింది. తలఎత్తి చూచాడు. ఎదురుగా భయసంభ్రమాలతో నిర్భాసి ఉన్నది సరోజ. ఆమెను చూడగానే రావుకు కోపం ఒక్కసారిగా పడగ పిప్పింది.

“ఇదిగో ఈ ముఖం వల్లనే తనకు ప్రమోషను అలభ్యం అవుతోంది. క్రొత్తకోడలు వచ్చిన వేళావిశేషం అన్నారు. మంచికైనా చెడుకైనా ఆమెదే వాద్యత. ఇదిగో ఈమె ఇంట్లో అడుగుపెట్టింది, తన ప్రమోషను వెనక్కు పోయింది. పెండ్లి వదిరోజులనంగా రావలసిన ఆర్థులు ఆమె కాపురానికివచ్చి మూడు నెలలైనా ఇంతవరకూ రాలేదే ? ఎందుకువస్తుంది ? తన పిచ్చిభ్రమకాని ? పెద్దలు ఎంతో అనుభవంతో చెప్పిన మాటలు తప్పు అవుతాయా ?”

“ఏరా మాట్లాడవు ? ఇన్ని సార్లడిగినా” కొంచెం విసుక్కుంది శాంతమ్మ.

“అదికాదే అమ్మా. నీ కోడలులాంటిది భార్య అయితే ఎలావస్తుందమ్మా ప్రిమోషను ?” రావు ఎదురు ప్రశ్నవేశాడు ఉక్రోషంగా.

సరోజ మనస్సు చివుక్కువంది. తను కాపురానికి రావటానికి అతనికి ప్రిమోషను రాకపోవటానికి సంబంధం ఏమిటి ? అర్థం కావటంలా ? ఏదైనా తనుగాకల్పించుకోవటం మంచిదికాదు. కాఫీగ్లాసు ఒక్కమీదఉంచి భర్తవదుటి నుంచి తప్పుకున్న సరోజ ఇంటివనులు చూచుకోవడంలో పతిమాటలు మరచి పోదామని ప్రయత్నిస్తోంది. శాంతమ్మకూడా వెళ్ళిపోయింది రామాయణం చదువుకోటానికి. రావు మాత్రం ఒంటరిగా మిగిలిపోయాడు. ‘తను ఇంతగా బాధపడుతుంటే తన మానానికి తనని వదిలివేసి ఇంట్లోకి వెళ్తారా ఈ ఆడా శిష్టరునూ ! ఛీ, ఛీ ఈ అడజాతి అంతా ఇంతే - తల్లి అయితేనేం, భార్య

అయితేనేం - తను సంతోషంగా ఉన్నప్పుడువచ్చి మహా బాగా ఆదరిస్తారు. తను బాధపడుంటే కుమిలిపోతుంటే దగ్గరజేరి ఆశ్వాసించాల్సింది పోయి తప్పుకుంటారా ! అందుకే ఆడవాళ్ళను నెత్తికెక్కించుకో కూడదన్నారు పెద్దలు. కాస్త మంచిగా ప్రేమగా మాట్లాడితే హింగిపోతాడు మగాడు. ఈ కిటుకుతెలిసే ఆడిస్తున్నాడు భర్తలను ఈ మహిళామణులు. తను అలాంటి చచ్చుదడ్డమ్మ భర్త కాకూడదు ఎట్టి పరిస్థితుల్లో.

ఇలా కృతనిశ్చయానికివచ్చి స్నానాదికాలు ముగించుకొని భోజనాని కుపక్రమించాడు రావు. మౌనంగా వడ్డించింది సరోజ. ఈ ఆ లతో సరిపెట్టుకొని భోంచేసాడు. మాటామంతి లేకుండా వెళ్ళిపోయాడు పడకగదిలోకి. తనూ ఇంతసొపడి ఇల్లుసర్దుకొని గదిలోకి వచ్చింది సరోజ. భర్త నిదుర పోతున్నట్లున్నాడు. 'పాపం ఆయన మనస్సుకు ఎంత బాధకలిగిందో ? అయినా ఆ పాపిష్టివాళ్ళు అతనికి రావలసిన ప్రమోషనను ఎందుకు ఆపి ఉంచాలి ? అంతమంచి మనిషిని కష్టపెట్టే వాళ్ళకు ఏం ఊడిపడుతుంది ? ఇందులో ఏదో మర్మంవుంది. ఎవరో మోసంచేసి తన భర్తను అన్యాయం చేస్తున్నారు. ఆ య న కు సానుభూతిని కూడా చూపలేకపోయాను దొర్భాగ్యురాలిని. కష్టంలో ఉన్న భర్తను ఆదరించలేని భార్య ఉండేం లేకుండేం ? ఆయన తన బాధ తీవ్రతలో ఏదైనా విసుగ్గా అన్నారే అనుకో తనుకూడా స్వాభిమానంతో బిగుసుకొనిపోవాలా ? తప్పంతా తనదే. పోనీ ఆయనకు క్షమాపణ చెప్పుకుంటే. మరి ఆయన నిద్రపోతున్నారే ! పోనీ రేపటివరకు ఆగితే ; తనను వారు మరి అపార్థం చేసుకుంటారే. ఏమిటి గత్యంతరం ?' ఇలా మధనపడుతూ మంచంమీద వాలింది సరోజ. అప్రయత్నంగా తనచేయి ఆయన వీపుమీద పడింది. ఉలిక్కిపడి లేచాడు వెంకట్రావు.

“నిద్రకు కూడా నోచుకోలేదా” తీవ్రంగా ఆమెచేయి విడిలిస్తూ అన్నాడు.

“మన్నించండి, మిమ్మల్ని నిద్రలేపాలని అనుకోలేదు. పాపం మీకు నిద్రాభంగమయింది నావల్ల” అని వాపోయింది సరోజ. దాంతో రెచ్చిపోయాడు అతను.

“సంజాయిషీ అడుగవచ్చావా?”

కంగారు తిన్నది సరోజ. ‘ఇదేమిటి ఇలా జరుగుతున్నది. తను ఏ పాపం ఎరుగదు. ఆయన బాధపడుతున్నాడని తను కుమిలిపొత్తుంటే ఈ అభాండం ఏంటి తనమీద?? తను భర్తను ఏనాడైనా సంజాయిషీ అడిగిందా? తనకు ఆ అధికారం ఏనాడివ్వాడు కనుక అతగాడు? తను ఆశిస్తున్నది ఒకటి; జరుగుతున్నది మరొకటి. ఏమిటి చెప్పా’ ఇలా అంతా తలక్రిందులౌతోంది! ఏదైనా తను తొందరపడకూడదు.’

“అదికాదండీ. నేను మిమ్మల్ని సంజాయిషీ అడిగేంతదాన్నా? ఎందుకండీ నన్ను అపార్థం చేసుకుంటారు?” అనగల్గింది అతి మెల్లిగా.

“నీవు ఎంతో మంచిదానివి. నేను నీన్ను అపార్థం చేసుకుంటున్నాను. ఇదికదూ నీ తీర్పు. బాగాఉంది. ఎం చక్కగా ఉంది. ఎంత నటన నేర్చావు?” సాధించాడు రావు. స్వాభిమానం దెబ్బతిన్నది సరోజకు, ‘భీ ఏం మగాళ్లో? తనతో జీవితాన్ని ముడివేసుకొని తల్లిదండ్రులను అక్క చెల్లెళ్ళను అన్నాతమ్ముళ్ళను ఇందరసీ వదిలినబ్బిన వసితనా ఇలా లేకే మాటలు అనాల్సింది? రోషం పెరిగింది.

“నేను మిమ్మల్ని ఏం అనరాని మాటలు అన్నానండీ?” అత్తాభి మానంతో ఉద్వేగంతో ఊగిపోయింది సరోజ.

“ఇంకా నన్ను నానామాటలు అనాలని కాబోలు ఆలోచన. అబ్బ! ఇన్నాళ్ళూ ఈమె అమాయకురాలనుకున్నాను. నీకులు చెప్పేవాళ్ళు నీతి మంతులై వుండాలి. భీ! భీ! ఎంత ప్లాను ఎన్ని ఎత్తులు?” అసహ్యంగా, అసహనంతో అన్నాడు.

తనకు ఇప్పుడు జ్ఞానోదయమైనట్లు తన భార్య తంత్రాలలో అందె వేసిని చెయ్యి అని తను గ్రహించినట్లు రావు మాట్లాడితే సరోజకు భర్తమీద అసహ్యభావం పొడసూపింది. 'ఎందుకు తన్నింత బాధపెట్టడం. తను ఎవరికి ఏం ద్రోహం చేసింది? తెలిసి ఎవరికి ఏ అపకారం చేయలేదే. ఏం పాపకర్మ చేశానో! పూర్వజన్మలో ఎవరినైనా కష్టపెట్టినేమో! పూర్వ జన్మలు అసలు ఉన్నాయా? ఏమో ఉన్నాయేమో! ఉన్నట్లు రుజువు చేయండి ఇదంతా నమ్మకం కాని. ఈ జన్మలను చూచిన వారెవరైనా సాక్ష్యం చెప్పారా? ఏం పిచ్చిమాటలు. జన్మలూ లేవు కర్మాలేదు. ఇదంతా మోసం. అయితే మరి తనభర్త తనను ఎందుకు ఇలా నీచంగా చూస్తున్నట్లు? తన తండ్రి ఆయనకు ఏమీ తక్కువ చేయలేదే? పెద్దల్లాడికి ఇచ్చినట్లుగానే ఆయనకూ పదివేలు కట్టం ఇచ్చాడే! పెద్దల్లాడు ఇంజనీరు అయినా, ఈయన గుమాస్తా అయినా తేడా చూపలేదే! తన పెండ్లి అంత వైభవంగానూ జరిపించాడే. మారెండో అల్లుడు చాలా మంచివాడని గర్వంగా చెప్పేవాడే. ఇదంతా ఆయనకు తెలియదా? మా అమ్మ మటుకు మా అమ్మ ఆయనను ఎంత గౌరవంగా చూచుకునేదో! రెండో అల్లుడు భాయ తక్కువని ఎవరైనా అంటే 'భాయ దేముందమ్మా గుణం ప్రధానం కాని' అని వాళ్ళను తెగనాడేది కదా! తన తమ్ముళ్ళు బావాగారికి ఎంత భయభక్తులతో సేవజేసేవారు? ఇంటిలో ఆయన ఒంటిగంటి రామలింగమైతే తన పుట్టింబ అంగం అంతా ఆయనను ఎంత ఆప్యాయంగా ఆదరించేవారు. ఇవన్నీ ఆయనకు గ్రహింపు ఉండొద్దూ? ఇంక ఈ మనిషితో ఎట్లా కాపురం సాగించేది.' గిరుక్కున తిరిగి పడుకొంది సరోజ. శరీరం కంపించి పోతోంది. ఏడుపు ముంచుకొచ్చింది ఆమెకు. ఇదంతా గమనించిన వెంకట్రావు.

"సిచ్చిపిల్లా! తమాషాగా ఏదో అంటే ఎందుకంత ఇదవుతావు? పరిహాసంకూడ తెలుసుకోలేవు ఎంత బేలవే? ఏమో అనుకున్నాను" దగ్గరకు లాక్కున్నాడు. వెంకట్రావు మాటలు గంభీరగీతాల్లా ఆమె వీనులకు

సోకాయి. ఆమె మనస్సు పురివిప్పి నాట్యమాడింది. ఆమె హృదయ పద్మం వికసించింది. శరీరం గగుర్పొడిచింది. ఇదే అదనని తనవైపుకు తిప్పుకున్నాడు సరోజను. ఆమె పరవశించి పోయింది. ఆ తరువాత అతనిలో లీనమైపోయింది.

10

సాహిత్య అకాడమీ ఆఫీసులో రావు గుమస్తాగా పనిచేస్తున్నాడు. వారు జరిపించే సభలకు ఏర్పాట్లుచేసే బాధ్యత హెడ్డుగుమస్తావయినా తనకు పురమాయిస్తాడు అతడు. కాదనబానికి వీలులేదు; చెయ్యబానికి ఇష్టం ఉండదు. ఇలా కుడితిలోపడ్డ ఎలుకలా గుమస్తా జీవితం వెళ్ళుతున్నాడు. ఆనాడు మామూలు ప్రకారం సభకు అన్ని హంగులూ సమకూర్చాడు. కుర్చీలు, మైకులు, దండలు, పూలు, చందనం, తమలపాకులు, శాలువలు అన్నీ సిద్ధం చేశాడు కవిపుంగవుని సన్మానం నిమిత్తం. వనజ, ఆమెవెంట తన ఆఫీసరూ కారుదిగారు. ఆమెను కవిగారికి పరిచయంచేశాడు ఆఫీసరు. సభాధ్యక్షులుగా ప్రకటించబడిన వ్యక్తి వేంచేశారు పదిహేను నిమిషాలు ఆలస్యంగా. సభా ప్రారంభకులు రానేలేదు. తన ఆఫీసరు వేదిక మీదకు వెళ్ళి అధ్యక్షుణ్ణి, కవి శ్రేష్టుని, వనజను ఆహ్వానించాడు వనజను సభాప్రారంభం చెయ్యమని అర్థించాడు ఆఫీసరు. అనేక ప్రశంసావాక్యాలు చెప్పింది కవిగారిని గురించి వనజ. ఆ ప్రసంగం జరుగుతున్నంత సేపూ అధికారి దృష్టి ఆమె మీదనేవుంది. ఇదంతా తను పరిశీలిస్తూనే ఉన్నాడు. సభ ముగిసింది. వనజను కారెక్కించడానికి తన ఆఫీసరు వెళ్ళాడు. తనూ వెంటబెళ్ళి ఆమె కారు ఎక్కుతుంటే నమస్కారము చేశాడు. ఆమె తనను చూచింది. ప్రతి నమస్కారం చేయలేదు. తన ఆఫీసరు వెంటరాగా వెళ్ళి పోయింది. ఈ దృశ్యం రావుకు మరపురావటంలేదు. 'ఏమిటీ తన ఆఫీసరుకు ఆమెకూ అంత స్నేహం? నిన్నగాక మొన్న ఈ ఊరికి క్యాంపుకు వచ్చి, వచ్చిన నాలుగు రోజులకే ఇక్కడికి ట్రాన్స్ఫరు అయిన వనజకు తన

ఆఫీసరుతో చెలిమి ఎలా అయింది ? ఆమె అపివాహిత కదూ ! ఈ పెండ్లి కాని స్త్రీలు ఎప్పుడూ ఇంతే. గిమిషంలో చనువు చేసుకుంటారు. పైగా ఇద్దరూ ఆఫీసర్లాయే. ఏమైనా చెల్లిపోతుంది. వాళ్ళకు ప్రజలు వెరుస్తారు కాని వాళ్ళు ప్రజలకు భయపడనక్కరలేదు కదా ! మామూలు మనుషులకు మానం, మర్యాద, నీతి నిజాయితీలు, సంఘంలో పలుకుబడి, డబ్బు అధికారం ఉన్నవాళ్ళకు అవి అక్కరలేదు. వాళ్ళు ఏంచేసినా పరవాలేదు; హర్షిస్తుంది సమాజం వారి చేతలను. ఆఫీసరుకు గూని అయితే వారిది ఎంత మర్యాద అయిన నడక అండీ, గర్వం లేనలేదు, ఎంత వినయం, ఎంత వంగిమాట్లాడుతారో గ్రహిస్తున్నారా అంటారు. నంగి అయితే, మాటలు పెగలకపోతే ఆయన ఎంత తూచి మాట్లాడతాడండీ మహా మితభాషి అని స్తుతిస్తారు. ఇది లోకం. ఇలాంటి ప్రపంచంలో తన ప్రమోషను విషయం ఎవరూ పట్టించుకోరు. తనూ, ఆ ఆఫీసులో ఉన్న బిల్లా ఒకటి ; రెండూ వస్తువులు.

“వెంకట్రావుగారూ ఒకసారి ఇలావస్తారూ” హెడ్ గుమస్తా కైక కర్ణకతోరంగా, గాడిద గాండ్రంపులా వినిపించిది రావుకు. ‘వీడిఫీడ విరగడయ్యేదెప్పుడో. ఎప్పుటికప్పుడు పవవి పొడిగింపబడుతున్న వీడి ఉద్యోగం అంతపొయ్యేదెప్పుడో !’ వస్తున్నానంటూ ఆఫీసులోకి వరుగెత్తాడు.

“చూడండి వెంకట్రావుగారూ ! ఈ నెల ముప్పయ్యవ తేదీన సభకు ఏర్పాట్లు చేయించాలి. ఒక ఉభయభాషా ప్రవీణకు సన్మానముట. వనజ గారు సభాధ్యక్షులట. మన రామయ్యగారి భార్య సీతమ్మగారు రచయిత్రిని గురించి ఉపన్యసిస్తారట. ఇవన్నీ ఆఫీసరుగారు ఫోనులో చెప్పారు. మరి మీరు అన్ని విషయాలు చూచుకోండి. వైభవంగా జరిపించండి. ప్రైవేట్ కం సంతోషం సంతోషించకండి. ఆఫీసరుగారే స్వయంగా శ్రద్ధవహిస్తున్నారు కనుక సాంక్షను విషయంలో ఇబ్బందేమీ ఉండదు.” హెడ్ గుమస్తా గబా గబా బళ్ళో పిల్లవాడు పాఠం వప్పచెప్పినట్లు అనేసి అంతర్ధానమయ్యాడు. ‘గానుగెద్దుకు తప్పదుకదా చాకిరి’ అని తలపోస్తూ రావు ఇంటిముఖం వట్టాడు.

ఆ రోజు మహా ఉల్లాసంగా వచ్చాడు రావు. సరోజినిని పిల్చాడు. అటూఇటూ చూచి ఆమె బుగ్గమీద చిటికెవేశాడు. దగ్గరకు లాక్కోబోయాడు. ఈ హుషారు ఆమెకు వింతగా కనిపించి 'ఎవరన్నా చూస్తే నవ్విపోతారు-పట్టపగలు-అబ్బ! సిగ్గు చంపేస్తోంది. వదలండి" అంటూ పట్టుతప్పించుకొని పారిపోయింది. నిరాశతో కుర్చీలో కూలబడ్డాడు రావు.

“ ఏంరా నాయనా ! ఏమంటున్నాడు మీ ఆఫీసరు. నీకు ప్రమోషను ఇస్తానంటున్నాడా ? ” కుశలప్రశ్న వేసింది శ్రీ లక్ష్మి శాంతమ్మ.

“ కాలం ఎప్పుడూ ఒకలాగుంటుందా అమ్మా. మనకు మంచి రోజులు వస్తాయమ్మా ” అని ఆమెకు బదులుచెప్పి తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. భార్యను పిలిచి విషయం చెప్పాడు. సీతమ్మగారి ఉపన్యాసం వింటానికి వస్తావా అని ఆమెను అడిగాడు. ఆమె ఉపన్యాసం తను ఎప్పుడూ వినలేదని, వినాలని ఎంతో ఆభిలాషగా ఉన్నదని, సరోజి చెప్తే రావు ముఖం వికసించింది. ‘ సీతమ్మగారు ఇంతకు క్రితం ఎప్పుడూ ఉపన్యసించి ఎరుగరు. రామయ్యగారు నూట్లాడటము వారి ప్రసంగం ఆమె వ్రాసుకోవడం ఇన్నాళ్ళూ జరుగుతుండేది. ఇప్పుడు రామయ్యగారు లేరు. కనుక ఊళ్ళోవాళ్ళు ఆమెను ఉపన్యాసానికి పిలవాల్సివచ్చింది. ఏదైనా మనం వెళ్ళాల్సిందే. ఉపన్యాసం ఎలాగున్నానరే వినాల్సిందే. ఆమెను నీవు ఈస్థితిలో ఈమధ్య చూడలేదుకదా ! తప్పకపోదాం మరచిపోకు. నామతి మండిపోనూ నేను అక్కడ ఉండాలి కదా ఏర్పాట్లు చేయటానికి. నీవు వచ్చేయి సాయంత్రం అయిదు గంటలకు ; తెలుసుగా మా ఆఫీసు. అక్కడే సభ. మరో విషయం మీ వనజ ఊన్నదే ఆమె ఈ సభకు అధ్యక్షురాలు.’ ఇవన్నీచెప్పి సభకురావటానికి ఆమెను వప్పించాడు. ఒక్కతెపురా లేవు కనుక గిరిజ ఇంటికివెళ్ళి వాళ్ళతో కలసి రావలసిందిగా సలహా చెప్పాడు. సరోజికు ఎంతో సంతోషం వేసింది. “ ఎంత తియ్యని మాటలు చెప్పారండి మీరు ఈ రోజు మీకు ప్రత్యుపకారం చేస్తాను రండి అని స్వీటు

ప్లేటు ముందుకు నెట్టింది. “మామూలు స్వీటా” అంటూ ఆమెచేయి పట్టుకున్నాడు అతడు. “సరోజా” అత్తగారి కేకతో ఆమె తప్పించుకొని పారిపోయింది.

11

మెట్లుదిగుతున్న గిరిజా మోహన్లకు ఎదురుగా వచ్చింది సరోజ. ఆమెను చూచి వారాశ్చర్యపోయారు. ఆ రోజు పార్టీ అయిన తరువాత నుత్తీ ఆమె వారికి తటస్థపడలేదు. ఈ రోజు అనుకొంటుండా ఆమెరాకమాచి ఆశ్చర్యపడ్డారిద్దరూ. సీతమ్మగారి ఉపవాసం వినడానికి వెళ్తున్నాం. సీమ కూడా సస్తావా లేక ఏదైనా అర్జంటుగా మాట్లాడాలా లోపలికి వెళ్దామని అన్నది గిరిజ.

“నేను ఆ పనిమీదే వచ్చాను. తోడుకోసం మీ ఇంటికి వచ్చాను” నిబదులుచెప్పింది సరోజ.

“మిమ్మల్ని చూద్దామని ఎన్నాళ్ళనుండో అనుకుంటున్నాను. ఆడబోయిన తీర్థం ఎదురైంది” మోహన్ గౌరవపురస్కరంగా వర్ణించాడు తమ స్థితిని. ఆ మాటలకు ముగ్గురూ నవ్వుకున్నారు.

సభాప్రాంగణంలోనికి ప్రవేశించారు. ఇంకా అతిథులు రాలేదు. జనంతో సభ కిటికీలూడిపోతోంది. సీతమ్మగారి స్నేహితులుగా గిరిజా మోహనులకు ప్రత్యేకాహ్వానితుల ఆవరణలో సీట్లను కేటాయించారు సభా నిర్వహకులు. తనూషాగా గిరిజ సీటుకు ప్రక్కన సీటు ఖాళీగా ఉంది. దాంట్లో కూర్చుంది సరోజ.

సీతమ్మగారు వచ్చారు. ముందు కూర్చున్నవారంతా లేచినిలబడి ఆమెకు నమస్కరించారు. ఆమె సరాసరి గిరిజామోహన్ల వద్దకువచ్చింది. వారిని పలకరించింది. సరోజ ఆమెకు భక్తితో నమస్కరించింది. సరోజను అక్కనచేర్చుకొని తల నిమిరింది సీతమ్మగారు.

ఇంతలో సభలో కొద్దిపాటి కలకలం. అందరూ వెనుకకుతిరిగి చూచారు. సాహిత్య అకాడమీ ఆఫీసరు ప్రక్కన వనజ ఎకచతులు ఆదుతూ నవ్వుతూ త్రిప్పుతూ వస్తూఉంది. ఆమె వాలకంచూచి విస్తుబొియింది సరోజ. గిరిజా మోహన్లు గంభీరవదనులై నారు. అప్పటికే కాలాతీతమైనందు వల్లనో మరేకారణం వల్లనో ఆఫీసరు వనజను సరాసరి వేదికవద్దకు తీసుకొనివెళ్ళాడు. స్వాగతవచనాలు పల్కాడు. సమ్మానితురాలైన కవయిత్రి, సీతమ్మగారూ, వనజ, ఆఫీసరు వేదికపై ఆసీనులయ్యారు. సీతమ్మగారు కవయిత్రి కనుక ఆనాటి సభలో రచనా పై శిష్ట్యాన్ని గురించి ఆమె ఉపన్యసించింది. ఆమె వాడ్లారి గంగా ప్రవాహంగా సాగిపోతోంది పదాలలో సిండుతనం, వాక్య విన్యాసంలో గంభీరత, భావాలలో నిర్మలత్వం, ఆమె ప్రసంగంలో చోటు చేసుకున్నాయి. తరువాత సీతమ్మగారు స్త్రీల సమస్యలపై ప్రసంగం మొదలుపెట్టారు. “ఈ నాడు ఒక రచయిత్రికి సన్మానం జరుగుతున్న సందర్భంలో స్త్రీల స్థితిని గురించి నేను మాట్లాడటం అనుచితం కాదను కుంటాను. మన సమాజంలో సంగమంచి స్త్రీలు. వారు వెనుకబడిఉంటే, వారు అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగి ఉంటే, సమాజం పురోగమించడం కల్ల. వారిని చిన్నచూపు చూస్తున్నారు పురుషులు. నేను ఈ మాట దరహంమీద చెప్తున్నాను. స్త్రీ జనాభ్యుదయం కోరే పురుషులు లేకపోలేదు. అలాంటి వారుండబట్టి ఈనాటికీ స్త్రీలు కొంతగా కొంత పురోగమించ కల్గుతున్నారు. ఆనాడు రాజారామమోహనరావు, కందుకూరి వీరేశలింగం, గురిజాడ ప్రభు తులూ, ఇటీవల రామయ్యగారు మహిళాభ్యుదయానికి ఎంతో దోహదం చేశారు. పురుషాధిక్యతాభావం వెనుకబడిన సమాజపు పోకడ ఫలితమే. అలాంటి సమాజంలో ఎక్కువమంది పురుషులు దాస్యస్థితిలో ఉంటారు. వారికి స్వేచ్ఛా జీవితానికి అనువైన పనులుబాటు ఉండదు. అలాంటి పురుషులు తమ భార్యలను బానిసలుగా చూడటంలో ఆశ్చర్యంలేదు.”

ఈ మాటలను శ్రద్ధగా వింటున్నది సరోజ. ప్రతి అక్షరం ఆమె మనః ఫలకంమీద చెరగని ముద్రవేస్తున్నట్లు ఆమె ముఖం స్పష్టంగా తెలుపుతోంది.

గిరిజా మోహన్లు సీతమ్మగారి పొండిత్యానికి తమ మనస్సులలో జోహారు లిచ్చిస్తున్నారు. గిరిజ ముఖంలో సంతోషం వెల్లివిరుస్తోంది. ఇంకా సాగి పోతోంది సీతమ్మగారి ధోరణి. “స్త్రీలు వ్యక్తులనే విషయం, ఈ దేశ పౌరులనే అంశం విస్మరిస్తే సమాజానికి చేటు మూడుతుంది. బాల్యంలో తండ్రి ఆజ్ఞను, యౌవనంలో భర్త ఉత్తరువును, వార్ధక్యంలో కుమారుని మాటను విధిగా పాటించాలని మనువు చెప్పాడట. వధువుచేత భర్తకు విధేయురాలిగా ఉంటానని ప్రమాణం చేయిస్తారు క్రైస్తవ వివాహంలో. భార్యాభర్తలు ఇద్దరూ పేరుపేరు వ్యక్తిత్వాలు కల వ్యక్తులు. ప్రేమ అనే బంధం చేత కట్టిపేయబడినవారు. వారిలో ఒకరిని అధికులుగాచేసి రెండవ వారిని న్యూతన పరచడం అవివేకం.”

తన హృదయ వీణను ఎవరో మీటుతున్నట్లు సరోజకు తోచింది. ఆమె ముఖం వికసించింది. ఆమె వదనాన్ని తిలకిస్తున్న గిరిజ సంతోషంతో మోహన్ ముఖంవైపు చూచింది. మోహన్ తృప్తిగా చిరునవ్వు నవ్వాడు. సీతమ్మగారిగొంతు మైకులోస్పష్టంగా నిర్భయంగా ఇంకా ఇలా వినబడుతోంది. “వ్యక్తిత్వం అంటే ఏమిటి? అది ఎలా ఏర్పడుతుంది. ఒక మనిషి ఆశయాలు, ఆశలు, అభీష్టాలు, లక్ష్యాలు, ప్రతిభ, శక్తి సామర్థ్యాలు, గుణ గణాలు, మాటలపోకడ, చేతల సరళి, ఆలోచనా విధానం, నడకతీరు, నడత రీతి ఇవన్నీ కలసి వ్యక్తిత్వం అంటాము. నిజమైన ప్రేమసీ ప్రేయతైతే ఒకరికొకరు వీటి విషయంలో అడ్డురారు. ఒకరి కోరికలను మరొకరు మూర్ఖంగా త్రోసాజనరు. ఒకరి ప్రతిభా పుష్పపుత్రులను మరొకరు వమ్ము చేయరు.” ఆహుతులంతా ఆసక్తితో వింటున్నారు. ఉపన్యాసం పూర్తి కాగానే కరతాళధ్వనులతో కళ్ళు తెరిచింది సరోజ. సమాధి స్థితిలోనుండి సరోజ బయటపడింది. కవయిత్రీకి సన్మానం జరిగింది హుందాగా, సన్మాన సామాగ్రిని ఆఫీసరుకు అందజేస్తూ వేదికమీద వెనుకవైపుగా ఒదిగివున్న రావు సరోజ దృక్పథాలకు దర్శనమిచ్చాడు. వనజ అధ్యక్షోపన్యాసం ఆరంభించింది.

“నేను మాటల మనిషినికాను. చేతలు నాకు ప్రాణవ్యవం. ఏ వ్యక్తి అయినా స్త్రీని అవమానిస్తే నేను సహించను. ఉదాహరణకు భార్యను భర్త నీచంగాచూస్తే ఆ విషయం తెలిసిం నేను అతనిని గౌరవించలేను. అంతేకదు. భార్య ప్రతిభను, ఆమె ప్రావీణ్యతను, నైపుణ్యాన్ని, చివ్విమి పేసే భర్త అంటే నాకు పరమ అసహ్యం. మచ్చుకోమాట. ఒక అమ్మాయి బాగా రచనలు చేయగల్గుతుందనుకోండి. భర్త ఆమెను రచనలు వ్రాయు వద్దంటే అటువంటి వాడి ముఖం చూడటానికి నాకు మనస్కరించదు. ఈ భావానినే తమ పాత్రలద్వారా పలికించిన కవయిత్రిగారికి నా ధన్య వాదాలు. ఆమె నా అభిమాన రచయిత్రి. అందుకే నేను ఈ సభకు అధ్యక్షత వహించడానికి అంగీకరించాను. వెర్రిమొర్రీ వేషాలు వేయవద్దని పురుషపుంగపులను నేను హెచ్చరిస్తున్నాను.” సభలో ఉన్న స్త్రీలు ఆనందం పట్టలేక పెద్దగా చాలసేపు చప్పట్లు కొట్టారు. వేదికపైన ఉన్న ఆఫీసరు ఉత్సాహంగా కన్నుడ్డాడు. సభ ముగిసింది. గిరిజా మోహనుల వద్దకు వనజ వచ్చింది. ఆఫీసరుకూడా ఆమెవెంట వచ్చాడు. వనజ వారిని కుశలప్రశ్నాదికాలు చేసింది. సరోజపైపు తిరిగి ‘ఏమమ్మా ఒక్కతవే వచ్చావా? మీవారు రాలేదా సభకు’ అంది. ఆఫీసరు ప్రక్కన కొంచెం వెనుకగా ఉన్న రావును చూపించి వారూ వచ్చారు. ఇక్కడున్నార’ న్నది సరోజ.

“ఏమయ్యా ఇందాకట్నుంచి సన్నాన సంరంభం అంతా చేయించి నది నీవేనా” అని వెంకట్రావును సంబోధించింది వనజ. చిత్తము చిత్త మున్నాడు వెంకట్రావు. ఆఫీసరుపైపుకు తిరిగి ‘మీ స్నేహితురాలు సరోజ భర్త అంటే ఈ వెంకట్రావుగారు’ అని చెప్పింది వనజ. ఆఫీసరు తల వంకించాడు. రావు ముఖంలో ఆనందరేఖలు వెలిశాయి. వనజ ఆఫీసరు వెంటరాగా సఖాస్థలీనుండి వెళ్ళిపోయింది. గిరిజా మోహనులు సరోజను ఇంటివద్ద దిగబెట్టి వెళ్ళామన్నారు. తనభర్త తోడు ఉంటాడనిచెప్పి సరోజ వారిని సొగసంపింది. సరోజా వెంకట్రావులు గృహోన్ముఖులైనారు. త్రోవ

పొడుగునా రావు సరదాగా నవ్వుతున్నాడు; జోక్ను వేస్తున్నాడు. సరోజినిని నవ్వించాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు. ఈ పరిణామం సరోజకు అంతుపట్టలేదు. యాంత్రికంగా ఇంటికి నడిచింది.

12

మరునాడు ఉదయం వనజ ఇంటికి వెళ్ళాడు రావు. అమ్మగారి స్నేహితురాలి భర్త వెంకట్రావు వచ్చాడని చెప్పమని నౌకరుకు పురమాయించాడు రావు. డ్రాయింగు రూములోకివచ్చి కూర్చోమని కబురుపంపింది వనజ. అఫీసు రూములోకి కాకుండా డ్రాయింగు రూములోకి పిలిచి నందుకు ఆనందభరితుడైనాడు రావు. ఆ గది శోభను తిలకిస్తున్నాడు. చిత్రాలను చూస్తున్నాడు. కాని ఆ చిత్రలేఖనా విన్యాసం తనకు అవగతం కాలేదు. ఇంతలో వనజ వనదేవతలా సహజ సౌందర్యంతో మెరిసిపోతూ అడుగుపెట్టింది. సాదరంగా తిలకిస్తూ—

“మా సరోజను తీసుకొని రాకుండా ఒక్కరే వచ్చారే?” అంటూ ప్రశ్నించింది. ఏదో చెప్తామని ప్రయత్నిస్తున్నాడు అతడు. అతని స్థితి చూచి వచ్చేచిరునవ్వును ఆపుకొని ఫలహారాలు తెమ్మని సౌజ్ఞ చేసింది వేచియున్న వనికత్తెకు. రావుకు అధైర్యం పోయి ధైర్యం వచ్చింది. ఆమె కులాసాగా నవ్వుతూ మాట్లాడుతోంది నిన్నటి సభా విశేషాలను గురించి కాఫీ సేవనం ముగిసిన తరువాత—

“ఉరకరారు మహాత్ములు! ఎందుకో విచ్చేసారు” అంది చమత్కార స్వరంతో. అవును తను ఎందుకు వచ్చాడో చెప్పమని మామూలుగా అడిగే పద్ధతా ఇది, లేక ఇదేదో వ్యంగ్యమా, కాక కవ్వంపా రావుకు బోధపడలా. ఏదైనా చల్లకొచ్చి ముంతదాచి ప్రయోజనం లేదు. తను వచ్చినవని చెప్పాలి; కాని ఎలా చెప్పడం. తన కోరిక వెలిబుస్తే ఏమవుతుందో? ఆమె ఎలా భావిస్తుందో? తనది అనుచిత ప్రవర్తన

అనుకుంటుందా లేక ఆమోదిస్తుందా? తన ఇచ్చిన చనువును దుర్వినియోగ పరిచాడని తలపోస్తుందా? లేక అంతమాత్రం పరిచయం ఉన్నవ్యక్తి అలా అడగటం తప్పులేదని అనుకుంటుందా? ఆమె ఎంతైనా ఆఫీసరు తను గుమస్తా. తోటి ఆఫీసరుతో ఆమె సరిసమానంగా వ్యవహరించవచ్చు గాని తనతో అలా ఉండగల్గుతుందా?

రావు అవస్థను గమనించింది వనజ. “మీకు అకాడమీలో మంచి ఉద్యోగమే. మీరు లేకుండా ఏ సభా సక్రమంగా జరిగే అవకాశం లేదు. మీది కీలక స్థానమే!” అదోలా చూస్తూ అంది వనజ. ఇది పరిహాసమా లేక సాదాసీద సంతాపణ. తనకు ఏమీ పాలుపోవటం లేదు. “ఏదో నా డ్యూటీ” అని చెప్పబోయాడు.

ఆమె పెద్దపెట్టున నవ్వింది. ‘అడది అంత గట్టిగా నవ్వుటమేమిటి ఎంత ఆఫీసరు అయితే మాత్రం. విరగబడి నవ్వి న అడవాళ్ళను ఇంత వరకు తను ఎక్కడా చూడలే. తన తల్లి సంగతి సరేసరి. ఆమె వీనాడూ నవ్వి న పాపానపోలేదు. ఇక సరోజదంతా చిరునవ్వులే కదా. స్నేహితుల భార్యలు తన యెదుటికి రారాయె. తను పుట్టింది పెరిగింది పట్టణంలో మధ్య తరగతి కుటుంబాల్లో. ఏదైనా తన చిరాకు ఆమెకు కన్నడరాదు.

రావుకు ఏమనాలో తెలియక తికమకపడి ‘మీరు మా బాగా నవ్వు తారండి’ అన్నాడు అప్రయత్నంగా. నవ్వు ఆగిపోయింది. ఆమె ముఖం గంభీర ముద్రవేసింది.

‘మరి మీరు అకాడమీలో హెడ్డు గుమస్తాగారా’ అడిగింది ఆమె.

‘కాదండీ. నేను హెడ్డుగుమస్తాగా కావలసినవాడిని ఇప్పుడున్నాయన రిటైరై తే’ సమాధానం ఇచ్చాడు అతడు.

“మా సరోజను అడిగానని చెప్పండి. ఏదైనా మాట్లాడవలసి ఉంటే రేపురండి తీరికగా కూర్చోవచ్చు. నాకు ఆఫీసు పనిఉంది” అని హడాఉడిగా వెళ్ళింది వనజ. రావు అయిష్టంతో తప్పక, గత్యంతరంలేక బయటపడ్డాడు.

ఆఫీసులో ఆ రోజంతా తనకిదే ఆలోచన. వనజ వైఖరి ఏమిటి తన యెడల? ఒక్కడుగా ఇంటికి వచ్చినందుకు కోపమా? లేక ఒంటరిగా వచ్చినందుకు సంతోషమా? కోపమైతే ఆ ఫలహారాలు ఎందుకు? ఆ త్రాయంగు రూములో ఆతిథ్యమెందుకు? ఇష్టమే అయిఉంటుంది. ఇష్టమైతే మరి ఆ పరిహాసమేమిటి? అదేదో సరదా అనుకుంటే మళ్ళీ ఆ దర్పం ఏమిటి? అది సహజమైనదా? లేక తెచ్చి పెట్టుకున్నదా? తన ఉద్యోగపు అంతస్తు ఆమె కనుక్కోవలసిన అవసరం ఎందుకు కల్గింది? పోనీ తను చెప్పాడుకదా నోరు తెరచి ఆ విషయం మళ్ళీ చెవులలోనికి చొరగియుదేం? ఈ వ్యక్తి వ్యవహారం అంతా అగమ్యగోచరంగా ఉంది. మరి ఆ ఆఫీసరుతో ఆ తిరుగుళ్ళేమిటి? ఏమో! మామూలుగా ఇద్దరు పురుషులు పరిచయస్తులుగా, స్నేహితులుగా ఉన్నట్లు తిరుగుతున్నారేమో! అది అసంభవం. మగాడు ఆడది అన్న తరువాత ఎంత పరిచయమైతే మాత్రం అంత నిస్సంకోచంగా తిరుగుతారా? లోకం ఏమనుకుంటుంది. లోకం ఏమనుకుంటే ఏం వాళ్ళ దృష్టిలో వాళ్ళు మంచివాళ్ళే. అదేమిటి? లోకవ్యవహారానికి కట్టుబడవద్దా? తాటిచెట్టుక్రింద కూర్చొని పాలుత్రాగినా కల్లుత్రాగారంటుందా లేదా లోకం. దానిని చూచి భయపడకపోవటం ప్రమాదకరం! అవివేకం. ఈ ప్రమాదాలు వగైరాలు మామూలు మనుషులకు కదా! ఆమె మామూలు స్త్రీకాదా? ఆమెది అసాధారణప్రవృత్తా? ముప్పయి ఏండ్లువచ్చి అవివాహితగా ఉన్న మహిళకు అసాధారణప్రవృత్తి సహజంగా వస్తుందంటారు ఎంత నిజం? తను అలాంటి శాస్త్రాలు చదవలేదు. కామశాస్త్రమూ, మానసిక శాస్త్రమూ రెండూ తనకు తెలియని విషయాలే. ఏమో ఈమెచంతా విచిత్రంగావుంది. ఏదైనా ఆమె తన యెడల మంచిగానే ఉన్నట్లు అనిపిస్తోంది. తను ఈ అవకాశాన్ని జారపెడుచుకోకూడదు అనే ఒక నిర్ణయానికొచ్చాడు రావు.

ఆ మర్నాడు ఇంకో అరగంట ముందుగా వనజ ఇంటికి వెళ్ళామను కున్నాడు. కాని మనసు మార్చుకున్నాడు. ఉదయం బదులు సాయంత్రం బాగా ప్రొద్దుపోయిన తరువాత వెళ్ళే. ఆమెకు ఏ తొందరలూ ఉండవు.

తీరికగా మాట్లాడుతుంది. తను ఆశించింది జరిగినా జరగకపోయినా నవ్వుతూ మాట్లాడుతుంది. ఎంత హాయినిస్తుంది ఆ నవ్వు. ఎంత నిండుదనం వస్తుంది నవ్వుతుంటే ఆమెకు! వెళ్ళితీరాల్సిందే ఆరు నూరయినా. తను వస్తానని టిఫినుచేసి కనిపెట్టుకొని ఎదురుచూస్తుంటుందే సరోజ. ఆమెకు ఆకాభంగం కలుగుతుందే? అయినా ఫరవాలేదు. తన ప్రయోజనానికి మించి తను ఎందుకు ఇతరులను గురించి ఆలోచించాలి. ఎవరి స్వార్థము వారిది. తన స్వార్థము తను చూచుకొనాలి. అంతేకాని సరోజ ఏమనుకుంటుందో అని భయపడితే పని జరుగదు. వనజకు తనరాక ఆయిష్టం కానప్పుడు తతిమ్మా విషయాలు తన కనవసరం. ఆమె పెట్టిన ఫలహారాలు ఎంత శుచిగా, రుచిగా ఉన్నాయి! సరోజా చేస్తుంది దిబ్బి రొట్టెలూ, మినప కుడుములూను. అదొక వల్లెటూరి గొడ్డు. ఆ గొడ్డుకు ఈ అందాలరాశికి పోలిక! ఇద్దరికీ హస్తీమ శకాంతరం తేడావుంది. నా దురదృష్టంకొద్దీ దొరికింది శనిముండ.

సాయంత్రం ఆఫీసు అయిపోగానే ఎకాఎకిన ఇంటికి వెళ్ళాడు రావు. సరోజ తెచ్చిపెట్టిన టిఫిను కాఫీలను వద్దనిచెప్పాడు. తన గదిలోకివెళ్ళి ప్రత్యేక శర్దతో ముస్తాటు చేసికొని సెంటు పూసుకొని మరీ బయలుదేరాడు వనజ ఇంటికి. అతడు అచ్చటికి చేరడమే తరువాయి లోనికిరమ్మనమని ఆహ్వానం వచ్చింది. డ్రాయింగు రూములోకి వెళ్ళి తాపీగా కూర్చున్నాడు. తన దైర్యానికి తనకే ఆశ్చర్యం వేసింది. తను గుమస్తా. అటువంటి గుమస్తాలు నాల్గు వందలమంది ఆమె క్రింద పని చేస్తుంటారు. అలాంటి తను-ఇక్కడ వనజ డ్రాయింగురూంలో చీకటి పడబోతున్న సమయంలో ఆహా! సిరిరా మోకాలోడ్డు వారుంటారా! తనూ ఆమె తప్ప మరెవ్వరాలేని ఇల్లు. బ్రేలో ఫలహారాలు తీసుకొని ఆమె స్వయంగా వచ్చేసింది. వనజను చూచాడు. స్వర్గలోకంనుండి దిగివచ్చిన రంభలావుంది. ఆమెది అపరమోహినీ అవతారం. అసలే లావణ్యవతి. బిగువుచెడని అంగవైభవం. గులాబీ రంగు ఆమె దేహ వర్ణము. ఆ రంగుకు తగిన ఉదా చీరె. దానికి మ్యూచింగు జాకెట్టు.

బుజాలమీద తారాడునున్న శిరోజాలు. మేడలో ఒంటిపేట బంగారు గొలుసు. అందులో లాకెట్టు ఆమె వక్షస్థలమీద నాట్యమాడుతూవుంది. స్టబ్బుడై పోయాడు. అత్యధిక లావణ్యాన్ని తిలకించినా, మహాన్నత గిరులను చూచినా, అగాధ మహాసముద్రపు అలలఘోష విన్నా, మానవుడు చలితుడౌతాడు. కింకర్త్యవ్యతా మూడుడౌతాడు. అలాంటి స్థితిలో వడ్డాడు రావు. పరాయి స్త్రీని తేరిపార చూడటం తప్పని అతనికి తోచలేదు. బుర్ర పని చేస్తుంటే కదా బుద్ధి ఆజ్ఞలను జారీచేసేది ! ఆమెచంక తదేకదీక్షతో అని మిక్కిలి చూస్తున్నాడు. అలా అయిదు నిమిషాలు చూచాడు. వనజ వెంకట్రావు స్థితిని గమనించింది. విరగబడి నవ్వింది. ‘మళ్ళీ అదే నవ్వు. నిన్న ఉదయంలాంటి నవ్వే ఇది. అందులో అనుమానంలేదు. ఆ నవ్వు నిన్న ఆర్థం కాలేదు. ఇప్పుడు ద్యోతకమవుతోంది. బియ్యం అతపలె ఒక భావం తన మనస్సులో వెలిగిపోయింది. అంతే. అదే భావం. తను వట్టి ఆమాయకుడు; కాదు మూర్ఖుడు కాదుకాదు వెంగలి. లేకపోతే ఇంత స్పష్టంగా ఆమె తన అభిప్రాయాన్ని వెలిబుస్తూంటే తను ఇంకా సందిగ్ధవస్థలో ఉంటాడా ?

‘రాకుమారులు వేంచేసారే’ కేన్నెర కంఠంలోంచి నాదం వెలువడింది. వెంకట్రావుకు మైమరపు పోయింది.

“రాజకుమార్తె పిలుపు చెవులలో గింగురుమంటుంటే రాకతప్పకుండా?” అన్నాడు. ‘పాపం ! రిసికుడే. అంత జడుడుకాదు. ఇతనితో జాగ్రత్తగా వ్యవహరించాలి తను.’

“కాస్త పొగడ్తలు తగ్గించి విశ్రాంతి తీసుకోండి. ముందు వీటిని ఆరగించండి” కమ్మని ఫలహారాలను ముందుంచి, ఎదురుగా సోఫాలో కూర్చుంది. తీయని ఫలహారాలు స్వీకరించాలా లేక ఎదురుగా ఆసీనురాలైన ముగ్ధమోహన దివ్యలావణ్యమూర్తి సౌందర్యామృతాన్ని తనివితీర కోరికలా అనేది అతనికి వచ్చిన మీమాంస! “తీసుకోండి” ఆజ్ఞాపించింది వనజ.

‘అమె అజ్ఞానీనే అందం. అసలు సహజ తనను ఎప్పుడైనా శాసించిందా ఎప్పుడూ దీనంగా పొగ్గించడమే కాని. ఎప్పుడో చిన్నప్పుడు తన తల్లి ఇలా దబాయించింది. ఇటీవల తనను ఎవరూ ఇలా హడలకొట్టలేదు. ఇదేదో విచిత్రానుభూతిగావుంది’ చకచకా స్వీట్లు తినడం ప్రారంభించాడు.

“అంత హడాడిగా మ్రింగనవసరంలేదు. నింపాదిగా తీసుకోండి. మిమ్మల్ని ఎవరూ ఏమీ అనరు నేనుతప్ప” కిలకిలా నవ్వింది వనజ. సన్న గులకరాళ్ళపై ప్రవహించే సెలయేటి గలగల, మందమందంగా వీచే గాలికి రెపరెపలాడే ఆకుల సవ్వడి వినిపించాయి ఆమె నవ్వులో.

“మీకు చిత్రలేఖనం అనుపానులు తెలుసా” అడిగింది వనజ అలవోకతో. ఎందుకీ ప్రశ్న. తనను ఆనాగరికుడని పరిహసించటానికా లేక మామూలుగా విషయాన్వేషణ కోసం వేసేప్రశ్నా? ఆమె చిత్రకారిణికదూ! తన చిత్రాలను గురించి నా అభిప్రాయాన్ని రాబట్టాలని ఆకాంక్ష ఏమో! తెలియని విషయం తెలుసనిచెప్తే తరువాత ఏం చిక్కులు వస్తాయో? తెలియదను చెప్పడమే మేలని భావించి అలాగే సమాధానమిచ్చాడు రావు. “ఏం! ఎందుకు, అలా ప్రశ్నించావు” అనాలని తోచింది. కాని ధైర్యం చాలలా. “మీకేం మగ మహారాజులు! సంగీతం రాకపోయినా లలితకళలతో పరిచయం లేక పోయినా మీకు సాగుతుంది. మా మహిళలకు అది కుదరదు కదా!”

‘వనజ తనను చిత్రహింస చేస్తున్నది. ఏమిటి తన నేరం. పురుషుడవటమేనా? ఈమెకు పురుషులంటే ద్వేషమా? అలాగయితే ఎక్కువ దోస్తీగా పురుషులతోనే తిరుగుతుందే. అదీ ఒక నాటకమేనా లేక పురుషులంటే మోజా? ఇదమిత్యమని తేల్చటం తన బుర్రకు అలవికాని అంశంగావుంది. కాసేపు కూర్చుంటే ఆమె తన మనోగతభావాన్ని బయట పెడుతుందేమో? తనుగా తొందరపడి అభాసుపాలు కావటం అసమంజసం. మామూలు స్త్రీల స్థితివేరు. అందులో వివాహితల పరిస్థితి మరిను. కోరికలు ఎలా లాగు తున్నా చొరవతీసుకోరు. పురుషులే చొరవ తీసుకోవాలని కాంక్షిస్తారు.

వనజలాంటి వాళ్ళు వేరు. వీళ్ళది అసాధారణ వ్యక్తిత్వం. బహుశః ఆర్థికంగా తమ కాళ్ళమీద తాము నిలబడటంవల్ల వస్తుందేమో ఆ ఆత్మ విశ్వాసం. స్వతంత్ర జీవనం ఎంతగా మనిషిని మార్చివేస్తుంది ! అందులో అపవాహిత ఉద్యోగిని విషయం వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఒకటికాదు, రెండు అంశాలు పెనవేసుకొని ఉన్నాయి ఆమె కేసులో. ఇలా ఇలోచనా సముద్రంలో తేలి అడుగున్న రావుకు పెద్ద చెంపదెబ్బలాంటిది తగిలింది.

“చూడండి. మీరు మా యింటికి రెండుసార్లు వచ్చారు నేనూ నా మర్యాద నిలుపుకోవాలి కదా ! ఎల్లండి సాయంత్రం మీ ఇంటికి వస్తాను ” ధీమాగా మరో ఉత్తరువు పాస్ చేసింది.

“మీరు రేపే రాకూడదూ ” అభ్యర్థించాడు.

“రేపు గిరిజ వ్రాసిన గేయాలును మనపట్టణ మ్యూజిక్ సర్కిల్ వారు పిలిపిస్తారు వెంకటేశ్వర థియేటరులో. మరచిపోయాను మీరూ సరోజా రండి ఇవిగో అహ్వానాలు. మీ సీట్లు రిజర్వు అయి ఉంటాయి. వస్తారు. కదూ ?” కులికింది ఆమె స్వరం. విధిలేక, గత్యంతరం లేక బయటికి నడిచాడు వెంకట్రావు.

13

నిన్న సాయంత్రం టిఫిను తీసుకోకుండా వెళ్ళిపోయిన రావు ఈ రోజు ఉదయం సరోజను పొటకచ్చేరికి రమ్మన్నాడు. రోజురోజుకూ అతని నడత ఆమెకు విచిత్రంగా కనపడుతోంది. ‘ఒకరోజు తిరస్కారం ; మరో రోజు లాలింపు. ఒకనాడు దూషణ ; మరోనాడు భూషణ. ఒకసారి విపరీతమైన వినుగు ; మరోసారి అవ్యాజానురాగం.’ నేను రానన్నది సరోజ. “నీవు రాకపోతే గిరిజ బాధపడుతుంది. మరీమరి చెప్పి టిక్కెట్లు ఇచ్చారు వాళ్ళు. పోకపోతే ఏం బాగుంటుంది చెప్పు” రావు అనునయంగా చెప్పాడు. సరేనని తలూపింది సరోజ. ఎంతఅయినా తన స్నేహితురాలి గేయాలాపనోత్సవం

కదా. అనాడు తను ఒకేఒక గీతాన్ని విన్నది. ఒకేఒక పదము తనకు కర్ణరసాయనంగా సోకింది. సాయంత్రం ఆఫీసునుండి వచ్చి సరోజను ఉత్సవానికి తీసుకొనివెళ్ళాడు వెంకట్రావు.

వెంకటేశ్వర ధియేటరుకు పట్టణంలోని సంగీతాభిమానులంతా వచ్చే శారు. మొదటి వరుసలో మధ్యలో సీతమ్మగారు కూర్చున్నారు. ఆ ప్రక్కన రెండు సీట్లు ఒకవైపు ఖాళీగా ఉన్నాయి. అవి సరోజా వెంకట్రావులకే రిజర్వు చేయబడినాయి. అక్కడ ఏర్పాట్లన్నీ వనజ చేతిమీదుగా జరిగిపోతున్నాయి. పెద్దలను ఆహ్వానించడం, పిన్నలకు వసులుచెప్పడం అంతా ఆమె బాధ్యతే. సరోజారావులను చూచి వనజ వరుగు వరుగున ఎదురువచ్చి సరోజను కొగలించుకొని రావుకు తలూపి ఆమెను సీతమ్మగారి ప్రక్కన కూర్చో పెట్టింది.

ప్రకటించిన సమయానికి వేదికపై నఉన్న అవనికలేచింది. మున్నుడుగా గిరిజకు సన్మానం జరిగింది. మొదట సన్మానం చేసింది మోహన్. తరువాత తదితరగాన ప్రియులు, సహృదయులుచేశారు. ఇది ఒక వినూత్న పద్ధతి. ఇది చూచివలించింది సరోజ. ఈ మెను క్రీగంటకని పెద్దున్నది సీతమ్మగారు. వెంకట్రావు ఈ లోకంలో లేడు. అతని నేత్రాలు వనజచుట్టూ పరిభ్రమిస్తున్నాయి. అసలే అతనికి సంగీతంలో ప్రవేశంలేదు. పై పెచ్చు గిరిజ గేయాలకోసం తను ఇచ్చటికి రాలేదు. వనజ ఉత్తరువు జారీచేసింది ; భృత్యుడుగా తను వచ్చాడు. అంతే. ఇతరులు తన గేయాలను పాడేముందు తను ఒక దానిని అయినా గిరిజ ఆలాపించాలని వనజ కబురుచేసింది. ఆమె శాసనాన్ని ధిక్కారంచేసే తాహతు ఎవరికీలేదు. 'నా చెలిమే వెగటాయెనా నీకు మోహనా' ఆ గేయం వింటూ శ్రోతలు రసాంబుధిలో ఓలలాడారు. సరోజ రసానందాను భూతితో కనులుమూసుకొని కూర్చోని ఉంది. శోభలంతా ఒక్కసారిగా లేచి కరతాశధ్వనుల ద్వారా తమ సంతోషాన్ని వెలిబుచ్చారు. సీతమ్మ సరోజను తట్టి స్పృహలోనికి తెచ్చింది. సోడా తెప్పించి బలవంతాన త్రాగించింది. అప్పటికి తేరుకున్నది సరోజ. వెంటనే రావు కోసం వెతికాయి ఆమె కళ్ళు. అతగాడు తనప్రక్క సీటులో లేడు. హాలు కలయచూస్తే

వరండాలో వనజతో నవ్వు తూ త్రుళ్ళు తూ కనపడ్డాయి. సరోజ వేదికపైకి దృష్టిసారించింది. గిరిజ వ్రాసిన మరో గేయాన్ని మోహన్ పాడుతున్నాడు.

“సిలోనే నేను, నాలోనే నివు చెలియా” అతని గొంతులో ఆర్ద్రశ, స్వచ్ఛమైన భావం తొటికిసలాడాయి. మళ్ళీ సరోజకు అదే పరిస్థితి. శీతమ్మ గారికి ఈమెను కాపాడడమే కర్తవ్యమయింది. తరువాత మ్యూజిక్ సర్కిలు వారు గిరిజ పాటలను పాడటం ప్రారంభించారు. వారి ఆలాపనలలో పొండిత్య ప్రకర్ష ఉన్నది కాని రసానుభూతి లేదు; గేయ భావంతో తాదాత్మ్యతలేదు. వినలేకపోయింది ఆ సంగీతాన్ని సరోజ. ‘తలనొప్పిగా ఉన్నది ఇంటికి వెళ్తాన’ న్నది శీతమ్మగారితో. నిన్నొక్కతనే వెళ్ళనియ నని శీతమ్మగారు సరోజను ఇంటిదగ్గర దిగబెట్టి ఆమె తన ఇంటికి వెళ్ళి పోయింది. భోజన పనిస్రావన పెట్టుకోకుండా తన గదిలోకి వెళ్ళి ముసుగు తన్ని పడుకున్నది సరోజ.

సంగీతోత్సవం ముగిసిన తరువాత వనజను సాగనంపి తీరికగా ఇంటికి వచ్చాడు రావు. ఎలాగో ఈ రాత్రికి భోజనపు ఏర్పాటు ఉండవని తెలిసినవాడు కావున నాలుగు అరిటివళ్ళు తిని ప్రక్కనున్న టీ బడ్డీలో గుక్కెడు చా నీళ్ళు త్రాగివచ్చాడు. దుస్తులు మార్చుకొని ప్రక్కమీద వాలాడు. ఒకమూలగా సరోజ ఒదిగి పడుకొని ఉన్నది. చూచాడు ఆమెను. గిరిజ వ్రాసిన పాటలు అంతగా శ్రావ్యంగా మ్యూజిక్ సర్కిల్ వారు పాడక పోయినా అవి మనస్సులో ఆర్ద్రభావాన్ని కల్పించినాయి రావులాంటి వాడికి కూడా. ‘చెలియా’ అనేపదం చెవులలో గింగురుమంటోంది. ఆమెను నిద్రలేపితే ఏం విరుచుక పడుతుందో! ఆమె ఇంటికివచ్చే సమయానికి తను తన సీటులో లేడు. తను వరండాలో వనజ కటాక్షవీక్షణాల కోసం తారట్లాడు తున్నాడు. తనను ఆ స్థితిలో చూచే ఉంటుంది సరోజ. అసలే వల్లమాలిన స్వాభిమానపు మనిషి. ఈ రోజు మరీ చిందులేస్తుందేమో!

శరీరం తొందరపెట్టావుంది. మనస్సు వెనక్కులాగుతూ ఉన్నది. వెనుకడుగు పెయ్యమని ప్రభోధిస్తున్నది. ఉండబట్టలేక 'సరూ' అని పిలుస్తూ ఆమె బుజంమీద చెయ్యివేశాడు. 'ఊ, చాలు ఈ సరసం. నన్ను నిద్ర పోనీయండి' అన్నది సరోజ. ఇది మామూలు సుఖాపజ్ఞ కదాయని చారవ చూపిద్దామనుకున్నాడు. కాని అవరాధమన స్తత్వం వెన్నాడుతోంది. మాటమార్చి ఆమెను సుమఃఖురాలిని చేసుకోవాలని తాపత్రయ పడ్డాడు.

“ఏం లేదు, రేపు సాయంత్రం మీ స్నేహితురాలు వనజ మనింటికి వస్తుందట నీకు చెప్పమన్నది ” గుండె దిబ్బుచేసుకొని గబగబా అనేశాడు. గిరుక్కున తిరిగి అతని కళ్ళల్లో కళ్ళుపెట్టి చూచింది సరోజ.

“మా స్నేహితురాలా మీ స్నేహితురాలా, సూటిగా చెప్పండి ” నిలేసి అడిగింది సరోజ. వెంకట్రావు అయోమయంలో పడ్డాడు. దొరికానురా ఆమె చేతికి అని భయపడ్డాడు. కాని మళ్ళీ తమాయించుకున్నాడు.

“ఏమిటి నీవు మాట్లాడేది. తెలిసే మాట్లాడుతున్నావా లేక ఇంకా నిద్రలోనే పలవరిస్తున్నావా? అసలు వనజ ఎవరో నాకు తెలియదు. వనజను పరిచయం చేసింది నీవు ” దబాయించాడు. దీంతో సరోజ వెనుకడుగు వేస్తుందని ఆశించాడు. అతని అంచనాలు తల్లకిందులైనాయి.

“అవును పరిచయం చేసింది నేనే; కాని స్నేహం చేసుకున్నది మీరు,” సరోజ ఉక్రోషంతో పలికింది.

“ఆ నాడు గిరిజా వాళ్ళింట్లో ఆమెచేత నానా మాటలు అనిపించింది నీవు. మా ఆఫీసరు ఎదుట నన్ను నీ భర్తగా మళ్ళీ పరిచయం చేసింది నీవు. తెలిసిన మనిషి కన్నడితే పలకరించకుండా పారిపోవటానికి సంస్కారులకు ఎలా వీలవుతుంది.” రావు గర్జించాడు.

“తాటాకు చప్పళ్ళకు కుందేళ్ళు బెదరవు. కట్టిపెట్టండి మీ కేకలు. పిల్లలి కళ్ళు మూసుకొని పాలు త్రాగుతుందట. ఎవరికి తెలియవు మీ వెకిలి వేషాలు”. సరోజ అతని మనస్సును గాయపరచాలనే అన్నది. దాంతో అతనికి మనస్సు దహించుకుపోయింది. అతని పురుషత్వానికి, భర్తహోదాకు అవచారం జరుగుతుంటే తాను ఎలా సహించగలడు !

‘ ఏమిటి! మొరుగుతున్నావు నోరుమూసుకొని చడివుంటావా లేదా !’ అని గద్దించాడు.

“ మొరిగేది కుక్కలు, నేను మనిషిని ” సరోజ నిదానంగా సమాధానం చెప్పింది. ‘ మాటకు మాట అంటూ ఉన్నది. ఎంత సాహసం. ఆడది; అందులో తన పెళ్ళాం !’ ఇంక ఊరుకోవటం అతనికి దుర్భరమైపోయింది. వెంటనే సరోజ చెంప చెళ్ళుమంది. చివాలున మంచంమీది నుండి లేచిన సరోజ “ నేను చెయ్యి ఎత్తితే మీగతేమిటి ?” బుసకొడుతూ బెదిరించింది. రావు ఆగ్రహం పట్టలేక పోయాడు. లేచి సరోజ మెడమీద చెయ్యివేసి బరాబరా ఆమెను లాక్కొని వెళ్ళి వీధి తలుపుతీసి బయటకుగెంటి తలుపువేశాడు. కాని తను మాత్రం తలుపు దగ్గరనుండి కదలలేదు. అక్కడే నించున్నాడు అరగంటసేపు. ఈ కాలవ్యవధిలో వీధి తలుపును దబడబా బాదుతూ, రోదిస్తూ, బ్రతిమాలుతూ సరోజ తనని ప్రాధేయపడు తుందనుకున్నాడు. వాకిటి అవతల చడిచప్పడులేదు. అనుమానం వేసింది. ‘ఆమె ఆత్మ హత్యకు పాల్పడ్డ డేమో! లేక ఆ అర్ధరాత్రి ఆమె ఒంటరిగా ఉండటంచూచి నోట్లో గుడ్డలుకుక్కి ఎవరైనా ఆమెను లాక్కొని పోయారేమో! ఈ రోజుల్లో పత్రికలలో అవేవార్తలు. స్త్రీల అపహరణలు, మానభంగాలు, నిలుపుదోపిడీలు, గుండె దడదడా కొట్టుకుంది. ధభీమని తలుపుతీశాడు. ఒక్క ఉదుటున వాకిలి అవతలికి దూకాడు. సరోజ అక్కడలేదు. గాభరా ఎక్కువైంది. వెంటనే చుట్టు పక్కల వీధులన్నీ తిరిగాడు ఆమె అక్కడ ఉంటుందేమోననే ఆశతో. కాని ఆశ అడియాస అయింది. ఆమె జాడలేదు. తన ఇంటికి దొడ్డి విడిగా

ఉన్నది. దానికి ప్రహరీగోడ లేదు. ఒకవేళ తన దొడ్లోని బావిలో-
పడిందేమో బ్యాటరీ లైటువేసి చూచాడు ఏమైనా తేలుతుందేమోనని.
ఏమీలేదు. బజారు బావులను నాలుగై దింటిని వెతికాడు. ఎక్కడా జాడలేదు.
మనిషికి తత్తర పుట్టింది. ఆమె ఏ అఘాయిత్యం చేసుకున్నా తన పీకల
మీదికి వస్తుందేమో ! ఆమెమీద ఏ అత్యాచారం జరిగినా ఫలాని 'వెంకట్రావు
భార్య' అని నిందమోయాలి ఉంటుందేమో ! ఏడుపొచ్చింది. తల్లిని
లేపి చెప్పామనుకున్నాడు. కాని మనస్కరించలా. తన తండ్రి సానికొంపలు
వారాలపాటు తిరిగివచ్చినా తన తల్లి అతనిని నానా మాటలు అనేదికాని
అతనిని మెడబట్టి గెంటిఎరుగదు. ఇన్ని పోకిళ్ళుపోయిన తన తండ్రి భార్యను
పల్లెత్తుమాట అని ఎరుగదు. ఆమె తిట్లు పర్షధారగా తనపైబడ్డా చలించి
ఎరుగదు. అలాంటి తల్లిదండ్రులకు పుట్టి సంప్రదాయంగా పెరిగి ఇవాళ
ఈ రోజు ఎంత అవశ్యాతిపాలు అయ్యే వనిచేశాడు. ఈ భావాలతో మనిషి
తల్లక్రిందులై పోయాడు. చివరకు మనసు రాయించేసుకొని వీధి తలుపు
గడియవేసి పోయి నిద్రమాత్రలు వేసుకొని పడుకున్నాడు.

14

వెంకట్రావు నిద్రలేచేటప్పటికి ఎనిమిదిన్నర గంటలయింది. తొమ్మిది
గంటలకు ఆఫీసు. వేళకు వెళ్ళకపోతే ఉద్యోగానికి ముప్పువస్తుంది.
ఆ దుర్మార్గుడు హెడ్ గుమస్తా తనమీద కసిగా పగబట్టి ఉన్నాడు. అతనికి
వదనీకాల పరిమితి పెంచకుండా వెంకట్రావు అడ్డుపడుతున్నాడని అతనికి
అనుమానం. ఏదైనా వేళకి వెళ్ళాలి. సెలవుపెట్టి ఇంటిలో కూర్చోడానికి
తనేం గెజెట్డు ఆఫీసరు కాదుగదా ! త్వరత్వరగా వనులు పూర్తిచేసుకొని
ఆఫీసుదుస్తులతో బయటికివెళ్ళుతున్న వెంకట్రావును తల్లినిలేసింది వాకిట్లో.
కోడలు ఎక్కడకు వెళ్ళిందని అడిగింది. తెల్లవారుజామున రైలుకు, నీవు
లేవకముందు, పుట్టింటికి వెళ్ళిందిలే అని సాగిపోయాడు వెంకట్రావు.

ఆఫీసులో సీటుమీద కూర్చున్నాడన్న మాటేగాని మనసులో మనసు
లేదు. భయం, ఆందోళన తనను ఆవరించాయి. ఈ రోజు సాయంత్రం

ఆరు గంటలకే వనజ తన ఇంటుకే వస్తానన్నదని జ్ఞాపకం వచ్చింది. 'ఆమె వచ్చేటప్పటికి సరోజ ఇంట్లో ఉండదు. భార్యను అదుపాజ్ఞలోపెట్టుకోలేని వాడి మీద ఏ పరాయి ఆడదానికి సహ్యాపం విర్పడుతుంది. అంతా ఖూడిద పోసిన పన్నీరు అయింది. వనజముందు తను ఎలా తల ఎత్తుక తిరుగ గలడు.' తల పగిలిపోతోంది. ఒకచెంప ఇలా తను అవస్థపడుతుంటే 'అర్జంటు పని కనుక ఏమైనాసరే సాయంత్రము అయిదు గంటలలోపు వర్కు పూర్తి కావాల' ని చెప్పాడు హెడ్ గుమస్తా. ఇక ఆలోచనలకు తావులేదు. 'గుమస్తా గిరి చేసే వాడికి ఆలోచనలను దరికిరానియదు ఉద్యోగం. అది దాని ధర్మం' ఆ పనిలో నిమగ్నుడై పోయాడు. ఎలాగో అలాగు పని అయిందనిపించు కొని అయిదు గంటలకు ఆఫీసునుండి బయటపడ్డాడు హుటాహుటిన ఇంటికి చేరుకున్నాడు. 'ఏం చేయాలి. వనజ ఆరు గంటలకు వచ్చేస్తే. వస్తే రాని. సరోజ పుట్టింటి వారికి జబ్బుచేస్తే ఆమె అక్కడికి వెళ్ళిందని చెప్ప వచ్చు. వనజతో ఇంకా ప్రీగా గడపొచ్చు. కాని అతిధి సత్కారం చేసేదెవరు? తన తల్లికి ఆ పని పురమాయించటం బాగుండదు. ఇక ఇంట్లో ఎవరూలేరు. ఇరుగింటివారు పొరుగింటివారు పలకరు. వాళ్ళంతా పెడకట్టే మనుషులు. తన మీదే ఆ భారమూ పడుతుంది. అది తనకేమంత గౌరవము కనుక. భార్య లేనిలోటు ఇప్పుడు తెలిసొస్తున్నది. అచ్చంగా 'శయనేషు రంభ' మాత్రమేకాదు. 'కార్యేషు దాసి' కూడ. వంటలక్క, ఇంటి కావలదారు, ఆతిథి సత్కారాలు చూచుకునే ఇల్లాలు, జీతం భత్యంలేని నౌకరు, ఇక అసలు విషయం చెప్పనక్కర్లేదు. ఎప్పుడు తనకు మనసైతే అవుడు తనకు దేహాన్ని అర్పించే సత్తి. ఇలాంటి భార్య లేకపోతే ఒక్క నిముషం గడవదు మగ వాడికి. గొడ్డువచ్చిన తరువాత పాడి బయట పడిందనే సామెత ఊరకే పుట్టలా. మన పెద్దవాళ్ళు ఎంతో అనుభవం మీద ఇలా ఏన్నో చెప్పారు. తనబోటి వాళ్ళే అటు పాతను అంటిపెట్టుకొని ఉండలేక క్రొత్తను అలవరచు కొనలేక అలమటిస్తున్నారు.' ఈ పెైన పొంగి పొరలివస్తున్న ఆలోచనలతో రావు గృహోన్ముఖుడై నాడు.

ఇంటికిచేరాడు మెల్లిగా పిల్లిలా. ఎప్పుడూ మూసివుండే తన వీధివాకిలి తెరచివుంది. ఏమైనా అపూయిత్యం చేసుకుంటే సరోజను ఎవరైనా ఇంటికి చేర్చారా అని అనుమానిస్తూ వాకిట్లో అడుగు పెట్టాడు. తన రాక కోసమే కనిపెట్టుకొని ఉన్నది కామోసు తన తల్లి శాంతమ్మ. వెంటనే 'ఏంరా అబ్బాయి వచ్చావా! ఈ రోజు మనం చాలా అదృష్టవంతులం. సాయంత్రం నాల్గున్నర గంటలకు ఎవరో మోహన్‌ట- సరోజ స్నేహితురాలు గిరిజ భర్తనని చెప్పాడు - సరోజను తీసుకొనివచ్చి ఇంట్లోదింపి నాతో ఆన్ని విషయాలు చెప్పిపోయాడు. నువ్వు కోడలును అర్ధరాత్రి ఇంట్లోనుంచి గెంటివేకావట. ఆమె వాకిట్లో చీకట్లో ఒక్కతే నిలబడిఉంటే మోహన్ అతని భార్య సినిమా నుంచి ఇంటికిపోతూ మనిసి అలికిడి అయినట్లు గ్రహించి మన వాకిట్లోకి వచ్చి చూశారట. విచ్చిచూపుటచూస్తూ కోడలు నిల్చాని ఉందట. అంతట ఆమెను బలవంతంచేసి తమ ఇంటికి తీసుకొనివెళ్ళి డాక్టరును పిలిపించి మందు ఇప్పించి సాయంత్రందాకా వుంచి, విశ్రాంతి కలుగజేశారట. వాళ్ళు ఎంత మంచి వాళ్ళురా. వాళ్ళు తటస్థించకపోతే కోడలు ఏమైపోయేదో ఎంత అప్రతిష్టపాలు అయ్యేవాళ్ళమో! అంతా ఆ భగవంతుడు రామచంద్ర మూర్తి దయరా! కోడలు ఇంట్లోవుండి. దానినేమన్నా అన్నావంటే నన్ను చంపినంత ఒట్టు. మంచిగా మాట్లాడు. అది పిచ్చిదిరా. దానినేమన్నా హింస పెట్టావో నేను ఇంట్లోనుంచి లేచిపోతా ఆ ఏమనుకున్నావో ఏమో. అయినా పెండ్లాన్ని ఎలా చూచుకోవాలో తెలియదురా పిచ్చిసన్యాసి.' అని హితబోధ చేసింది శాంతమ్మ.

ఇప్పుడు వెంకట్రావు మళ్ళీ అయోమయంలో పడ్డాడు. పొగిద్దుటినుంచి ఒకటి బాధ; భయం. కాదు-భయంతోకూడిన బాధ. ఇప్పుడు పరిస్థితి మరి అధ్వాన్నమయింది. "రాత్రి అంతా పరాయి మగాడి ఇంట్లో గడిపివచ్చిన ఆడది. కడుపు మండిపోతోంది అలా చేసేదానికి బదులుగా చస్తే పీడ విరగడ అయిపోయేది. అమ్మో! రాత్రికి రాత్రి ఆమె చస్తే తనమీద ఖానీకెసు రాదూ! తనే చంపాడనేవారు. అది తప్పిపోయినందుకు

సంతోషం. ఈ రెండూ భావాలు పెనవేసుకొని తన మనస్సును చీకాకు పరుస్తున్నై. గడియారం చూచాడు అయిదు ముప్పావు అయింది. ఇంకో పావుగంటలో వనజ వచ్చేస్తుంది తరువాత సరోజను గురించి తీరికగా ఆలోచించవచ్చు. సరోజతిరిగి ఇంటికిరావటమే చాలా మేలయింది. వనజకు ఆతిథి సత్కారాలు ఎలా జరుగుతయ్యాయని తాను భయపడ నక్కరలేదు. సరోజే చూసుకుంటుంది. మరి ఇంట్లో ఉంటే ఇల్లాలేకదా !”

“సరోజా ! సరూ అని కేకవేశాడు. ఆమె హాలు వాకిట్లోకివచ్చి నిలబడింది మానంగా కాలి బొటనవేలు నేలమీదరాస్తూ. “ఇదిగో నిన్నే ఆరు గంటలకు వనజ వస్తుంది. కాఫీ టిఫినులు ఏర్పాటుచెయ్యి. ఈలోగా నేను స్నానాదికాలు పూర్తిచేసుకొని వస్తాను.” అనేసి గబగబా గదిలోకి వెళ్ళాడు. కాని రాత్రిచేసిన ఘనకార్యానికి పశ్చాత్తాపాన్ని చెప్పలేదు సరికదా సరోజను ఓడార్చినై నాలేదు.

సరోజ వంట పనికి పూనుకున్నది. ఇంతలో ఆరు గంటలు కొట్టటం వనజ కారుదిగి ఇంట్లోకి రావటం ఏక కాలంలో జరిగాయి. సరాసరి హాల్లోకి వచ్చి కూర్చుంది వనజ. హాల్లో ఎవరూలేదు. సరోజా ! సరోజా ! అని కేకేసింది. సరోజ వంట ఇంట్లోనుంచి వచ్చింది ఉన్నపాళంగా. ఎదురుగా వనజ. చక్కగా ముస్తాబై శోభనపు పెళ్ళికూతురులా ఉన్నది. చూస్తే చెడ్డచిరాకు పుట్టుకొచ్చింది సరోజకు. కాని తమాయించుకుంది. ‘వారిప్పుడే వస్తాయి కూర్చోండి’ అనిచెప్పి పంటింట్లోకి పరుగుపెట్టింది. ఆమె వెళ్ళి పోవడం, రావు హాల్లోకి రావడం ఒక్కసారిగా జరిగిపోయాయి.

“ఏమయ్యా ! అరు గంటలకు మా ఇంటికి రమ్మన్నావు. మరి వ సై చేసే మర్యాద ఇదేనా. నేనువచ్చి అయిదు నిముషాలయింది. ఇక్కడ ఆలనా పాలనాలేదు. ఇదేమి పద్ధతయ్యా ?” అని నెవంవేసింది వనజ. నిర్భాంతపోయాడు రావు. తను ఆమెను ఆహ్వానించాడా ? తను ఏ మొగం పెట్టుకొని ఎంత గుండెదైర్యంతో ఆమెను తన ఇంటికి ఆహ్వానిస్తాడు! రెండు

అంటే రెండు కొయ్య పాతటిపాయి కుర్చీలకన్నా మరేమిలేవే. తన భార్య సరోజ ఎలా ప్రవర్తిస్తుందోనని తనకు భయం. అలాంటప్పుడు తను ఆమెను ఎలా పిలుస్తాడు, ఎందుకు పిలుస్తాడు? తను వస్తాననిచెప్పి ఇప్పుడు నేను రమ్మన్నానని నా మీద పెట్టున్నది నెవం. ఏదై నా ఈమెతో వ్యవహారం కొంచెం జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఇలా ఆలోచనల్లోపడ్డ రావు లేని నవ్వు తెచ్చి పెట్టుకొని

“అబ్బబ్బ ఎంతమాట! ఎంతమాట! తమరిని అగౌరవ పరచగల తాహతు కలవాడినా” అతి వినయంగా అన్నాడు. ఫలహారం తీసుకొని రమ్మని భార్యను కేకవేశాడు. ఆ కేకలో భర్తననే పురుషాహంకారం కొట్టవచ్చినట్లు కన్నడుతోంది. వనజ విస్తుపోయింది ఇతని ధోరణికి. ఫలహారాలను అందించి వంటింట్లోకి వెళ్ళిపోయింది సరోజ. ఆమెను ఇక్కడే కూర్చోని తమతోపాటు మాటామంతిలో పాలుపంచుకోమని వనజ అనలేదు; రావు కోరలేదు. వనజ ఫలహారం తీసుకొంటూ రావును కీర్తించి చూసింది. రావు ఆ చూపుకే తనమాయుడై పోయాడు.

“మీలో ఇంత తియ్యదనం గూడుకట్టుకోవడానికి కారణం నాకు ఇప్పుడు తెలుస్తోంది. సరోజ చేసిపెట్టున్న తీపి పిండివంటలు రోజూ తింటూ ఉన్న ఫలితం” అలవోకగా అన్నది వనజ.

“ఏమిటి ఈమె భావం. ఇది సరోజను పొగడటమా లేక తనను స్తుతించడమా! ఏమీ పాలుపోవటంలా రావుకు. ఇంతలో సరోజ ప్రవేశించి కాఫీ కప్పులు బల్లమీద పెట్టి లోపలికి పోయింది. వనజ ఒక కుట కని పెట్టింది సరోజ స్థితిని. ఆమెను పలకరించలేదు. ధన్యవాదాలు తెలుపలేదు. ఆమె చేసిన ఫలహారాలు బాగున్నాయని అభినందించలేదు.

“ఏమండీ వెంకట్రావుగారూ! అనుకున్నవేళకి ఇంటికి చేరారే? మీరు ఆలస్యం చేస్తారేమో మీ ఇంట్లో నేనొక్కతనే ఇరకాటంలో వడిపోతా నేమోనని భయపడ్డాను సుమండీ” అని కొంటెగాచూసింది వెంకట్రావు వైపు.

“మీరు నా కోసం రావడం నేను మిమ్మల్ని వేచియుండేటట్లు చేయ మాట? అది సంభవమా. రెక్కలు కట్టుకొని వాలాను మీదర్శనం కోసం”

తన తహతహను వ్యక్తం చేశాడు రావు. వనజ విరగబడి నవ్వింది. ఆ సవ్యు ఇల్లంతా ప్రతిధ్వనించింది. వంటఇంట్లో ఉన్న సరోజకూ వినవడింది. ఆమె హాలు వాకిటి చాటుకువచ్చి నిలబడింది వారి మాటలను విందామనే కుతూహలంతో. రావు చలితుడైనాడు.

“వనజగారూ ! మీరు చాలా వింతగా మాట్లాడుతారండీ! తనకు ఆమె” చతురతపట్లగల గౌరవాన్ని ప్రకటించాడు. ఆమె ఆ అభినందనను చిరు నవ్వుతో స్వీకరించింది.

“మీకు సాయంత్రము ఎలా ప్రొద్దుపోతుందండీ” కూనిరాగంతో పగిల్చింది వనజ.

“మీబోదివారి సాంగత్యం ఉంటే కాలక్షేపానికి వేరే వెతుక్కోవాలా” తన కోర్కెను అన్యాయదేశంగా వెలిబుచ్చాడు రావు. ఈ మాటలు వింటూంటే సరోజకు కంపరం పుట్టుకొస్తున్నది. హాలులోకివచ్చి మీరి సరాగాలు ఆపుతారా లేదా అని నిలదీసి అడుగుదామనుకుంది. కాని తన ఇంట్లో తన ఆతిథి కాకపోయినా తన భర్త అతిథిని అవమానపరచటం ఇల్లాలిగా తన గౌరవానికి భంగమని భావించింది. రావుకేసి ఆదోలాచూచి “మీరు నన్ను వనజగారు అని పిలవడం ఏమీ బాగాలేదు. వనజా అని పిలిస్తే మీకేమైనా బాధగా ఉంటుందా ?” గోముగా అడిగింది వనజ.

“నాకా బాధ ! అలా పిలిస్తే మీరు అన్యధా భావిస్తారేమోనని నేను తటవటా యిస్తున్నాను” తన ఆదుర్దాను వెల్లడించాడు.

“మీరు నన్ను వెంకట్రావు అని పిలిస్తే అవుడు నేను మిమ్మల్ని వనజా అని పిలవగల్గుతాను” షరతుపెట్టాడు. వనజ ముఖం వికసించింది.

“అయితే, చూడు వెంకట్రావ్ ! నాకు జీవితంమీద కొన్ని నిశ్చితాభిప్రాయాలున్నాయి. నేను స్వతంత్రంగా జీవిస్తున్నాను. నా మీద అధికారం చేలాయించే వాళ్ళు లేనేలేరు. కాని తమాషా ఏమంటే నా మీద అభిమానం ఆప్యాయత చూపేవాళ్ళూకూడా లేరు. అది కొంత బాధగా

ఉంటుందనుకో. ఏదయినా నేను ఎవరి జాలినీ ఆశించడంలేదు. నా ఉద్దేశాలు నీకు నచ్చుతాయా ” తన స్థితిని వివరించింది.

వనజ తనను విశ్వాసపాత్రునిగా ఎంచి ఆమె బాధను తనకు వ్యక్తం చేయడం రావుకు ఎంతో గర్వకారణమైంది. అంతలాపు ఆఫీసరు, అంత గంభీర మనస్కురాలు తనతో అంత అరమరికలు లేకుండా మాట్లాడటము అతనికి సంతోషం కలిగించింది.

“నీతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను వనజా. కాని నాకొక ఆలోచన వస్తోంది. ఏమయినా స్త్రీకి పురుషుడు, పురుషుడికి స్త్రీ ఇలా సాంగత్యం ఉంటేతప్ప పూర్ణజీవితం గడపలేరు మానవులని నా భావం ; నా తాత్పర్యం.” తన ప్రణాళికకు రాచబాట వేసుకుంటున్నాడు.

‘నీవు చెప్పింది నిజమే వెంకట్రావ్ ! కాని ఒక విచిత్రాన్ని నీవు గమనించాలి. ఈ జీవితం చాలా విడ్డూరమైనది. అవివాహిత స్త్రీకి అందులో వ్యక్తిత్వంకల స్త్రీకి నచ్చిన పురుషుడు అంతకుక్రితమే వివాహితు డయి ఉంటాడు. అలాకాక అవివాహితులను వెదుక్కుందామంటే వారిలో చాలామంది గుణశీలురు కారు. ఏదో సాంగత్యం కావాలని ఎవరినో ఒకరిని వివాహమాడటం పొసగదు కదా ! ఇది నా ఒక్కతే పరిస్థితే కాదు. మధ్య వయస్కులైన అవివాహిత ఉద్యోగినులందరి స్థితిను. నీజోటి సహృదయు డికి నా బోటివారి ఆవేదన అర్థమవుతుంది కాని అందరికీ నగుబాటుగా ఉంటుంది ” చనువుగా తన వ్యధను తెలియపరిచింది.

ఈ మాటలు వీనులకు విందు చేసినై రావుకు. సంభాషణ తనకు ఎంతో అనుకూలంగా సాగుతున్నదని గ్రహించాడు. కాని తను తన ఆదుర్దాను బయటపర్చుకొని కార్యవైఫల్యం మాత్రం చేసుకో కూడదనుకున్నాడు.

“నీవన్నది నిజమే. కాని స్వతంత్రత ఉన్న మహిళ, ఒకరి దయా దాక్షిణ్యాలను ఆశించని వనిత ఇలా ఎందుకు భయపడాలి ? కాకపోతే అవతలి వ్యక్తి సహకరించాలి అంతేకదా ” సూచన చేశాడు వెంకట్రావు.

“సహకరించే వ్యక్తి తటస్థపడాలి కదా ! అది అంత తేలిక పనికాదు ” సందేహాన్ని నిస్సంకోచంగా ప్రకటించింది వనజ. రౌడీవిరిగి నేతిలో పడిందనుకున్నాడు రావు.

“వనజా ! ఏమిటీ అనవసరమైన సంకోచం. నీబోటి సంస్కారి, రూపవతి, విద్యావతి, కళాకారిణి, తానుగా కోరితే ఏ పురుషుడు ప్రీతి స్పందించడు ? అణగారిన ఆడది, చైతన్యంలేని స్త్రీ, బానిసత్వము తప్ప మరోటి చేతకాని మహిళ భార్యగా ఉంటే ఏ మగాడు సుఖపడతాడు ? ” రావు ధైర్యంగా, మంచి స్పీడుగా చెప్పేశాడు. ఈ మాటలన్నీ పెంటున్న సరోజకు భర్త నడవడి అద్దంలోలా కన్నడుతోంది. వనజ తన భర్తతో ఇంత చనువుగా తన ఇంట్లో ఎందుకు మెలుగుతోంది ? బహుశః ఒంటరితనం భరించలేక అలా వాగుతున్నదేమో ! ఎంత ఇదయినా తన మొగుడే కావాల్సివచ్చాడా తన శృంగార కార్యకలాపాలకు ? తను క్లాసు మేటునన్నా కొంచెం సంకోచం ఉండద్దా ! ఏమిటీ బరితెగించిన ప్రవర్తన ? ఇది ఎందాక వస్తుందో ఏమో ! సరోజ బుర్రలో తిరిగింది ఇవన్నీ.

“వెంకట్రామ్ ! ఎంత ధైర్యం ఇచ్చావోయ్ నాబోటి ఒంటరిదానికి, అల్లకల్లోలమైన సముద్రంలో ఊగిసలాడే నావలాగున్న నా జీవితానికి చుక్కానిగా కనిపించావు. అంతమాత్రం చేయి అందిస్తే ఆకాశానికెగిరి పోతుంది నీ వనజ ” మితిమీరి మెరిసే కళ్ళు తిరిప్పుతూ అంది.

“వనజా ! ఎవరో పరాయివాడితో మాట్లాడినట్లు ఏమిటీ అభినందనలు ” అంటూ అతడు ఉబ్బితబ్బిబయ్యాడు.

వనజ ముఖంలో ఎంతో కళవచ్చింది. ఆమె చూచుచున్నాగానే తేజస్వి. కాని ఇప్పుడు ధగధగాయమానంగా వెలిగిపోతోంది. చెంపలు ఎరు పెక్కాయి. నేత్రాలు అర్ధనిమిలితాలయ్యాయి. ఏదో అనిర్వచనీయాను భూతిని పొందుతున్న స్థితిలో కన్నెడింది. ఇదంతా చాటుగాచూసున్న సరోజ మండి పోతోంది. చేయగల్గిందేమీలేక హాలులోనిశివచ్చి-

‘చాలసేపు మాట్లాడుతూ ఉన్నారు. మంచిసీళ్ళు త్రాగండి’ అని గ్లాసులు రెండు టీపాయిమీద పెట్టివెళ్ళింది. సరోజ మాటలకు ఉలిక్కి పడింది వనజ. వంటిఇంటి పని చూచుకోమని, అవసరమైతే తనే కేకవేస్తానని రావు కర్మశంకగా పలికి సరోజవైపు గ్రుడ్లురిమిచూస్తూ చిరాకు ప్రదర్శించాడు. “వనజా ! నా భార్య ఒత్తి పల్లెటూరి గబ్బిలం ; అడవి జంతువు. చాన్నొక మనిషిగా చూడకు” బ్రతిమాలాడు రావు.

వనజ ఇక వెళ్ళనా అని లేవబోయింది. ఇంతలో హాలులో కనపడ్డది వీణపెట్టె. “ఈ శుభ సమయంలో, నాకు ప్రియుడు దొరికిన ఈ మధుర సన్నివేశంలో, ఆ శృంగారభావన నా మనస్సునంతా ఆవరించిన తరుణంలో వీణ వాయింపటం ఎంత బాగుంటుంది. వీణ వాయించుకోనా ?” అంటూ వెంకట్రావునుచూస్తూ వీణను తీసింది. వీణ సౌరకాయను తన తొడమీద పెట్టుకొని శ్రుతిపెట్టున్నది. మరో ఐదు నిమిషాలలో మహదానందంతో శృతికలిపి గొంతెత్తి “నిన్నీ కోరితిరా నీదానరా! అలుకెలరా! వెరపేలరా ! నను పాలించరా! చూపరా నాపై కరుణ” వదం పలుకుతున్నది వీణమీద.

“ఈమె చిత్రకారిణి అనుకున్నాను పుంభావ సరస్వతి కూడాను. ఎంత ప్రతిభ ఎంత రసానుభూతి ! ఇలాంటి ఆమె తనకు ఆపురాలు కావటం, తన సన్నిహితత్వాన్ని అపేక్షించడం తన అదృష్టమని రావు ఉబ్బి పోయాడు. తన్మయావస్థలో సర్వాన్ని మైమరచి పోతున్నాడు. ఊగి పోతున్నాడు ప్రేమదోలికలలో. ఇంతలో హఠాత్తుగా నిశ్శబ్దం. అనిర్వచ నీయమైన నిశ్శబ్దం. బాధాకరమైన రవరహితస్థితి. కళ్ళు తెరిచాడు పృత్యక్షమైంది ఎదురుగా శాంతమ్మ ; కోపంతో పళ్ళు పటపటా కొడుకుతూ “ఏమిటిది ? ఇల్లా సానికొంపా ? జావళీలు విటుల విరహాలూ ఇవన్నీ : ఆపండి. నేను బ్రతికి ఉండగా ఈ కొంపలో వీణకాదు సరికదా ఏ పాటా వినవడకూడదు. అయినా ఎవరీమే ?” అంటూ పెద్దగా అరిచింది. సరోజ నవ్వు వంటిఇంట్లోనుంచి స్పష్టంగా వినిపిస్తూనేఉంది. రావుకు ఉక్రోశం

వచ్చింది. తను ఇంటి యజమాని; పురుషుడు; ప్రయురాలి ఎదుట అవమానం; అదికాక ఆపాల్నివచ్చింది తన ప్రేయసి విరహగీతం. ఎంత దొర్భాగ్యం! తన అతిథిగా తన ఇంటికి వచ్చింది వనజ. తనకు ఇష్టమైందా పాట. పై పెచ్చు సరోజ పరిహాసం. ఉగ్రుడైనాడు. మహాదగ్రుడైనాడు. “పో ఇంట్లోకి! నా ఇష్టం నాది. నీ వెవరూ నన్ను అడగటానికి; మానం మర్యాదా ఉండొద్దూ? ఎవరనుకున్నావు ఆమెను?” తల్లిని గద్దించాడు రావు. అత్తా కోడళ్ళను మట్టు పెట్టాలన్నంత కోపం వచ్చిందతనికి. భిన్నురాలయింది శాంతమ్మ. తలవొంచుకొని లోనికెళ్ళిపోయింది. ఈసారి విరగబడినవ్వడం సరోజ వంతు అయింది. వనజ నవ్వులో అందం ఉంది. గంభీరత ఉంది. కాని సరోజ నవ్వులో అపహాస్యం, ఎగతాళి, వెక్కిరింపు, ఏవగింపు అన్నీ మిళితమయినాయి. ‘అపు నీ నవ్వు’ నోరు మూసుకొని పడివుండు. ఛీ! ఛీ!

“వనజా! ఈ ఆడవాళ్ళమాట పట్టించుకోకు మనిద్దరినీ ఇక ఆ బ్రహ్మ దేవుడుకూడా విడదీయలేడు; మనది అనతి కాలంలోనే పవిత్రబంధం కాబోతుంది. ఈ శుభసమయంలో ఆ చీడపురుగుల వూసెత్తకు. వారి విషయం నే చూస్తాగా! జరిగినదానికి నిన్ను క్షమార్పణ కోరుతున్నా రాణీ! వనజ చేతులు రెండూ పట్టుకున్నాడు రావు. “డోంటువర్రీ మిష్టర్ రావ్” అంటూ కారెక్కి వెళ్ళిపోయింది వనజ.

15

ఈ రాత్రికి గదిలో సరోజ తారసిల్లుతుంది తనకు. అప్పుడు తేల్చే సెయ్యాలి ఆమె విషయం. ఈ రోజు ఎంత అవమానం. తన ఇంట్లో, తనలాంటి పురుషుణ్ణి, సంపాదించే మగాడిని, ఇద్దరు ఆడంగులు, అందులో తన తల్లి, పెండ్లామూ, తన ప్రయురాలి ఎదుట ఇంతగా పరాభవం చేస్తారా? తను అంత చేతగానివాడా పడి ఉండటానికి. చూపించాలి తడాఖా ఏమిటో.

తెలియజెయ్యాల్సి తన సత్తా ఏమిటో. రానీ వేటకానిలా పొంచి కాచి వున్నాడు అదునుకొరకై.

సరోజ వంటచేయలేదు ఆ రాత్రి. భోజనాల వ్యత్యాసం క్రింద ఎవరికీ.

పడకగదిలో సరోజ రాక కోసం నిరీక్షిస్తున్న వెంకట్రావుకు నిద్రరావటం లేదు. కళ్ళలో వత్తులు పెట్టుకొని చూస్తున్నాడు. తలుపు మాత్రం ఓర వాకిలిగా వేసి ఉంచాడు. ఒకవేళ తను పరధ్యానంగా ఉన్నా తలుపు శబ్దం హెచ్చరిస్తుందని. గడియారం పది గంటలు కొట్టింది. ఆమె రాలేదు. రాకేం చేస్తుంది. ఎక్కడకు పోతుంది? పెండ్లి అయిన ఆడది మగాడిని తప్పించుకొని ఎక్కడకు పోతుంది? ఏం జరిగినా పవళింపుసేవ చేయక ఆమెకు తప్పుతుందా? చూద్దాం గడియారం పన్నెండు గంటలు కొట్టింది. ఆమె అలికిడిలేదు. ఏమిటిపొగరు? కానీ చూద్దాం ఆమె వస్తూందా? రాదా? దీని పని పట్టాల్సిందే ఈరోజు గంటలు- ఒకటి కాదు రెండు కాదు పన్నెండు. ఇకరాదు. ఏం చేస్తున్నదో? ఏమి చేసిందో? ఏమయిందో? మళ్ళీ గుండెల్లో దడ. ఏ అభాయిత్వానికి పూనుకుందో. త్వరత్వరగా హాలులోనికి వచ్చాడు. ఆమె లేదక్కడ. వంటఇల్లు చూచాడు. ఆమె జాడలేదు. దొడ్డంతా వెదికాడు. లేదు. ఇంతలో ఒక భావం తగుక్కున తోచింది. ఈ రోజు తనను పరాభవించింది- తల్లి, భార్య. కనుక వారిద్దరూ ఒకచోటే ఉండొచ్చు. తల్లి గదిలోకి వెళ్ళిచూచాడు. తల్లి మంచం ప్రక్కన చావపై సరోజ నిద్రలో ఉంది. అమ్మ! ఎంతకు తగుదురు ఈ ఆడవాళ్ళు? చేసిన పరాభవం చాలక ఇంకా అదనంగా తిరస్కారమా? హాలులోకిపోయి పెద్దగాదగ్గాడు. ఎత్తుపారలేదు. సరోజ లేవలేదు. వంటఇంట్లో పాత్రలు చప్పుడు చేశాడు. సరోజ అక్కడే పడుకొనివుంది మరోవైపు తిరిగి. గోచరించింది తన అప్రయోజకత్వం. గదిలోకివెళ్ళి ప్రక్కమీద ఒరిగాడు. తెల్లవారుజామున నిద్రపట్టింది.

వెంకట్రావు లేచేటప్పటికి 8-50 అయింది మరునాడు ప్రొద్దున. కాల కృత్యాలు తీర్చుకొని హాలులోనికి వచ్చాడు. తన ఉనికిని ఎవరూ గమ

నించటంలేదు. కాఫీ ఇవ్వడానికి రాలేదు సరోజ. రోజూ ఆఫీసుకు వెళ్ళే ముందు అలవాటుగా దీవించి పంపించే తల్లి కనుమరుగయింది. వంట ఇంట్లోకి తొంగిచూచాడు సరోజ కోసం. గది ఖాళీగా ఉంది. పొయ్యి రాజేసిన చిహ్నాలు లేవు. ఆహా ! కాలం ఎంత మారింది. అడవాళ్ళ సమ్మె ! తల్లి గదిలోకి పోవడానికి సిగ్గేసింది. ఆమె మొగాన్ని చూడబానికి గుండె లేదు. కని పెంచిన తల్లిని, తనే సర్వస్వమని సమ్మి కాలక్షేపం చేస్తున్న అమ్మను, భర్త నిరాదరణకు లోనయినా తనను చూచుకుంటూ కష్టాలను మరచిపోతున్న మాతృమూర్తిని తిట్టి పంపించిన తను ఆమె వద్దకు ఎలా వెళ్ళగలడు ? సరోజను పిలవటం అంతకన్నా అలభికానివని, పిల్చిస్తే ఆర్జం ఆమెను ప్రాధేయపడుతున్నట్లే కదా ! తనకేంకర్మ అంతగా జాంబోపహాసకి వెళ్ళిపోయాడు ఆఫీసుకు.

ఆఫీసులో ఉన్నాడన్న మాటే కాని మనస్సంతా పరిపరిధాలా పరితపిస్తోంది రావుకు. రాకరాక తనింటికొచ్చిన తన ప్రేమైకనిధి, అపూర్వ మణిపూస, గంధర్వకన్య లావణ్యరాశి. ఆ వనజను అగౌరవపరిచారు ఆత్మా కోడళ్ళిద్దరూ. ముఖ్యంగా ఆ సరోజకేం మాయరోగం ముసించిందో ! వళ్ళు పటపటా శబ్దం చేస్తున్నాయి.

“ ఏమిటోయ్ అలా తల్లికిందులై పోతున్నావు. ఒంట్లో బాగోకపోతే శలవుపెట్టి పోరాదు ” ఎగతాళిగా మాట్లాడాడు హెడ్ గుమస్తా. పడకపడక వీడి కళ్ళల్లోనేపడ్డా నా ఖర్చుకొద్దీ అనుకుంటూ కాఫీకనే వంకతో బైటికెళ్ళాడు రావు.

“ అమ్మా ! అమ్మా ! ఈ ఇంట్లో మనుషులున్నారా ? చచ్చారా ! నేనొచ్చి గంటయినా ” సాయంత్రం ఇంటికొచ్చిన రావు ధాం ధూములలో అరుస్తున్నాడు.

“ అత్తగారు పూడానికెళ్ళారండీ ! ఇదిగో కాఫీ టిఫిను అంటూ బల్లమీద పెట్టబోతున్న కాఫీ కప్పులాగి కాఫీ ఆమె మొహానకొట్టాడు. టిఫిను

నేలమీదకు విసిరేశాడు. పేడి కాఫీ కాలి మొగమంతా మంటపునుతోంది సరోజకు. మొహాన్ని చీరెకొంగుతో అద్దకుంటున్న సరోజతో

“వనజకు క్షమాపణ చెప్తావా లేదా” అంటూ జుట్టుపట్టుకొని గుంజుతూ రెట్టించి అడిగాడు రావు.

“నేనేం కాని వని చెయ్యలేదే క్షమార్పణ కోరటానికి” కోపంతో రెట్టించి అడిగింది సరోజ.

‘ఇంకా ఏం చెయ్యాలి వనజను ఎంత అవమానించి పంపావో, నీవసలు మనిషివా, గొడ్డువా? సాటి ఆడవాన్ని గౌరవించలేని నీవు నీవు అంటూ మీదిమీది కొస్తున్న రావుకు తల్లి పిలుపు వినవడి గదిలోకి వెళ్ళి పోయాడు.

16

ఆ రోజు సాయంత్రం సీతమ్మగారి షష్టిపూర్తి సభ స్థానిక మహిళా మండలివారు ఏర్పాటు చేశారు. సభాధ్యక్షురాలు గిరిజ. సీతమ్మగారికి కుడి భుజం, తల్ల నాటికలాంటిది గిరిజ. వారిద్దరి మధ్యా ఏ అరమరికలూ లేవు. పురపాలక సంఘంవారు సీతమ్మగారికి ఘనసన్మానం తెలిపెట్టారు. ఆ రోజు ఉదయం స్త్రీల సమస్యలమీద సెమినారు జరుగుతోంది. విద్యా, ఉద్యోగం, వివాహం, ఆస్తి, శాసనాలపై వర్కు పేషర్లుచదివారు. అనేక రంగాల స్త్రీలు చర్చల్లో పాల్గొన్నారు. ముఖ్యసమస్య అయిన ఆర్థిక స్వేచ్ఛ మీద అధ్యక్షహోదాలో చర్చ ప్రారంభించింది సీతమ్మగారు. స్త్రీకి ఆర్థిక వసరులున్నా ఆర్థికాధిపత్యం లేదనే విషయం మీద వాదోపవాదాలు జరుగు తున్నాయి. ఆ అదనుచూచి ప్రజేవించిందొక అగంతకురాలు.

“నా సమస్యను మీరు పరిష్కరించగలరా?” అంటూ గంభీరంగా ప్రశ్నించినదా కంఠం. తృశ్చివడ్డారు సభాసదులు. అదిరివడ్డారు అభ్యుదయ గాములు సైతం. ఆశ్చర్యపోయారు మిగిలిన వారంతా.

“రామ్మా ! ఇలా కూర్చో మా చేతనైన సహాయంచేసి నీ సమస్యను సరిదిద్దుతాం.” అంటూ ఆహ్వానంగా ఆహ్వానించినా బాధితురాల్ని.

“నా పేరు మాత్రం అడుగకండి. నేనెవరో మీకు అనవసరం. ఆ మాటకొస్తే నాలాంటి అభాగినులు, వంచితులు, కట్టుబానిసలు లక్షల సంఖ్యలో వున్నారు, ఇది మా అందరి కథా. రూపాలు పేరుగావున్నా మౌలికమైన అణచివేతకు అందరం గురిఅవుతున్నాం” అంటూ ఆ స్త్రీ తన దయసీయ గాధను మొదలుపెట్టింది.

“నేను ఒక ఉద్యోగినిని. నా వయస్సు పాతికేళ్ళు. నా భర్త విద్యా వంతుడే కాని, నిరుద్యోగి. నాకు పిల్లలులేరు; నా సంపాదనతోనే ఇల్లు గడుపుతున్నాడు నా భర్త. నా జీతపురాళ్ళు మొత్తం నాల్గువందలా నా భర్త చేతిలో పొయ్యటం నా బాధ్యతల్లో మొదటిదయింది. నా సొంత ఖర్చుల క్రింద ప్రతి నెలా నాకు 25 రూ.లు ఇస్తాడు. అందులో ఐస్సుపాను ; నా సొదా ఖర్చులు, టీ వగైరాలన్నీ సరిపెట్టుకోవాలి. ఈ నెలలో మామూలుకు భిన్నంగా ఒక సంఘటన జరిగింది” అంటూ కన్నీరు కార్చింది ఆ యువతి.

“సంపాదించేది నీవుకదా నీ భర్తకు పాకెట్ మనీ నీవు ఇవ్వాలి కాని; అతని దయా దాక్షిణ్యాలతో అతను నీకిచ్చే పాకెట్ మనీతో నీ వెందుకు బ్రతకాలి” ప్రశ్నించింది సీతమ్మగారు.

ఆ నూతన యువతి సమాధానం చెప్పలేక కన్నీరు మున్నీరుగా దుఃఖిస్తోంది. గిరిజా, సీతమ్మగార్లు-

“చెప్పమ్మా నీ కథ; మేము నీ కన్నీ విధాలా తోడ్పడతాం. ఒక తల్లిలా కాపాడుతాం. ఒక చెల్లిలా ఆదుకొంటాం” అంటూ తలనిమురుతూ చాలా ప్రేమాదరాళితో అడిగారు. కాని ఆ యువతికి నోట మాట పెగిలిరాలా. మొదట్లోవున్న ధైర్యమూ, తిరుగుబాటు మనస్తత్వమూ సన్నగిల్లి మూగ

దానిలా మిన్నకున్నది కమలమ్మ, ఆమె వెంటవచ్చిన అమె స్నేహితురాలు లేచి-

“పూర్తి కథంతా నే చెప్తా విని మీరు తీర్పుచెప్పండి” అంటూ ఆ దీనురాలికి జరిగిన ఘోరాన్ని ఇలా వివరించింది.

“ఒకనాడు ఆమె భర్త ఆమెను ఇంట్లోనుండి బయటకిపో అని మెడ వట్టి గెంటాడు”

“ఇంటి అద్దెపైకాన్ని సంపాదించే దెవ్వరు” మళ్ళీ సీతమ్మగారు ప్రశ్నించింది. తగాదా అంశమేమిటో మీరు కాస్త ఒపికవట్టి వింటే మీకే తెలుస్తుంది. ఆమె వనిచేసే అఫీసులో సెక్షన్ హెడ్ కు బ్రాన్ స్పరు అయింది. అతనికి వీడ్కోలు టీ పార్టీ ఇవ్వాలని ప్రతిపాదించారు ఆమె తోటి గుమస్తాలు. అందరూ సరే అంటే సరే అన్నారు. మీరూ ఇవ్వాలని ఆమెను అడిగారు. అందరితోపాటు ఆమెకూడ 15 రూపాయలిచ్చింది. టీ పార్టీ నాలుగో తేదీన. చందావనూళ్ళు ఒకటవ తేదీన. కనుక ఆమె ఇంటికి 15 రూపాయలు తక్కువగా 400 తెచ్చింది. భర్త చేతిలో పోసింది తక్కువ ఇచ్చావేం అన్నాడు భర్త. గుడ్లెర్రచేకాడు. కోపంతో ఊగిపోయాడు.

“ఎవడిచ్చాడు అతనికి ఆ అధికారం. ఇంతకూ ఆమె అతనికి ఎందుకు సంచాయిషీ చెప్పాలి” అన్నది సీతమ్మగారు. అప్పుడామె ముఖం జేవురించి ఉన్నది. క్రోధారణ నేత్రాలు నిప్పులు చెరుగుతున్నాయి. నాసికా పుటాలు అదురుతున్నాయి. సీతమ్మగారిని సరోజ అనేకసార్లు చూచింది కాని ఇంత ఉగ్రనారసింహరూపంలో ఎప్పుడూ చూడటం జరగలా. కాస్త నిదానించండి సీతమ్మగారూ ఇంకా ఉంది కథ అని కథనం సాగించింది ఆమె.

“తను చందాకట్టిన వైనం తెల్పింది ఉద్యోగిని. అదంతా నా కన వసరం ఆ పదిహేను రూపాయలు నీ పాకెటుమనీలో మినహాయించుకోవాలి కాని మరోలా జరుగదు అన్నాడు.”

“వాడెవడు అలా శాసించడానికి సంపాదించేది ఆమె” పునరుద్ఘాటన చేసింది సీతమ్మగారు. తిరిగి గాథను వివరిస్తున్నది కమలమ్మ “అదేమి న్యాయమన్నది ఉద్యోగిని అంటే మా ఫ్రెండు. దానికి భర్త మండిపోయి నిన్ను చండా ఇవ్వవద్దనలేదు నేను. చండా ఇచ్చుకో. మహారాడిలా ఇచ్చుకో. పై కం నీకు చాల కపోతే బస్సు ఎక్కడం మాని వేసి నడచిపో రోజూ ఆఫీసుకు. వద్దన్నదెవరు. దర్జాగా, తాపీగా, నిదానంగా, తీవిగా రోడ్డునబో. అందరూ నిన్నూ నీ అందాన్ని నీ సోయగాన్ని చూచి మెచ్చుకుంటారు. నా భార్యను అందరూ ‘సెహబాస్’ అంటే నాకూ గర్వమే కదా అని వెక్కిరించాడు ఆమెను. పావం ఆమెకు ఏడుబాచ్చింది. భర్తను ప్రోద్బలించడం. ససేమిరా అన్నాడు. నేను ఇంత కష్టపడి సంపాదించు కుంటున్నాను నాకు ముష్టి మొత్తం ఒక్క పదిహేను రూపాయలు నా ఇష్టానుసారం ఖర్చు పెట్టుకోడానికి హక్కులేదా? మీరంత అన్యాయంగా నూట్లాడటం బాగలేదండీ” నూ బాగా అడిగింది ఆ అమ్మాయి అన్నది శాంతమ్మగారు.

“మీ మనస్సు నాకు తెలుసు. మీరు నన్ను ఊరికే ఉడికిస్తున్నారు. మీరు నన్ను కాదనరు ఈ విషయంలో అని భర్తను బ్రతిమాలింది ఆమె మళ్ళీ. దాంతో అతడు రెచ్చిపోయి ఇంట్లోంచి ఆమెను వెళ్ళి పొమ్మన్నాడు. కాపురం తెగతెంపులు చేసుకోమన్నాడు. స్వేచ్ఛగా ఖర్చుపెట్టుకుంటూ ఇష్టారాజ్యంగా విడిగా ఉండమన్నాడు. ఆమె మీకు ఈ విషయం చెప్పి మీ సలహా కోరింది. మీరు ఆమెకు చెప్పదలచిన సలహా ఏమిటో తేల్చింది” అని కథ ముగించింది ఉద్యోగిని స్నేహితురాలు. అందరి ముఖాలు తేరిపార చూచింది ఉద్యోగిని అత్యంతాసక్తితో.

“తెగతెంపులు చేసుకొని వచ్చేయమందాం” అన్నది సీతమ్మగారు.

“ముష్టి 15 రూపాయలకు కాపురం చెడకొట్టుకోవాలా” అని ఒక సభ్యురాలు ప్రశ్నించింది. ‘అవసరమైతే తప్పుతుందా’ అన్నది మరొక

సభ్యురాలు. “ సమస్యను సరిగా అర్థం చేసుకోవాలి. తగాదా విషయం ఎన్ని రూపాయలకు సంబంధించిందని కాదు. భర్తవద్ద మున్నుండు అనుచు తీసుకోకుండా తను సంపాదించే పైకం ఖర్చుపెట్టుకునే అర్హత ఆమెకు లేదా అనేది ప్రశ్న. అతగాడు ఏమీ సంపాదించటం లేదు. అతనికి ఉద్యోగం దొరకక పోవటం అతని తప్పుకాదు. ఆ చూటకువస్తే ఆమెకు ఉద్యోగం దొరకటం ఆమె నేరమూ కాదు. కాగా తన భార్య సంపాదన మీద బ్రతుకుతున్నానని అతనికి తనమీద తనకే నైచ్యభావం. ఈ న్యూనతా భావం పురుషుడుగా తనకు సరివడదు. ఈ సమాజంలో పురుషుడు గొప్ప స్త్రీ తక్కువ అనే భావం తరతరాలుగ పిల్లలకు- ఆడ, మొగ తేడా లేకుండా అందరికీ- ఉగ్గుపాలతో పోసిపెంచారు. భర్త, పురుషుడుగా తన హక్కులను పోగొట్టుకోవడం తప్పు. కనుకనే తన చేతిలో భార్య జీతమంతా వచ్చి పడిపోవాలని శాసిస్తున్నాడు. ఆమెకేదైనా కావలసినవస్తే తను ఆమెకు ఇస్తాడు దయదలచి; ఆమె ప్రాధేయవడితే ఇస్తాడు. అపుడుగాని అతని ఎంత పైకం వాడుకుందనేది ప్రశ్నకాదు- ఆమె స్వతంత్రించిందన్న మాట. అహం తృప్తిపడదు. మున్నుండుగా ఆమె కొంత వాడుకొని ఇస్తే- ఆమె అంటే తన సర్వాధికారాన్ని తృణీకరించింది. దీనిని ఏ పురుషుడు సహిస్తాడు? అదీ అతని బాధ ” సీతమ్మగారు చెప్పుకు పోతోంది. భార్యభర్త మనః విశ్లేషణచేస్తూ.

“ పోనీ అతని మనసు తెలిసి ఆమె సర్దుకుపోవచ్చుగా ” అన్నది మరొక సభ్యురాలు.

“ సర్దుకుపోవడం, పోవకపోవడం కాదు సమస్య. భార్యను ఒక మనిషిగా, ఒక వ్యక్తిగా చూడలేని మనస్తత్వం ఆ భర్తది ఆమె ఒక వస్తువు; అతని వస్తువు. ఆమె సంపాదన అతని వస్తువువల్ల ఉత్పత్తి అయింది కనుక అతని ఆస్తి. దానిపై అతనికి సర్వాధికారాలు. ఈ మనస్తత్వాన్ని మహిళా సంఘాలు- కాదు చైతన్యమున్న ప్రతి మహిళ నిరసించాలి. ఎదురు తిరగాలి. అవసరమైతే ఎన్ని కష్టనష్టాలనైనా

ఓర్పుకోవాలి. ఈ పోరాటంలో స్త్రీలు వెనుకంజ పేయరాదు” సీతమ్మగారి యుద్ధభేరి విని చకితురాలైంది సరోజ.

“మీకేమి వయస్సుమళ్ళినవారు. అన్నీ అనుభవించినవారు. ఎన్నెన్నో చెప్పతారు. ఆ పాతికేళ్ళ అమ్మాయి భర్త లేకుండా, సెక్సు లేకుండా, రక్షణ లేకుండా ఎన్నేళ్ళు జీవయాత్ర సాగించాలో చెప్పండి సీతమ్మగారూ?” అన్నది వేరొక సభ్యురాలు. సీతమ్మగారు మౌనం వహించింది. వెంటనే గిరిజ అందుకున్నది.

“మీరు సెక్సు విషయం ఎత్తారు. నేను ఇప్పుడు కొన్ని విషయాలను స్పష్టికరించ దలచుకున్నాను. కొంచెం సావధానంగా వినండి. స్త్రీ పురుషుల సన్నిహితత్వంలో సెక్సుకు ముఖ్యమైన పాత్ర ఉన్నదనే అంశాన్ని నేను కాదనను. కాని ఒక్క విషయం మనందరం తేల్చుకోవాలి? సెక్సుకూ ప్రేమకూ సంబంధం ఉన్నదా లేదా? ఉంటే అది ఎలాంటిది? సెక్సులేని ప్రేమ సఫలీకృతమౌతుందా? ప్రేమలేని సెక్సు వాంఛనీయమూ? ప్రేమ లేని సెక్సుకూ పశుత్వానికి తేడా ఏమిటి? సెక్సు కోసం మనిషి పశుత్వ దశకు దిగజారాలా? ఈ ప్రశ్నలకు ముమ్మందుగా సమాధానాలు చెప్పు కొంటేనే ఏ సమస్యనైనా చర్చించగలుగాము. లేకపోతే గుడుగుడు గుంజంతో తిరుగుతూ ఉంటాం. ఏ విషయమూ తేలదు.” ఉద్రేకంగా మాట్లాడింది గిరిజ.

“ప్రేమ లేనిచోట సెక్సుతో తృప్తిపడమని ఏ ఆడది అంటుంది” అని జవాబు చెప్పింది సీతమ్మగారిని నిందించిన మహిళ.

“అయితే ఇది వినండి,” అంటూ సాగించింది తన ధోరణిని గిరిజ, “ఆ ఉద్యోగిని అలా శాసించే భర్తకు ఆమెమీద ప్రేమ ఉన్నదంటారా? అసలు ప్రేమ అంటే ఏమిటి? ప్రేమ ఉన్నచోట అవతలి వ్యక్తి మీద గౌరవం ఉండదా? ప్రేమ ఉంటే అది త్యాగానికి దారితీయదా? ప్రేమ ఎప్పుడూ ఏకపక్షంగా ఉండాలా? అంటే భర్త భార్యను ప్రేమించనక్కరలేదు;

కాని భార్య భర్తను ప్రేమిస్తూ అనుక్షణం అతని కోసం త్యాగాలు చేయాలి ! అతడు హుందాగా ఆమె త్యాగఫలితాలను నజరానాలుగా స్వీకరిస్తాడు! ఇదేనా అతని ప్రేమ? ఇప్పుడు చెప్పండి అతగాడు ఆమెను ప్రేమిస్తున్నాడోలేదో ?”

గిరిజ వాగ్ధోరణికి ముగ్ధురాలైంది సరోజ. ఆమె విశ్లేషణా విధానానికి అచ్చెరువుపోయింది. ఆమె తార్కికశక్తికి జోహారుల్పించింది. నిరుత్తరు రాలైంది సెక్సు విషయం వ్రశ్చించిన స్త్రీ. ‘ఇంతకూ మనం ఏం సలహా చెప్టాం తేల్చండి’ అన్నది సీతమ్మగారు.

“మీరు ఏమన్నా అనండి. అంతత్వరగా తెగతెగింపులు చేసుకోమని ఆమెకు చెప్పడం మంచిది కాదు. వయస్సులో ఉన్న ఆడ దానికి సమాజంలో రక్షణ లేదు. ఆమె ఎక్కడ ఉంటుంది. రోడీలు, గూండాలు, సంఘ వ్యతిరేకక్తుల బారినుండి ఎవరు రక్షిస్తారు? ఎంతైనా పురుషుడి అండ తప్పదు. భర్తను వదిలిపెట్టి వచ్చిన స్త్రీని పుట్టింటివారు ఆదుకోరు. అత్తింటి వారు దరికిరానీయరు. ఆమెస్థితి చాల శోచనీయం. మన పరిస్థితివేరు; ఆమె పరిస్థితివేరు. కనుక మన జీవితానుభవాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని తొందరపడి ఓడిపొమ్మనే సలహాచెప్పడం మనం ఆమెకు ద్రోహం చెయ్యడమే అవుతుంది. ఆ పాపానికి ఒడికట్టడం నాకు ఇష్టంలేదు.” అన్నది మొదట ఈ కథ చెప్పిన సభ్యురాలు.

“మీరు చెప్పిన ప్రమాదాలు వాస్తవాలే. కాని వాటికి భయపడి వ్యక్తిత్వం చంపుకొని పడిఉండాలా స్త్రీ; అది నాకు సమ్మతంకాదు. నిజమే పుట్టింటివారు పట్టించుకోరు. బంధుగులు ఈసడిస్తారు. అలాంటి పరిస్థితిలో మనమంతా ఏమవుతాం? ఆ మాత్రం సాయం అలాంటి వారికి చేయలేక పోతే మహిళా సంఘాలెందుకు? కుట్లు నేర్పడానికా? ముగ్గులు వేయించడానికా? పచ్చళ్ళు తయారుచేయించడానికా? భజనలతో కాలం వెళ్ళబుచ్చడానికా? కాదు- చైతన్యమున్న మహిళకు చేయూతనివ్వాలి; రక్షణ ఇవ్వాలి. ఇది మనందరి బాధ్యత; మనలో ప్రతి ఒక్కరి వ్యక్తిగత బాధ్యత. అందుకు మనమంతా పూనుకుందాం. అలాంటి మహిళలకు ఆశ్రయస్థానం గిర్మిద్దాం.

అలాంటి పర్యయత్నానికి రామయ్యగారి రచనలమీద ఇప్పటికి వచ్చిన ఆదాయం లక్షరూపాయలు నేను విరాళం ఇస్తున్నాను. మీరూ ఇవ్వండి ఇకనుంచి రామయ్యగారి పుస్తకాల రాయల్టీకూడ ఇస్తాను. పర్యస్తుతం అద్దె ఇంట్లో పెడదాము.” అలా ముగించింది సీతమ్మగారు. ఆమె చిత్తశుద్ధి, ముందుచూపు, త్యాగనిరతి, మహిళోద్యమంవల్ల ఆమెకుగల పరిగాఢాభిమానం, బాధిత స్త్రీలయెడ ఆమెకుగల సానుభూతి సరోజపై చెరగనిముద్ర పేళాయి. సభ్యులందరూ తలబూపారు. ఆమె ప్రసంగం వారిని ఉత్తేజపరిచింది. ఆమె చూపిన శ్రోత వారికి అనుసరణీయమయింది. ఎవరికి వారు తాము ఇవ్వగలిగినంత ఎక్కువగా విరాళాలు ప్రకటించారు. అవన్నీ కలసి మూడు లక్షలయ్యాయి. ‘అశ్రయస్థానం’ నిర్మించడానికి తీర్మానించారు. భర్తకు నచ్చజెప్పటానికి ఆ ఉద్యోగిని స్వయంగా ప్రయత్నం చేయాలని, అది ఫలించని యెడల మహిళాసంఘం వారి పత్రినిధివర్గం అతగాడితో మాట్లాడి అతని వైఖరి మారపొటయినదని అతడు గ్రహించేలా చేయాలని, అప్పటికీ అతగాడు దారికిరాక ఆమెను హింసిస్తుంటే ఆమె అతనిని విడనాడటం మంచిదనీ, ఏదైనా ఈ విషయంలో ఉంతిమనిర్ణయం ఆమెదేనని తీర్మానించారు మహిళాసంఘం వారు ఏకగ్రీవంగా.

“హామేపేరు ‘సీతాసదనం’ అని పెడదాం. ఈ శుభసమయంలో సీతమ్మగారి పేరు చిరస్థాయిచేయడం మన ప్రథమకర్తవ్యం” అని ప్రతిపాదించింది గిరిజ. సభ్యులు, తదితర సభికులంతా తమ హర్షామోదాలు తెలిపారు కరతాళధ్వనులతో. ఇదంతావింటున్నా ఆ ఉద్యోగికిమాత్రం ఇంకా దైర్యంచాలక గాభరాపడుతూ “ఏదైనా నాకు ఇంత రక్షణకావాలి గదా ! అది భర్త దగ్గరే లభిస్తుంది. కనుక వెడతా” నంటూ లేచి సీతమ్మకు నమస్కరించింది.

“నీకు నేను తోడు, నీడగా వుంటానమ్మా ! ఆ కర్కశుడి నోట్లో తల దూర్చకమ్మా ! ఇలా కొంతమందైనా చేస్తే తప్ప ఈ మగాళ్ళ దుర్మార్గం వైఖరి మారదమ్మా ! అంటూ హితబోధచేసి ఆపిందామెను.

“నా జీవితానికే కాదమ్మా! స్త్రీ జాతికే ముఖ్యంగా అభాగినులకు రక్షణ నిస్తున్న మీ బొంట్లకు మే మెంతో రుణపడి వుంటామమ్మా” అంటూ సీతమ్మ జడర్యానికి ఆనందభాషాల్లు రాల్చిందా వుద్వేగిని.

17

ఆరోజు సాయంత్రం సీతమ్మ గారికి సన్మానం ఘనంగా జరిగింది. అనేక మంది వక్తలు ఆమె త్యాగనిరతిని, సేవాదృక్పథాన్ని, వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి అపర దుర్గా జాయమ్మ లాంటిదని క్లాఫించారు. అనేక సంఘాల వారు ఆమెను పుష్పమాలాంకృతురాల్చి చేశారు. తనకు జరిగిన సన్మానానికి కృతజ్ఞతాపూర్వకమైన సమాధానమిస్తూ తన శేషజీవితాన్ని సంఘసేవకే అర్పితంచేస్తానని, తన ఆస్తియావత్తూ అనాధ ఆశ్రితులకే వినియోగిస్తానని వాగ్దానం చేసింది సీతమ్మగారు. సభచివరిలో పాటకచ్చేరి వుందని ప్రకటించింది గిరిజ. ఈ రోజు వీణవాయిించే మహిళ సుప్రసిద్ధ విద్వాంసురాలని, అపరసరస్వతి అని కచ్చేరి పూర్తికానిదే ఎవ్వరూ వెళ్ళవద్దని కోరుతూ హెచ్చరిక చేసింది.

ఇప్పుడు సరోజగారు సభికుల్ని తన వీణావాయిద్యం ద్వారా ఆనందింప జేస్తారంటూ వేదికపైకి సరోజను, పక్క వాయిద్య విద్వాంసులను ఆహ్వానించింది. సరోజ సీతమ్మగారికి నమస్కరించివచ్చి వీణముందు కూర్చుని కల్యాణిగానం ఆలాపన చేసింది. ‘వనజాక్షిరే’ అనే వర్ణానికి ఖినిమిషాలు నట్టింది. ‘సెభాష్, సెభాష్’ అంటూ కరతాశధ్వనులు మిన్నుముట్టాయి. నగుమోము కనలేని, క్షీరసాగర శయనా, యందరో మహానుభావులు కృతులు వీణ వాయిస్తూ మధ్యమధ్య పాడింది. దాంతో కిన్నెర కంఠమని, గాన కోకిలి అని మెచ్చుకున్నారు; ఇంతకాలం తాము విననందుకు బాధను వ్యక్తంచేశారు సభికులు. ఇక అపుతానని కోరింది కార్యకర్తల్ని. మరొక్క కృతికానీ, జావళీకానీ పాడాలని ఇంకో గంట కచ్చేరీ వుండాలని, వినోద కార్యక్రమాలు తర్వాతనే జరగాలంటూ ఘొల్లుమన్నారంతా.

“ ఏమోయ్ వెంకట్రావ్ ! మీ భార్య విద్యాంసురాలని ప్రక్క ఇంట్లో వున్న మాకేనాడూ చెప్పకపోతివి. అయినా ఇప్పుడేం మించి పోయిందీలే మేమంతా వీణ కచ్చేరీ పూర్తి అయిందాకావుండి వినివస్తున్నాం. ఏం గాన మాధుర్యం ! ఏం వీణా వాయిద్యం ! అబ్బా !! ఆ వజ్రాన్ని అలా వుంచకోయ్ బాగా సానపెట్టి ప్రజ్వరిల్ల జేయాలోయ్ ! అయినా నీ పింకా ఇంట్లోనే వున్నావేం ? కాకపోయినా యవరివాళ్ళు వాళ్ళకు లోకువేలే ! ఇల్లాలయితే సరేసరి అసలు విలువేవుండదు. అదే నా భార్య అయితే ” లొట్టలేశాడు ప్రక్కంటి సుదర్శనం. ఇంటికి పోతూపోతూ దారిలో ఆగి ఆ వార్తకస్తా రావు చెబినేసి వెళ్ళాడు.

ఇంతలో సీతమ్మగారు సరోజను కార్లోతెచ్చి గుమ్మంముందు దిగబెట్టి వెళ్ళిపోయింది. రాత్రి పది గంటలయింది. బిక్కుబిక్కుమంటూ గుండె చిక్కుబట్టుకొని పిల్లల లోనికొచ్చింది సరోజ. శాంతమ్మ తొలిపికాదశి పర్వ దినమని గుడికెళ్ళింది. ఉగ్రుడై పచార్లుచేస్తున్న రావు

“ ఏం అయిందా సానిదాని పాటకచ్చేరీ ? ” అంటూ సింహబలుడిలా మీదిమీది కొస్తున్నాడు రౌద్రాకారంతో.

“ సాయంత్రం అత్తయ్యతో చెప్పి సీతమ్మగారు తీసుకెడితే వెళ్ళానండీ ! ” లేడిపిల్లలా వణికిపోతూ సమాధానమిచ్చింది సరోజ.

“ ఎవర్నడిగి కచ్చేరీ చేశావు ? సీతవరిచ్చారీ స్వేచ్ఛ. ఇలా బరి తెగించి స్టేజీలెక్కి పాడేది సానివాళ్ళు కాని సంసారులు కారు. నేనింకా బ్రతికేవున్నాగా నా పర్మిషన్ గట్రా ”

“ అది కాదండీ ! ”

“ ఏదికాదు ఈ ఇంట్లో ఆడది అణగి, మణిగి వుండాలని నీకు తెలియదా ? వాకు, నా తల్లికి ఇష్టంలేని పని ఎందుకు చేశావు ? నా పరోక్షంలో ఇవ్వాళ పాదావు ? రేపు కేబరా డ్యాన్సు చేస్తావు ? ఎల్లండి వ్యభిచారంచేసి లక్షలు సంపాదిస్తావు! ఛీ! ఛీ! ” అంటూ మొహాన ఉమ్మేశాడు. ముఖం తుడుచుకుని-

“నేనేం తప్పు చేశానండీ ! ఎందుకు నన్నిలా నీచపు మాటలాడి హింసిస్తారు ” కళ్ళనీళ్ళు అద్దుకుంటూ అన్నది సరోజ.

గుడినుండి తిరిగొచ్చిన శాంతమ్మ “కోడలాచ్చిందిరా! భోం చేశారా?” అని రావు నడిగింది. “.....” సమాధానం రాలేదు. వెంటనే తన గదిలోకెళ్ళి

“అలా వున్నావేం సరోజా మీడింగుకని వెళ్ళావుకదా! ఎలా జరిగింది? ఎప్పుడొచ్చావు ఇంకా అన్నం ఎందుకు తినలే” దని గుచ్చిగుచ్చి అడిగింది

“ఒంట్లో బాగాలేద త్రయ్యా! ఈ పూటకు కాస్త విశ్రాంతి తీసుకుంటా” నని పక్కకు తిరిగింది సరోజ. శాంతమ్మ కోడలిగడ్డం పట్టుకొని-

“చూడమ్మా భార్యారల్లన్న తరువాత ఎన్నో తగాదాలు వస్తాయి. వాటిని చిలికిచిలికి గాలివాన చేసుకోకూడదు. సర్దుకుపోవాలి. ముఖ్యంగా ఆడవాళ్ళం మనమే సర్దుకుపోవాలి. ఇంటి గౌరవం నిలబెట్టాల్సిన భారం మనదేనమ్మా. నీకు తెలియదనికాదు కాని పెద్దదాన్ని కనుక చెప్పాల్సిన విధి నాది. పోయి పడుకో అమ్మా పది గంటలయింది.” అన్నది. శాంతమ్మ మాటలకు అర్థం అవగతమయింది సరోజకు. ఆమె గదిలో సరోజ ఈ రాత్రికి పడుకోటానికి అవకాశంలేదు. ఉన్నవి రెండే గదులు. ఒకటి అత్తగారిది. రెండోది తమది. తక్కినవి వంటఇల్లు, హాలు. వాటిలో పడుకున్నా, లేక తమ గదిలో పడుకున్నా ఒకటే. అన్నీ అతని అందుబాటులోవే కదా ! అనవసర రాద్ధాంతం ఎందుకని వితర్కించుకొని సరోజ తమ గదిలో ప్రవేశించింది. అలికిడి కాకుండా ఓరవాకిలి తలుపును మెల్లగా త్రోసి లోపల అడుగుపెట్టింది. వెంటనే రావు కంఠ ధ్వని కర్కశంగా వినిపించింది సరోజకు ‘తీరిందా అమ్మగారికి ఇప్పటికి.’

సరోజ ఎదురు జవాబు చెప్పకుండా, దుస్తులు మార్చుకొని తన ప్రక్కమీద కూర్చుంది. ఏం జవాబు చెప్పినా సహించేవాడు అప్పటి స్థితిలో. కాని సమాధానంలేని నిర్లక్ష్యవైఖరి అతనికి కోపకారణమయింది.

“పూర్తి అయినాయా తిరుగుళ్ళు” వెటకారంగా అన్నాడు.

“నేను తిరుగుబోతును కాను” సరోజ నిర్వికారంగా అన్నది.

“అయితే నేనా తిరుగుబోతును” ప్రశ్నించాడు వెంకట్రావు.

“ఏమో నాకేం తెలుసు. మీకూ మీమనస్సుకూ తెలియాలి ఆ విషయం.”
సరోజ జదులుమాట పలికింది పొరుషంతో.

“అందరి విషయాలు అందరికీ తెలుసు” రావు అధిక్షేపణగా అన్నాడు.

“నింద్యమైన విషయాలు నా పట్ల ఏమీలేవు” సరోజ స్పష్టపరిచింది.

“ఎవరికివారు తాము మంచి అనుకుంటే సరిపోతుందా?” దూషణ
పరమైన వ్యంగ్యంగా అన్నాడు.

* * * * *

నిశ్శబ్దం సరోజ మాట్లాడదనుకుంటేదు. ఎందుకు ఇతనితో
ఇంకా తగాదా పెంచుకోవటం. దానివల్ల ఏం లాభం. ఎవరికి మేలు.

“మోహన్ కులాసాగా ఉన్నాడా?”

— — —

“మోహన్ మంచివాడేనా?”

— — —

“మోహన్ కు నివంటి ఎంతో ఇది! అయినా ఆ రోజు

“అప్పుడే వచ్చేకావేం, మోహన్ ఇంటినుంచి. ఇంక నాలుగురోజులు
సుఖంగావుండి రాలేకపోయావా?”

“మోహన్ మీలాంటి వాడు కాదు” అసహ్యంతో అన్నది.

“అదే నేనూ అంటున్నా” ధూర్తంగా మాట్లాడాడు.

“వనజతో తిరగడానికి అడ్డుగా ఉన్నాననే మీకు నామీద ఇంత కసి?
ఈ చిత్రహింస? కాదా? చెప్పండి?”

“ ఏంటి ? వనజ పేరు ఉచ్చరించడానికి కూడ నీకు అర్హత ఉందే ? నీ వెక్కడ ఆమె ఎక్కడ ? నక్కకు నాగలోకానికి ఉన్నంత తేడా మీ ఇద్దరికీవుంది.”

“ అవును ! మోజు ఉంటే అన్నీ అందంగానే కన్నడతాయి ”

“ వనజ అందగ తై కాదంటావా ”

“ చూడండి. నన్ను విసిగించకండి. వనజ విషయం మీతో మాట్లాడటం నాకు ఇష్టం ఉండదు. ఆది మీ సొంత విషయం.” ఎద్దేవగా మాట్లాడింది సరోజ.

“ మరి ఆమె పేరు ఎందుకు ఎత్తావు అంత ఉత్తమురాలివి ? ఆహా ! నీవు మహా వరమసాధ్యిమ తల్లివి కాదు ! ”

“ మీరు మోహన్ పేరు ఎత్తినన్ను అనరాని మాటలు అంటుంటే ఆమె పేరు రావల్సి వచ్చింది తప్పా ? ”

‘ అంతదాకావచ్చిందీ వ్యవహారం ! నువ్వంటే నువ్వు అని ఎదిరిస్తున్నావే ! నిన్ను కాని మాటలు ఏం అన్నాను. రోజంతా అతని ఇంట్లో కాపురంచేసి వచ్చావు కనుక అడిగాను. ’

“ నేను ఎక్కడా కాపురాలు చెయ్యటంలేదు ”

“ అయితే నేను చేస్తున్నానా ? ”

“ ఆ విషయం మీకూ ఆ వనజకే తెలియాలి ” రావు సరోజ ప్రక్కకు వచ్చి నిల్చున్నాడు.

“ ఏమన్నావు ? మళ్ళీ అను పండ్లూడతయి ? ” సరోజ లేచి నిల్చింది.

‘ నా కళ్ళతో చూచిన విషయమే అన్నాను కాని లేనిమాట అనలేదే ’

‘ ఏం చూచావు ? నేనూ వనజా కాపురం చేస్తుంటే చూచావా నీవు ’

“ ప్రేయసీ ప్రియులులా ఒకరినొకరు చూచుకుంటూ కాపురం చేయటానికి కూడబలుక్కుంటే విన్నాను ”

‘విన్నావా? మంచిదయింది. విని పడి ఉండటం నేర్చుకో. నోరు ఎత్తావో పళ్ళూడతాయి. జాగ్రత్త! మా సంభాషణ అంతా విన్నావా? దొంగచాటుగా వినడం, ఆరాలు తీయడం మీ వంశంలోనే వున్నాయి. అయినా మా ఇద్దరి ఆ శృంగార కథ వివరిస్తే చాలా బాగుంటుంది మరి చెప్పుకుంటావా?’

“చెప్తా వినండి. అణగారిన ఆడది, చైతన్యంలేని స్త్రీ, బానిసత్వం తప్ప మరోటి తెలియని ఆ సరోజ భార్యగావుంటే ఏ మగాడు సుఖపడతాడు వనజా! ఆ అనాగరికురాలితో కాపురం చేసేకన్నా గుక్కెడు విషం త్రాగటం మేలు” అని మీరంటుంటే-

“వెంకట్రావ్! ఎంత దైర్యమిచ్చావోయి నాబోటి దానికి. అల్ల కల్లోలమైన సముద్రంలో ఊగిసలాడే నావలాగున్న నా జీవితానికికొక చుక్కనిగా కన్నించావు. ఇంతమాత్రం చేయి అందిస్తే ఆకాశానికెగిరి పోతుంది నీ వనజ” అంటూ చిలిపిగా నవ్వుతూ కప్పిస్తూ అచి మీ భుజం మీద చెయ్యివేసిందా! లేదా? వనజ- అదీ, ఒంటరితనం భరించలేక ఆలా సంచరిస్తున్నా; ఎంత అభిసారిక అయినా దానికి నా మొగుడే కావల్సి వచ్చాడా! పనికిమాలిన పశువు”

“నోరు మూస్తావా! లేదా? ఆ వనజ ముఖంలో ఎంత కళ! ఎంత తేజస్సు! ధగధగా వెలిగిపోతుందామె వర్చస్సు! ఎరుపెక్కిన చెంపలతో; అర్ధనిమిలిత సేత్రాలతో అనిర్వచనీయానుభూతిని పొందే స్థితిలో వుండే ఆ వనజెక్కడ! కుళ్ళుమోతు ముఖము; దిబ్బముక్కు దిష్టికళ్ళూ నీవెక్కడా! ఏనాటికైనా వనజ నా రాణి కావాలి. నా జన్మ చరితార్థం కావాలి! అర్థమయిందా? ఇంకా వివరించి చెప్పాలా! ఇక ముందెప్పుడూ బైటికి చావకు, నోరుమూసుకు పడివుండు. గడపదాటావో ఈ గడపలోకి తిరిగిరాలేవు జాగ్రత్త” అంటూ చెంప పగలగొట్టాడు రావు. గుడ్లనీళ్ళు గుడ్ల కుక్కుకొని ప్రక్కకు తిరిగింది సరోజ. కడుపార తిండితిని వచ్చి పడుకున్నాడు రావు.

18

మర్నాడు పేపర్లనిండా సరోజ గురించి సంగీతలక్ష్మి అని, గానామృత పంజీవని అని, సంగీత సుధాలహరి అని టైటిల్స్ ఇచ్చి పొగుడుతూ మహాద్భుతంగా వార్తలుచ్చాయి. సీతమ్మగారు, వనజా, గిరిజా మోహన్లు మహాదానందాన్ని పొందారు. సరోజ వెంకట్రావు భార్య అని ఆఫీసులో ఎవ్వరికీ తెలియదు కనుక రావునెవ్వరూ అభినందించనేలేదు.

ఆ రోజు రావు మనస్సంతా వనజ ఉహలతో నిండిపోయింది. కళ్ళ ఎదుట ఆమె నవ్వు, రూపము తాండవమాడుతున్నాయి. ఆమె అమృతమయ వచనాలు చెవుల్లో పృతిధ్వనిస్తున్నాయి. శరీరమంతా గగుర్పాటుచెంది పరవశమై వివశుడై పోతున్నాడు. ముస్తాబై వనజ ఇంటికెడవామని నిశ్చయించుకొన్నాడు. తల్లికి జబ్బుగావుందని బొంకి గంట ముందుగా గృహోన్ముఖుడైనాడు తీవ్రకలలుకంటూ.

టెక్ టెక్ మని తలుపు శబ్దమయింది. వాకిలితీసి తొంగిచూశాడు రావు. ముగ్గురు పెద్దవాళ్ళు తీవ్రంగా దర్శనమిచ్చారు. గుమ్మంముందు కారాగివుంది. వీరిని ఎన్నడూ చూడలేదే! ఎవరబ్బా! అనుకుంటూ ఆశ్చర్యపోతున్నాడు రావు. సెంటు వాసనతో విటుని వేషంలోవున్న రావును ఎగాదిగాచూస్తున్నారా ఆగంతకులు. నిశ్శబ్ద వాతావరణాన్ని భేదిస్తూ నాలుగో వ్యక్తి కారులోంచి బయటికొచ్చి-

“వీరు కార్పొరేషన్ స్పెషల్ ఆఫీసరు లింగరాజుగారు; వీరు అశ్వనీ స్టూడియో అధినేత రామోజీగారు, వీరు సాంస్కృతిక శాఖా సెక్రెటరీ మూర్తిగారు. మీతో మాట్లాడాలని వచ్చార” ని పరిచయం చేశాడు ఆ మరో వ్యక్తి.

“నా కవతల చాలా అర్జంటువని వుందండీ! ఇంతకూ విషయమేమిటో వెంటనే ఒక్క నిమిషంలో చెప్పేసెయ్యండ” ని పురమాయిస్తూ రెండు కుర్చీలూ, ఒక బల్లా జరిపాడు రావు.

“సరోజగార్ని తమ సినిమాలో ప్లేబాక్ గాయనిగా బుక్ చేసుకోవాలని రామోజీగారు ; ఘనసన్నానం చెయ్యాలని పురపాలక సంఘం తరపున లింగరాజుగారు ; ఆర్థిక విద్వాంసురాలినిగా ఆహ్వానించాలని మూర్తిగారు వచ్చారని వివరిస్తూ సరోజగార్ని పిలిపించండి అన్ని విషయాలూ మాట్లాడుకుందా” అన్నాడు మర్యాదగా.

“మాది సంప్రదాయ కుటుంబమండీ ! నాకు అలాంటి ఆధునిక పోకడలు నచ్చవండీ ! నా భార్య వీధినవడితే మా పరువూ, ప్రతిష్ఠా గంగ పాలవుతాయి. దయచేసి మీరిక వెళ్ళవచ్చు” న్నాడు రావు ఆముదము త్రాగిన మొఖంపెట్టి.

“రావుగారూ ! మేము సరోజగారితో మాట్లాడాలని వచ్చాం. వారు కాదంటే వెళ్ళిపోతాం. మీరంత హంగామా పడిపోతారేమండీ !” అన్నాడు రామోజీ తాపీగా.

“ఆమెతో మాట్లాడటమేమిటండీ ! ఆమె నా భార్య కాదా ? ఆమె ఇష్టాఇష్టాలతో మీకేం సంబంధంమండీ! వద్దన్నా, కద్దన్నా సర్వాధికారాన్ని నేనని తెలియదా ? మరోసారి హెచ్చరిస్తున్నా, ఇక నన్ను విసిగించకండి. నాకవతల ఆర్డంటు పనివుంది.” కోపంగా హెచ్చుస్తోయిలో అన్నాడు రావు.

“ఆమె మీకు భార్య అయినంత మాత్రాన ఆమె విద్యను, ఆమె వ్యక్తిత్వాన్ని నాశనంచేసే అధికారం మీకు లేదండీ ! మీరు వెళ్ళండి. మేము అన్ని విషయాలు వారితో చర్చించి వెడతాం” అన్నాడు లింగరాజు. దాంతో తోకతొక్కిన త్రాచుపాములాగా బుసలుకొడుతూ-

“మీ ఇష్టమైతే మీ అడాళ్ళను ఉట్టికట్టుకొని పూరేగమనండి ; అచ్చు బోసిన ఆంబోతుల్లా వదలండి. అంతేకాని ఆడది తిరిగిచెడింది ; మగాడు తిరక్క చెడ్డాడు అన్నట్లు మా మానాన మమ్మల్ని బ్రతకనీయండి. నేనేం మీ ఇళ్ళకు ముష్టికెరాలేదు. మీరే నన్ను అర్థిస్తున్నారు కాని”

“ ఏమిటండీ మిమ్మల్ని అర్థించేది. అసలు నీ ముఖంకూడా చూడ బోము. విద్యత్తు నర్థిస్తున్నాం. గానసూదుర్యమహిమ, సంగీత, సాహిత్యాల విలువ జడులకేమీ తెలుస్తుందండీ! మీరు బైటికెళ్ళండి : వారితో సరోజ గారూ !” అంటూ లేచాడు మూర్తి, అగ్గిమీద గుగ్గిలమైనాడు రావు.

“ నా భార్యతో మాట్లాడే హక్కు మీకెవరిచ్చారు? ఇంత అమర్యాదగా పగలర్తించే మీరిక వెళ్ళవచ్చు ” అంటూ దభీమని తలుపేశాడు రావు.

“ ఏమే ! ఇది సానికొంప అనుకున్నావా ? సంసారి గృహమను కున్నావా ? నీ కోసం, నీ పాటకోసం ; నీ అందచందాల కోసం ఇంటి కొచ్చే వారి సంఖ్య పెరుగుతోంది. ఇవ్వాల పాట అంటారు, రేపు క్యేబరా డాన్సు అంటారు, ఎల్లుండి మరోటి అంటారు అసలు నీకు బుద్ధివుందా ? సిగ్గులేదా అంట ” జుట్టుపట్టుకొని గుంజాడు రావు.

“ మీరూ - వనజ పాటా, వాయిద్యం విని అలా మురిసిపోయారే ఈ రోజు నేను నేను పాడితే అలా ”

“ ఆ మా బాగా మాటలు నేర్చావే !- అసలు నిన్నూ - నిన్న ఆ సభలో పాడించింది నన్ను అల్లరి పాలు చేయటానికి వేసిన వన్నాగం కాదూ ! ఆ మోహన్ గాడు ” పళ్ళు పటపటా కొరుకుతూ “ ఇదంతా ఆ సీతమ్మా, గిరిజలు నేర్పిన విద్యేగా ? వాళ్ళ అండదండలు చూచుకొనేగా అలా అడుగుతున్నావ్ ! ఆడదంటే ఇంట్లో ఒక మూల వడి చావాలి కాని ఇలా తిరుగుళ్ళు తిరిగేది సంసారి కాడే !”

“ నాలోని విద్య ఇలా మృగ్యమై పోవాలనడం మీకు న్యాయంగా తోస్తోందా ? ఏనాడన్నా నేను నేను ” సరోజ కంఠం బొంగురు పోయింది.

“ నోర్మూయ్ నేనూ, నేనూ మగాణ్ణి పై గా నీ మొగుణ్ణి ఆడలంజా ! నీమీద నాకు సర్వాధికారాలున్నాయే ” అంటూ దవడమీద కొట్టి ఒక్కతోపు తోశాడు. దాంతో దిమ్మతిరిగి పడ్డది సరోజ. తెప్పరిల్లి లేచి నెమ్మదిగా-

‘మీ కంత కష్టంగావుంటే’

“ఆ కష్టమయితే లేచిపోయి రంకు మొగుళ్ళతో కులుకుతావా? పాట కచ్చేరీలు చేస్తూ గోడలమీద బొమ్మ లేయించుకుంటావా? నీ జన్మంతా నా కాళ్ళదగ్గరే పడి చచ్చేట్టు చేస్తానే” మండిపడుతూ మీదిమీది కొస్తున్నాడు గూండాలా.

“నన్ను గౌరవించలేని మీరు”

“నిన్ను గౌరవించాలా! ఇదిగోనే నేనిచ్చే గౌరవం. అనుభవించు” అంటూ నోట్లో సిగరెట్టుతీసి పెదాలమీద, చేతి వేళ్ళమీదా కొల్పాడు రావు.

‘అయ్యో! అయ్యో!’ అని అరుస్తుంటే తలుపులన్నీ బిగించివచ్చి మరో సిగరెట్టు ముట్టించి “ఏ వేళ్ళతో వీణ వాయించావో ఆ వేళ్ళన్నీ కాలుస్తానే; ఏ నోటితో పాడావో ఆ నోటిమీద వాతలు పెడతానే” అంటూ వాళ్ళు తెలియని ఆవేశంతో ముఖమూ, నుదురూ, అరిచేతులూ తూట్లుపడేలా కొల్పాడు. బూటుకాళ్ళతో తన్ని గదిలోకి లాక్కెళ్ళి పడేశాడు రావు. తను మాత్రం కడుపారాతిని నిద్రలోకి జారుకున్నాడు.

19

ఆ రాత్రి పన్నెండు గంటలయింది. ఊరంతా నిశ్శబ్దంగావుంది. సీతమ్మగారు మాత్రం ‘హోమ్’ జమా ఖర్చులు చూస్తోంది. నెమ్మదిగా తలుపుతట్టిన శబ్దమయింది. తలుపుతీసి చూచి చకితురాలయింది. శీలా పగిలిమలా నిలబడివుంది సరోజ. లోపలికి తీసుకెళ్ళింది.

“ఇంత రాత్రివేళ ఒంటరిగా ఎలా వచ్చావమ్మా! ఎందుకొచ్చావు? ఏం జరిగింది? నిన్ను చూస్తుంటే ఏదో సర్వం పోగొట్టుకున్న దానిలా వున్నావు.” అంటూ ఎగాదిగా చూచి “అయ్యో! ముఖంనిండా, ఆ చేతుల మీదా ఆ బొబ్బలేమిటి? ఆ తుచ్చుడు నిన్నేదో” అంటూ అవసత ముఖయైన సరోజను కౌగలించుకొని, తల నిమిరుతూ, ఆదరంతో అడిగింది సీతమ్మ. సిగరెట్లతో కాల్చిన తన బొబ్బలే సాక్ష్యమన్నట్లు చూచింది సరోజ.

చీకటి వెలుగులు

“సముద్రమంత గంభీరం, భూదేవంతటి ఓర్పుగల నీవు ఇలా బేజారవుతూ వచ్చావంటే నే నేదో కీడు శంకిస్తున్నానమ్మా! ఆ దుర్మార్గుడు నీకెలాంటి ఘాత తలపెట్టాడో?”

స్వబ్ధురాలయింది సరోజ.

“అసలంతకూ ఏం జరిగిందో చెప్పమ్మా! నిన్ను నా కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడతా, నా పొజ్జాలొడ్డియైనా ఆశ్రయమిస్తా.” సరోజ కంటి నీరు సీతమ్మ పాదాలపై ధారగా పడుతోంది. సరోజ మాత్రం చాలకలేదు; పశికలేదు.

మహా సునిశిత మేధావియైన సీతమ్మ సర్వం గ్రహించి “మరొక్కసారి పర్యుత్నిద్దామా? అతను పశ్చాత్తాపపడి క్షమాభిక్ష వేడుకుంటే సరేసరి లేదా.... నిన్ను నా కంటి రెప్పలా కాపాడుకుంటా” నని అభయహస్తమిచ్చింది సీతమ్మ.

“నేనింక ఆ గడప త్రొక్కలేనమ్మా! నానా దుర్బాషలాడిన వాడితో, రంకులు కట్టినవాడితో, కాల్చి, కొట్టి, తిట్టిన వాడితో కాపురం నాకు అసాధ్యమమ్మా. అఖరికి నా పంచప్రాణాల్లో ఒకటైన సంగీతాన్ని గొంతెత్తి పాడుకునే హక్కులేని నా దుస్థితికి నేను కుక్క కృశిస్తున్నానమ్మా” సరోజ దుఃఖం కట్టలుతెగింది. సీతమ్మ సరోజను ఆ రాత్రి తన ప్రక్కన పరుండబెట్టుకొంది.

మర్నాడు గిరిజా మోహన్లు సీతమ్మగారి ఇంటికొచ్చి “విన్నావా అమ్మా! సరోజ దుర్భరస్థితి. సినిమావారు స్లెబాక్ గాయనిగా కోరితే తిరస్కరించాడట. సరోజ తన భార్య అనీ ఆమెపై తనకు సర్వాధికారాలూ వున్నాయని తరిమేశాడట, పరమ లుచ్చాకోర్” అంటూ పళ్ళు పటపటా కొరికాడు మోహన్.

“తను మాత్రం ఆడవాళ్ళ స్నేహం కోసం అరులుచాచి పరుగెత్త వచ్చు. సరోజ మాత్రం పాడ పాడినా, వీణ వాయించినా మహా సేరం.

ఇలాంటి భగ్గిష్టుల్ని” వట్టరాని ఆవేశంతో అంటున్న గిరిజకు సీతమ్మ సొజ్జచేసింది. వెంటనే గిరిజా, మోహనులు లోవలికెళ్ళారు సరోజా అంటూ-

“సరోజా! నీ ముఖమీద చేతులమీదా ఆ మచ్చలేమిటి?” అచ్యుతాగా అడిగింది గిరిజ.

“ఒత్తి పశువు. వాణ్ణి సర్వనాశనం చెయ్యాలి. ఈ ఊళ్ళోనే సరోజ చేత కచ్చేరీలు పెట్టించి వాణ్ణి జీవచ్ఛవాన్ని చేస్తా.” రాద్రాకారం తాల్చాడు మోహన్.

“సరోజకు గొప్ప భవిష్యత్తువుంది. కాని ఆమె నూరేళ్ళ బ్రతుకూ బండపాలయింది.” వ్యధతో పలికింది సీతమ్మగారు.

“అలా ఎందుకనుకోవాలి. విడాకులుతెచ్చి మళ్ళీ పెళ్ళిచేద్దాం” ఆస్థాన గాయకిగా ఆల్ ఇండియా రెవెన్యూ ఆమె కీర్తి ప్రసరింపజేద్దాం. మన నిర్ణయం స్త్రీ జాతికి ఆదర్శం కావాలి. పురుషజాతికి కనువిప్పు కావాలి. మనం నోరుమూసుకొని పడివున్నాళ్ళూ మనమీద స్వారి చేస్తారు ; సమాజం సైతం పురుషుణ్ణి అభినందిస్తుంది.” తన ఆవేదన వ్యక్తంచేసింది గిరిజ.

“ఇదొక గ్రుడ్డి సమాజం ; వాడొక కసాయివాడు. బాధితులు తిరగబడ్డవాడు దుర్మార్గులు సైతం కాళ్ళ బేరానికొస్తారు.” అపహాస్యం చేశాడు మోహన్.

“అసలు ఈ చీకటి జీవితాలను వెలుగులోకి తేవాలంటే కొన్ని జీవితాలు త్యాగం చెయ్యాలి. మరికొన్ని జీవితాలు బలి కావాలి. తరతరాల స్త్రీ బానిస శృంఖలాలకు విముక్తే స్త్రీ జనోద్ధరణ. అసలు మన జీవితాలు మెరుగు పడాలంటే మనలోంచి ఒక రాంమోహనరాయి, ఒక కందుకూరి రావాలి. మన్ని మనమే ఉద్ధరించుకోవాలి. కాని ఎవరో రక్షిస్తారనుకోవడం అవివేకం” అని ఉధృద్భరించింది సీతమ్మగారు. అందరూ శభాష్, శభాష్ అన్నారు. ముగ్గురూ సరోజను ఓదార్చి ధైర్యం చెప్పారు. ఏ ఆత్మహత్యకో పాల్పడ కుండా నిలబడ్డందుకు ఆమెను అభినందించారు.

20

తెల్లారిరూమున పిల్లిలా జారుకున్నాడు రావు. లోనికెళ్ళి తల్లిని చక్కరించడానికి సిగ్గుపడ్డాడు. సరోజను గురించి అసలే బాధపడాలా ; ఏ దొడ్లోకో వెళ్ళిందనుకున్నాడు. అక్కడక్కడా తిరిగి ఆఫీసుకు చేరుకున్నాడు. పోగానే పురమాయించాడు హెడ్డుగుమస్తా పనిని. సాయంత్రం పెద్దసభ. సాహిత్య అకాడమీ మహిళా విభాగవారి సభ. ఆఫీసరుగారు ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకుంటున్నారు. ఏర్పాట్లన్నీ జాగ్రత్తగా చేయాలి. పాట కచ్చేరిలుకూడా ఉంటాయి. ఏ మాత్రం అశ్రద్ధకన్నా అఫీసునంతా నన్నెండు చేస్తామన్నారు ఆఫీసరుగారు. తరువాత నీ ఇష్టం. ఆ భారమూ, బాధ్యతా నీపై పెట్టున్నాను. కాబోయ్యే హెడ్డు గుమస్తావు కదా !” అన్నాడు.

“ముసలిసక్క. ఎన్ని జిత్తులు, ఎన్ని తంత్రాలు. గాడిద చాకిరి చేయించుకోవడానికి ఎన్నిమాటలు చెప్పాడు ! కానీ, తప్పేదేముంది ! ఇదంతా మామూలేకదా. ఇలా గొణుక్కుంటూనే ఏర్పాట్లు చేయడంలో నిమగ్నుడైనాడు రావు.

సాయంత్రం ఆరు గంటలయింది మంత్రిగారు వచ్చారు. ముందు వరుసలో కూర్చున్న ఆఫీసరులంతా లేచి వంగివంగి దండలు పెట్టారు. సభాధ్యక్షులు సీతమ్మగారు. ప్రారంభకులు మంత్రివరేణ్యులు. ఆఫీసరుగారు స్వాగతం పలికారు. మహిళలు రచనలు సాగించాల్సిన అవసరాన్ని గురించి మామూలు సంప్రదాయం ప్రకారం గంభీరంగా ఉపన్యసించారు మంత్రి పుంగవులు. తరువాత గిరిజ గేయాల సంపుటి సరిక్రొత్త దాన్ని సాంస్కృతిక మంత్రి ఆవిష్కరణ చేశాడు. వనజ సాహిత్యం గురించి గంభీరంగా ఉపన్యసించింది. కార్యక్రమం సాఫీగా సాగిపోతూ ఉన్నది. తరువాత సాంస్కృతిక కార్యక్రమం ప్రారంభమయింది. వేదికపై ఆశీసులయిన పెద్దలు ముందువరుసలోకి వచ్చి కూర్చున్నారు. తెర లేచింది. గిరిజా

మోహనీల యుగళగీతం. గిరిజ వ్రాసిన పాటలను మ్యూజిక్ సర్కిల్ వారు ఆలాపించారు. తెరవాలింది.

“మీరంతా ఒక గొప్ప సంగీత విద్వాంసుని ప్రతిభను తిలకింప పోతున్నారు. సావధానులుకండి” తెర వెనుకనుండి అభ్యర్థన వినివచ్చింది. అందరి దృష్టి రంగస్థలంమీదనే కేంద్రీకృతమయింది. అవనిక లేచింది. పదిమంది వాద్యబృందం. వారిమధ్య వీణతో సరోజ. శ్రోతలు కరతాళ ధ్వనులతో స్వాగతం పలికారు. సభకు సమస్కరించి శ్రుతిమీటుతోంది సరోజ. రావు అప్రతిభుడై పోయాడు. ఇది కలా నిజమా. తను భ్రమపడుతున్నాడా! ఏమో మనిషిని పోలిన మనిషి మరొకరు ఉండవచ్చుకదా! నమ్మశక్యం కాని దృశ్యం. గీతం వాయిచింది సరోజ. వాద్యబృందం సహకరించింది. శ్రోతలు పెద్దపెట్టున హర్షధ్వనాలు చేశారు. రావు తల తిరిగిపోతోంది. మైట సరిగా పని చేస్తున్నదో లేదో చూచివస్తానని హెడ్డు గుమస్తాతో చెప్పి సై డు కర్డెనులో నించున్నాడు. ఆమె సరోజే. అనుమానానికి తావులేదు, సిగరెట్టు గుర్తులుకాడా వున్నాయి. రాత్రి తన్నీ తగలేకాను. ఇక్కడికెలా తగలడ్డదో!!! ఇదేదో కుట్ర దీని అంతు తేల్చుకోవాలి అనుకున్నాడు.

త్యాగరాజ కీర్తన ‘నగుమోము గనలేని నగరాజతనయా’ వాయిచింది. ప్రతి అక్షరం వీణపై స్పష్టంగా పల్కుతున్నది. మద్దెల వాయిస్తున్నది అశ్వధాటి రామమూర్తిగారు. ‘అశ్వధాటి’ వారి బిరుదనామము. ఏ శబ్దం కావాలంటే ఆ శబ్దము మద్దెల పలుకుతుంది వారి చేతి చలవవల్ల. ఫిడెలు వాయిచేడి ద్వారం వారి ముఖ్యశిష్యులు. ఇంత పెద్దపెద్ద వాళ్ళు ఈమెకు సహకార వాద్యానికి ఎలా వచ్చారో అని విస్తుపోయాడు రావు. ఈ కథ వెనుక ఏదో అదృశ్య హస్తముందనే అతని అనుమానం ధృఢపడుతున్నది. కచ్చేరి అయ్యేవరకూ ఓపికపట్టి సరోజ అంతుచూద్దామనుకున్నాడు. కచ్చేరి అయిపోయింది.

“కమనీయ సంగీతాన్ని వీనులవిందుగా మనందరికీ వినిపించిన సరోజ గారిని ఇప్పుడు మంత్రి సత్తములు సన్మానిస్తారు.” అని ఆఫీసరు వేదికమించి

చీకటి వెలుగులు

చృకటించాడు. మంత్రి వేదికమీదకువేంచేశారు. ఆఫీసరు రావు వంకమాచాడు. యాంత్రికంగా పెద్ద పూలదండను అందించాడు రావు ఆఫీసరుకు. పూల మాలను మంత్రిగారికిచ్చాడు ఆఫీసరు. మంత్రిగారు ఆ దండను సరోజ చేతికియివ్వారు సన్మానితులు స్త్రీ మూర్తి కదాయనే సంకోచంతో. సరోజ మంత్రికి అభిముఖంగా నుంచోని మెడ వంచింది. సరోజను పుష్ప మాలాలకృతులను చేశాడు మంత్రి. ప్రేక్షకులులేచి నిల్చొని భారీగా కరణాళ శబ్దాలద్వారా తమ ఆనందాతిశయాన్ని బహిర్గతం చేశారు.

రావు కళ్ళల్లో నిప్పులు చెరుగుతున్నాయి. రెండు వేలమంది ప్రేక్షకుల ఎదుట వరాయి మగాడు తన భార్య మెడలో పూలదండ వేస్తాడా? పేరునిస్తుందా ఆ కులబ ! మనస్సు తుకతుక ఉడికిపోతున్నది. ప్రతీకార వాంఛ పెరుగుతోంది. కాని విజ్ఞతతో వ్యవర్తించాలి. అనుచితమైన చర్యకు పూనుకుంటే ఉద్యోగం ఉడుతుంది. ఇప్పుడు బైటపడరాదు. తర్వాత తర్వాత

ఉత్సవం పరిసమాప్తమయింది ఒక రచయిత్రీ వందన సమర్పణతో. సభాస్థలి ఖాళీకావటం మొదలైంది. ముందు పరుసలో ఉన్న పెద్దలు కొందరు రంగస్థలం మీదికి వస్తున్నారు సరోజను అభినందిద్దామనే సంకల్పంతో. రంగస్థలం మధ్య నిల్చొని అభిమానులతో మాట్లాడుతున్న సరోజవద్దకు రావు వెళ్ళాడు. 'ఇంటికి వెళ్దామా' అన్నాడు సరోజతో. ఆమె వినిపించుకోలేదు. రావుకు నమిలి మ్రింగేద్దామన్నంత కోపంవచ్చింది. తమాయించుకున్నాడు. అనువు కానిచోట అధికులమనరాదు. 'ఈ సారి తాను భర్తనునుమా' అని హెచ్చరించే కంఠధ్వనితో "సరోజా ఇంటికి వెళ్దామా ఇక" అన్నాడు.

ఆమె అతనివైపు చూచింది. ఆ చూపు తీవ్రతకు మరొకరైతే దగ్గమై పోవాల్సిందే. శివుడు మూడోకన్ను తెరచినట్లుంది రావుకు, గజగజ వణికాడు. మనస్సు మళ్ళీ చెప్పింది. ఆమె గొప్ప సంగీత విద్వాంసురాలు కావచ్చు. ఆమెను లోకమంతా ఆకాశానికి ఎత్తి అభినందించి గౌరవించవచ్చు. కాని

నీవు ఆమెకు తాళికట్టినవాడివి. ఆమెకు భర్తవు. ఆమె నీ భార్య గుర్తుంచుకో!” గుండె దిటవు చేసుకున్నాడు. ఆమెకు దగ్గరగావచ్చి ‘ఇంటికి పోదాం రా’ అన్నాడు. అందులో ఆజ్ఞ స్ఫురించింది. దాంతో ఆమెకు జవాబు చెప్పక తప్పలేదు.

“ఎవరింటికి?” “మన ఇంటికే, నా ఇంటికి” రావు గొంతు వణికింది. “నా యింటికి నే పోతా. నీ ఇంటికి నీవు పోవచ్చు. రావడానికి నాకు పీలుపడదు.” గంభీరంగా చూస్తూ ముక్తసరిగా సమాధానం చెప్పింది సరోజ. అతనికి తలపై పిడుగు పడ్డట్లయింది. “సరోజా వస్తావా రావా?” అని పిలిచాడు. అది పిలుపుకాదు కేక.

“వెంకట్రావ్ ఇక చాలించు నీ ప్రజాపం. నీ వహ్సలిక ఉడకవు. నీవిప్పుడొక వచ్చుపూహంలో చిక్కావు. దేనికై నా అంతం ఉండాలిగా” ఇది వనజ గొంతు. కలయచూచాడు. సరోజకు ఒక ప్రక్కన వనజ, తన ఆఫీసరు. మరో ప్రక్కన గిరిజ, సీతమ్మగారూ, మోహన్, ఆఫీసరు చూపులో బాటాలు ఎక్కువెట్టి ఉన్నాయి. చుట్టూ శత్రుశిబిరం. నిశ్చేష్టుడైనాడు. ‘భూమి బ్రద్దలయి తనను అగాధంలోకి తీసుకొని పోతున్నట్లున్నది. పోకూడదూ? ఆ అదృష్టం అందరికీ దక్కదు! అందులో తనబోదీవాళ్ళకు.’ హతాశుడైనాడప్పుడు. వనజ ముందుకువచ్చి అతనికి ఎదురుగా నిలబడి “వెంకట్రావ్, నీకు పరిచయం చేయడం మరచిపోయాను. మీరు నా would be – అర్థం కాదేమో నీకు? నాకు కాబోయే భర్త” అంటూ తన ఆఫీసరును చూపించింది.

“మీరు మీరు వివాహమాడుతున్నారా?” గుడ్లు తేలేసి అతి కష్టంమీద అనగలిగాడు రావు.

“ఏం! నీతో సరదాగా తిరుగుతూ కాలక్షీపం చేయమంటావా? లేక నీకు ఉంపుడు గత్తెగా జీవించమంటావా?” సీరియస్ గా అడిగింది వనజ. ఆఫీసరు, మోహన్ పకపకా నవ్వారు. గిరిజా సీతమ్మగారు చిరునవ్వు ప్రదర్శించారు.

“మరి మరి మీరు ఆనాడు నాతో అలా ” కంగారుగా అన్నాడు రావు.

“నీ నిజరూపాన్ని, నీకు సంస్కారాన్ని మా సరోజకు చూపిద్దామని” కర్కశంగా చెప్పింది వనజ.

“సరోజలాంటి సుగుణవతిని, విద్వాంసురాలిని హింసించి, వ్రజాన్ని జారవిడుచుకున్న దౌర్భాగ్యుడివి, నీకింక ప్రగతిలేదు ” నేరారోపణ చేసింది గిరిజ.

“బిగ్దర్ : మన అమ్మమ్మలనాటి ఆడవాళ్ళు, తాతలనాటి ఆచారాలు ఇప్పుడు లేవోయ్. కాలాన్నిబట్టి మనం మారాలి ఏం : తెలిసిందా : అర్థమయిందా ?” హెచ్చరించాడు మోహన్.

“చూడు అబ్బాయి ! నీబాటి వాళ్ళకు ఇదే శిక్ష. చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంతా ” సీతమ్మగారి గంభీరస్వరం పలికింది. నిశ్చేష్టుడై నేల కొరిగాడు రావు. వెంటనే తెప్పరిల్లి దీనంగా సరోజ మైపుచూస్తూ “సరూ : నాతోరావా ?” రావు పెదిమలు మాత్రం కదిలాయి.

పోదాం పదండి సీతమ్మగారూ : ఈ రోజుతో నాలో గూడుకట్టుకున్న చీకటి తెరలు తొలిగిపోయాయి. స్వచ్ఛమైన వెలుగు నన్నాహ్వానిస్తోంది. ‘నా బంగారు సంకెళ్ళు’ విడిపోయి నేనిప్పుడు స్వేచ్ఛా జీవనయాన. నిర్మలమైన ప్రకాంత వాతావరణంలోకి పోతున్నా. విషవాయువులు నన్నొదిలాయి. నేనిప్పుడు ప్రాణివాయువుల్ని పీల్చుకోగలుగుతున్నా. నాలో ప్రవేశించిన అజ్ఞానాంధకారం పటాపంచలయింది. విజ్ఞానం నన్నావరించి నా జీవితానికి విముక్తినిచ్చింది. నేనింక స్వేచ్ఛా జీవని గిరిజా ! నా ఆనందానికి అవధులులేవు వనజా ! నన్నుద్ధరించిన మీ అందరికీ నా కృతజ్ఞతలు. రా అమ్మా ! పోదాం అంటూ సీతమ్మగారి చేయిపట్టుకొని సాగిపోయింది సరోజ.

రచయిత ఇతర గ్రంథాలు

వ్యాస సంకలనాలు

ఓ మహిళా : ముందుకు సాగిపో	రు.పై 7.00
మారుకున్న సమాజం మహిళలు	5.00
మహిళాదళాల్లో	7.50
శ్రీ విమోచన	7.50
మహిళాభ్యుదయం	15.00
భావ వాహిని	5.50
మనం దేనికి బానిసలం ?	3.50
తల్లె పిల్లను చంపితే ?	3.50
విముక్తి ఉద్యమాలు : మహానీయులు	3.50
ఆధునిక శ్రీ	12.00
ఆంధ్రప్రదేశ్ లో హేతువాద ఉద్యమ చరిత్ర	2.00
ఇస్లాం : శ్రీలు	15.00

నవలలు

కాంతి కిరణాలు	18.00
పెరిగిన జ్యోతి	12.00
చీకటి వెలుగులు	10.00

సంకలనం

వివాహం : నేడు, రేపు	20.00
---------------------	-------

కథలు

మాతృత్వానికి మరోముడి	20.00
----------------------	-------

అచ్చులో

ప్రేమ + పెళ్ళు = నీతి	(నవల)
ఈ దేశం నాదేనా ?	(నవల)
సామ్రాజ్ఞి రుద్రమదేవి	(బాలనవల)
కైగ్రస్తవం : శ్రీలు	(విమర్శనాత్మక గ్రంథం)
హిందూమతం : శ్రీలు	(పరిశీలనాత్మక గ్రంథం)
ఆం. ప్ర. లో మహిళోద్యమం : మహిళా సంఘాలు	

Women, Tradition & Culture

Women's Movement & Associations in A. P. (1860-1983)

Woman in Revolt